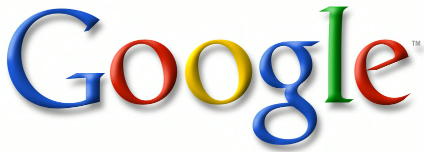
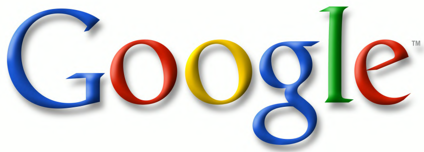
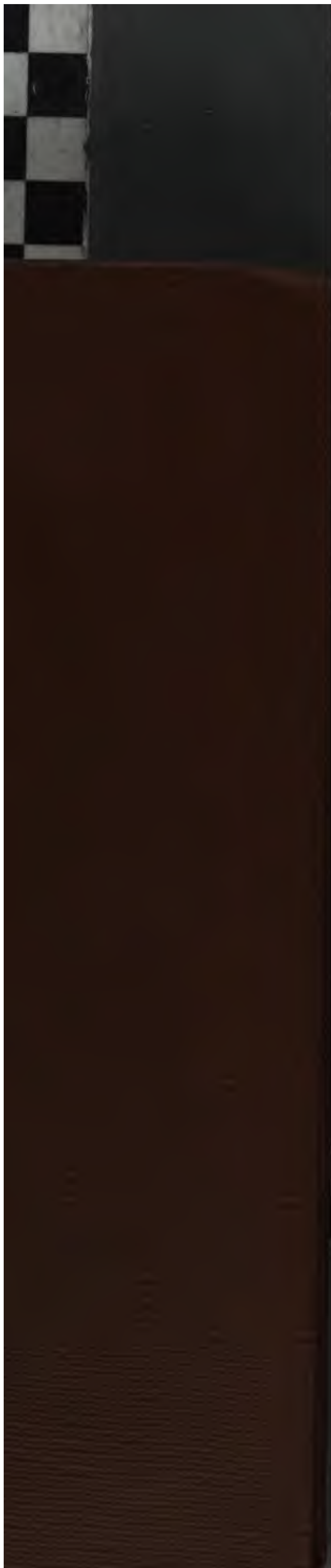

Oswald den Gamle,

eller

Min sista Trosbekännelse,

såsom

Testamente för mina Vänner,

af

C. F. Sintenis.

Öfversättning ifrån Tyskan,

af

J. F. J.

STOCKHOLM,

tryckt hos Johan Imnelius, 1818.

Sintenis

Men, på andra sidan, tillstår jag gerna, att all min långa, fortsatta och tusende gånger förnyade betraktelse öfver mig sjelf, eller deröfver, hvad jag egenteligen är, icke fört mig en hårsmån längre fram än jag var, då jag första gången tänkte härpå. Likväl är jag icke missnöjd med mitt begrundande, utan jag råder hvar och en till detsamma, som vill komma till en sann aktning för sig sjelf; ty, upplyses man derigenom också icke, om hvad man är, så erfar man likväl derigenom, hvad man icke är — och — huru mycket är icke härmed redan vunnit! Jag är nu på det lifligaste öfvertygad, att kroppen icke är *Jag*. Då jag ställer mig framför en spegel, så är det hvad jag deruti ser, icke jag sjelf, utan det är blott mitt och tillhör mig blott ungefär på lika sätt, såsom huset, hvaruti jag bor. (Det vore således icke underligt, om jag en gång verkeligen öfvergaf och aflade kroppen?) Det allmänna Språkbruket i detta afseende är redan för mig af vigt. Man säger nämligen — mitt Hufvud, min Mage, min Hand, min Fot o. s. v. Att häremot invända, att ett sådant talesätt endast rörer Kroppens enskilta Delar, vore icke någon invändning, ty det brukas om det hela, så väl som om de enskilta Delarne, hvilka tillsammans utgöra det. Man säger ju icke heller — jag kropp, utan — min kropp; alltså måste då något synnerligt finnas, hvilket kallar hela kroppen sin. Mera skenbart vore deremot det inkast, att man äfvenledes säger — min Själ. Visserligen säger man äfven så; men

det är antingen en *Hebraismus*, sålunda, att min Själ betyder *Jag*, eller och säges dermed ingenting. Säges verkeligen "min själ" uti samma mening som "min kropp," så måste ett Tredje gifvas, hvilket kallar kropp och Själ sin. Kroppen kan väl icke säga "min själ" såsom själen säger "min kropp"? Ville man kalla detta Tredje Ande, så skulle man derigenom icke heller vinna mera tydlighet; ty man säger ju också "min Ande," och således skulle äfven ett Fjerde gifvas, hvilket säger "min Kropp, min Själ, min Ande." Men min Själ och min Ande är ett och det samma, och det ena så väl som det andra, betyder *Jag*, när förklaring deröfver skall göras. Alltså — *Jag* och min kropp — så måste det heta, om man dervid vill tänka sig något verkeligt. På mina gamla dagar förtretas jag derföre mer, än tillförene, deröfver, att man indelar Menniskan uti kropp och själ. J sjelfva verket förhåller det sig härmed nästan så, som om man ville indela den, som går klädd, uti honom och klädningen, eller den, som bebor ett hus, uti honom och huset. Det är visst, att man uti vårt klimat, icke kan gå naken, utan måste hafva en beklädning — visst, att man, uti vårt klimat, icke kan bo under bar himmel, utan behöfver ett rigtigt boningsrum. Också måste det äfven alltid vara visst, att mitt *Jag* icke skulle kunna bestå utan kropp. Ja, detta är också min fasta öfvertygelse. Äfven högre ande-väsenden, än de så kallade mensklige, kunna endast genom kropps-

lig omhöljning, bestå, och blott Gud, den aldrahögste Anden, kan tänkas, såsom ett undantag derifrån, hvarföre han ju ock kallas den Obegriplige. Alltså — jag upprepar det, är det min fasta öfvertygelse, att jag icke kan bestå utan kropp. Kroppen är det verktyg, genom hvilket den yttre verlden orsakar förändringar på mig, och jag äfvenledes på den yttre verlden. Utom honom kunde jag hvarken verka eller erfara; ja, utom honom kunde jag icke en gång tänka eller ega medvetande af mig sjelf. Men detta oagtadt förblifver det dock alltid två serskildte — Han och *Jag*.

Här ingår nu äfven sjelfkänslan, såsom det bevis, hvartill förut nämnde språkbruk redan var en förberedelse. Jag känner mig, ehuru jag tillsluter ögonen, och tillstoppar öronen; jag känner mig, utan att af någonting emottaga intryck. Äfvenledes känner jag mig, under det armar och bén äro orörlige; jag känner mig, under det jag är alldelès overksam. Men, så snart jag öppnar ögonen, ser jag, och så snart jag upphör att tillsluta öronen, hör jag. *Jag* är alltså den, som ser och hör; ögonen se icke, utan jag ser igenom dem. — Öronen höra icke, utan jag hör igenom dem. Likaledes — så snart jag rörer armarne, för att fatta något, fattar jag det, och så snart jag sätter fötterne uti rörelse, för att gå, går jag. *Jag* är således den, som fattar och går; armarne fatta icke, utan jag gör

det

det, igenom dem — fötterne gå icke, utan jag går medelst dem. Ännu en gång — jag medgifver ju, att jag icke kunde se utan ögon, icke höra utan öron, icke fatta eller gå, utan att hafva händer och fötter; men jag kan likväl förfara efter behag med min syn, hörsel och gång, m. m. Ja, jag kan äfven efter godtycke nedlägga hela kroppen, och åter uppresa honom; jag måste således, ehuru nära jag också med honom är förenad, likväl vara något helt annat än han. Han är icke *Jag*, utan det, som uti honom tänker och vill, ser, hör och verkar, är *Jag*.

Om af allt detta något sker tvärtom, så är detta blott ett bevis, att kroppen, vid ett sådant tillfälle, är uti ett onaturligt tillstånd — uti ett tillstånd, hvarunder en upphetsad blod, sendrag, magens öfverlastande, eller eljest något, som öfverväldigar min vilja och företräder dess ställe. Med de inre förrättningarne, hvilka höra till lifvets underhållande, kan det allt för väl förhålla sig annorlunda. Jag medgifver, att jag icke har den makt öfver mina inelfvor, som öfver mina yttre kroppsdelar; ty blodets omlopp, matsmältningen, mjölksaftens beredning, och andedrägten, ske utan min åtgärd. Hosta eller nysa måste jag äfven, så snart sådant påkommer. Men, allt detta härrör af kroppens inre inrättning, byggnad och mechanism, hvilka måste vara så beskaffade som de äro, så vida kroppen skulle kunna behörigen utveckla sig, och bestå under

ett halft eller helt århundrade. Det var ock alldeles icke nödigt, att jag skulle få makt öfver Lifsförrättningarne. Om jag endast kan begagna kroppen, för att verka, så är detta nog. Ja, hvad som är ännu mera, det var icke heller möjligt, att jag kunde bekomma en sådan makt. Huru skulle jag till exempel förhålla mig, för att bringa blodet till och ifrån hjertat? Detta måste ju förut ske, om jag skall kunna vara till; jag skulle alltså redan vara till, för att kunna fortsätta min tillvarelse. Men, om detta äfven vore möjligt, så skulle det uti moraliskt afseende icke hafva varit nyttigt för mig. Det gifves väl ingen menniska, som under sin lefnad icke haft vissa stunder, hvilka gjort henne lifvet odrägligt; om man vid sådana tillfällen blott behöfde säga: Blod, stadna! — så håller jag vad, att alla menniskor skulle dö såsom sjelfmördare. Men när man nu för detta ändamål, först måste genom omvägar bära våldsam hand på sig sjelf, och betänka de smärtor, hvilka dermed äro förknippade, så afstår man i de flesta fall derifrån.

Min tanke förde mig på allt detta, under det jag åberopade mig min sjelfkänsla, såsom ett bevis derpå, att kroppen icke *är Jag*. Nu går jag vidare. —. Då jag tänker, anställer betraktelser, då jag vill något, eller fattar beslut, så blir min sjelfkänsla fullkomlig. Ofta frågade jag alla mina yttre och inre kroppsdelar, om de bidrogo till mina tankar och önskningar, mina betraktelser och beslut; men de gåfvo mig intet svar

derpå. Detta bör nemligen så förstås, om de bidraga dertill, att jag tänker så, och icke annorlunda, att jag vill detta, och icke ett annat. Under kroppens fullkomliga stillhet fattar jag fast mera mina beslut, och uppgör mina planer. Om det ock gafs enskildta delar i min kropp, hvilka hos mig uppväckte vissa önskningar, så beror det likväl alltid af mig, huruvida jag vill efterkomma deras anmaningar eller icke. Med sjelfva känslan förhåller det sig likaså. Allt kittlande, all smärta kännes icke af de kroppsdelar, hvilka detta vederfares, utan *jag* känner det; begge vederfares mig genom dem. Den aftagne handen eller foten må kittlas eller stickas; det gör dem hvarken godt eller ondt. Men äfven den endast starkt tillbundna handen eller foten, må på ofvannämnde olika sätt behandlas; hvarken de heller jag, känna något deraf. Oemotståndeligt förer detta mig på den tankan, att all känsla uti de in- och utvertes delarne uppkommer uti hufvudet, i hjernan, hvarest är hela nerf-systemets ursprung. Men hjernan kan likväl icke sjelf känna, utan det måste gifvas något, som förmedelst den känner, alltså — *Jag*. Så märker jag också, att under mitt tänkande och viljande, hufvudet ensamt medverkar; (deraf kommer det väl äfven, att, då jag står framför spegeln, jag tycker mig utur ögonen se mig sjelf framlysa). Ja, så är det, och den minsta åkomma uti min hjerna kan göra allt mitt tänkande och viljande oredigt och oförnuftigt. Men det oagtadt fortvarar dock

detta *Jag*, som endast genom hjernans skadande, blifvit origtigt och oförnuftigt. På detta sätt har jag öfvertygat mig om, att kroppen icke måtte vara *Jag*, och således vet jag, efter alla dessa betraktelser, åtminstone, hvad jag icke är.

Men hvad jag då verkeligen är, är för mig en hemlighet, och förblifver det i evighet. Den härliga öfverskrift, hvilken skall hafva stått på Templet i Delphos, kan endast i moraliskt afseende blifva förstådd om sjelfkännedomen, och då är i sjelfva verket ingen ting nyttigare och mera lyckaligt, än bemödandet, att ständigt mer och mer bättre lära känna sig sjelf; men om man också kände sitt egenteliga väsende, skulle detta icke det ringaste bidraga, hvarken till sjelf-förädling eller till förhöjning af lifvets njutning. Att nu detta icke är möjligt, och att det, hvad jag i grund är, derföre evigt blir för mig en hemlighet, är lätt att solklart bevisa. Jag måste ju eljest vara till på dubbelt sätt, Ett *Jag*, hvilket föreställde sig detta *Jag*, och ett annat *Jag*, som, af detta *Jag* skulle erkännas.

Under det, att jag skrifver detta, förekommer jag mig visserligen sjelf löjlig; men så löjligt handlar hvar och en, hvilken vill utgrunda sig sjelf, i anseende till sitt väsende. Allt hvad jag skall utforska, om dermed förstås detta utgrundande af det väsenteliga, måste nödvändigt vara utom mig. Att jag alltså kan noga känna min kropp, och, med Anatomiens tillhjelp, ifrån det största till det minsta, uppgifva allt, hvaraf

den består, är för mig just ett nytt och det aldra största bevis, att kroppen icke är *Jag*. Det inkast, att jag äfven så väl med Psychologiens tillhjelp skulle kunna uppgifva, hvaraf Anden består, är helt och hållet ogrundadt. Jag talar väl om känsel-, Apperceptions-, anmärknings- och omdömes-förmögenheter m. m., men alla dessa förmögenheter utgöra icke Anden, såsom lemmar och delarne utgöra kroppen, utan tillhöra den blott, likasom hela kroppen. Ty säger jag också icke tillika: mina känslor, mitt omdöme o. s. v.? Härmed öfverensstämmer också återigen det förut nämnda allmänna Språk-bruket; men jag känner i sjelfva verket äfven, att, om jag till exempel bemärker något, det icke är min anmärknings-förmåga, som bemärker, och att, när jag tänker tillbaka, det icke är min förmåga att komma i håg, som tänker tillbaka, eller att, när jag gör en slutsatts, det icke är min omdömeskraft som drager slutföljden, utan — att *Jag* anmärker, kommer ihåg, gör slutsatser, o. s. v. Det förblifver alltså obestridligt vid detta *Jag*, till hvilket min kropp hörer, såsom en omhöljning, och till hvilket de andelige förmögenheterne höra, blott såsom egenskaper — det står och förblifver vid ett visst högt något — som är *Jag*.

Frågan, huru detsamma uppkommit eller blifvit till, räknar jag bland de aldra öfverflödigaste frågor, såsom ock bland dem, de der på intet sätt kunna besvaras. Bland de frågor som icke kunna besvaras, räknar jag dem — emedan jag.

enär jag är mig sjelf outgrundelig, ännu mindre kan vara i stånd att förklara mitt upphof; bland de aldra öfverflödigaste räknar jag dem, emedan det är nog för mig, att jag är till och känner mig, antingen jag vet huru jag blef till, heller icke. Nog af, jag är till, och tackar derför, att jag är det. Öfvertygelsen, att kroppen icke är *Jag*, är alltså — som blifvit sagt, — allt hvad jag har vunnit genom mitt eftersinnande öfver mig sjelf; men den är äfven nog för mig, och jag önskar äfvenledes att alla Menniskor hade den. Endast genom den vinner man en sann aktning för sig sjelf, och befordrar med ifver sin högre utbildning. Man värderar väl kroppen, så, som han förtjenar det, som ett Vehiculum, hvilket förbinder oss med den yttre verlden, såsom känslans och handlingens verktyg; men man tror just derföre också att icke *Jag* är till för honom, utan att han är till för mig, följakteligen att han är den ringare — lik Piedestalen, på hvilken en skön Bildstod hvilar, och för hvilkens skull den förre också står der. Man beundrar kroppen för dess herrliga sammansättnings skull, men förvånas öfver detta *Jag*, för dess oändeligt högre egenskaper, och fullkomliga outgrundelighet af dess väsende. Man känner sig skyldig, att, så länge möjligt är, söka bibehålla kroppen vid dess fullkomliga tillstånd; men man känner sig ännu vida mera förpligtad, att allt framgent lära sig tänka rigtigare, vilja ädlare, och handla skönare. Man tillfredsställer de kroppsliga drifterne, men

endast, på det att själens äfven må kunna förnöjas, och således endast sålunda, att den sednares sanna tillfredsställelse dervid kan äga rum, och derföre sätter man sig manligen emot dem, när de urarta till-lidelser, och äfven såsom sådane fordra tillfredsställelse. Allt detta uppkommer af öfvertygelsen, att kroppen icke är *Jag*, och äfven derföre önskar jag alla menniskor den samma. Hvilken som äger den, banar sig äfven derigenom väg till Tron på sin fortvarelse, hvaraf då först uppstår den högsta aktning för oss sjelfva. Att dö, tänker han, skall säkert en gång blifva mitt öde; men deraf följer nu icke att *Jag* genom den måste förgås, likasom kroppen; ty kroppen är ju icke Jag. Ville någon göra det inkast, att man likväl, småningom till vissa delar, lider gemensamt med kroppen, förlorar till exempel synen eller hörseln, så snart syn- och hörsel-nerverne blifva oduglige, eller förlorar lifligheten, minnet, ja till och med förståndet, när man blir mycket gammal, och att man följakteligen äfven, vid kroppens fullkomliga förstöring, måste vidkännas samma fullkomliga förberedelse, det vill säga, måste jemte kroppen helt och hållet förgås; så kan dock alltid svaras, att man i dessa händelser, likväl bibehåller förmågan att se, höra, vara liflig, ihågkomma och tänka, men hvilken icke kunde yttra sig i anseende till kroppens obestånd, och att alltså den, såsom inkast nyttjade jemförelsen, icke är lämplig. Gjordes mig åter det nya inkast, att jag likväl

sjelf tillstår, att detta *Jag* alldeles icke kunde vara till utan kropp, så kan jag äfven alltid svara tillbaka, att jag dermed ingalunda velat säga, att detta *Jag* endast kunde vara till uti denna, och uti ingen annan kropp, än just den, hvaruti han nu är. Frågas sluteligen hvarifrån en annan kropp skulle komma, och om icke en annan kropp äfven förutsatte ett annat *Jag;* så kan äfven derpå sluteligen svaras, att den nya kroppen redan kan vara innesluten i den gamla, såsom af en finare sammansättning, hvilken för det närvarande endast ännu omgifves af den gröfre, efter hvars afhöljning, hvilket blott utgör döden, detta *Jag* fortfar, och skall följakteligen såsom samma *Jag* fortfara.

Med mina betraktelser öfver Gud har jag icke hunnit längre, än med dem jag företagit öfver mig sjelf; jag fann derigenom blott hvad Gud *icke* är, men för ingen del hvad han egenteligen, och enligt sitt Väsende, är. Men detta sätter mig alldeles icke i förundran; ty när jag icke en gång kan uppgifva hvad *Jag*, ett blott högt något, är, huru mycket mindre skall jag då kunna uppgifva, hvad det alldrahögsta något, *Gud*, är! Lika så litet jag för den skull tviflar på mig sjelf, derföre att jag till mitt väsende är och förblifver mig sjelf förborgad, lika så litet tviflar jag äfven på Gud, derföre att han i samma af-

seende

seende är och förblifver mig förborgad. Emot tvifvelsmålet om mig sjelf skyddas jag, som sagt är, af min sjelfkänsla; äfvenså skyddas jag af en Guds-känsla, mot tvifvelsmålet om Gud. Hvad jag härmed menar, vill jag snart säga. Men låtom oss nu först å nyo återgå till den tanken, att jag, oagtadt alla mina undersökningar om hvad Gud egenteligen måste vara, blott lärt känna, hvad han egenteligen icke kan vara.

I följe deraf, är Gud alltså icke verlden. Verlden lika så litet Gud, som kroppen är *jag*, den är blott *hans*, lika som kroppen är *min*. Men det vill säga — verlden har sitt ursprung ifrån och beror af honom, och han existerar för sig — likväl verksam öfver allt uti den samma. Här vidtager hans obegriplighet, hvilken fullkomnas dermed, att han begriper sig sjelf i sin obegriplighet — fullkomligt känner sitt eget väsende.

Hvad? — skulle verlden väl vara Gud? — Hvad förstår Ni med verld? Förmodeligen icke blott den omäteliga *Verldsrymden*? Så orimligt det måste låta för Eder, när man talar om en rymds oändlighet, så låter det ännu orimligare för mig, att Gud skall vara blotta Verldsrymden betraktad såsom ändlig, eller oändlig. Alltså skulle stjernorna tillsammanstagne, hvilka, såsom äfven så många särskildta verldar sväfva uti verldsrymden, vara Gud? Låter detta icke straxt äfven så orimligt? Stjernorna skulle då vara

delar, och deras hela, hvilket de utgöra, måtte väl kunna *tänkas* såsom en kropp, likasom de delar, hvilka utgöra min kropp, tillsammans *kallas* Kropp. Man tänke sig då också hela verlden verkeligen så; men de, hvilka sålunda tänkte sig den, talade äfven om en Verlds-Själ — alldeles öfverensstämmande med talesättet om menskliga kroppen, uti hvilken Själen *Jag*, inneslutes, — och begrepo derunder äfven Gud, detta höga *Han*, hvars kropp verlden tillika, efter deras tanke, var. Ehuru litet jag också, på mina gamla dagar, kan medgifva denna mening, emedan jag alltid mer och mer lärt inse, att den endast ännu mera förvärrar Läran om Gud, så bestyrker den likväl, att Verlden lika så litet är Gud, som min kropp icke är *Jag*.

Den som i stället för Verlden, häldre säger Natur, och tror naturen vara Gud, kommer derigenom icke längre. Förstår han derunder hela verlden, så har han allt det samma emot sig, hvarföre rätteligen säges om verlden, att den icke kan vara Gud; men menar han dermed summan af krafter, hvilka verka öfver allt, så kommer han äfven derigenom icke till det rätta och klara. Under verkande krafter måste likväl förstås ett *Något*, hvilket uti sig innehåller eller besitter krafterna, hvilket de tillhöra, och hvilket verkar genom dem, och — så tänker han sig ändå dunkelt ett särskilt Väsende, hvilket Natur-krafterne tillhöra, likasom han måste föreställa sig ett särskildt Något, som de menskliga andelige krafterne

tillhöra. Jag anser det för en ordlek att säga Natur i stället för Gud, och då man sätter dem i trängsel, hvilka försvara detta talesätt, måste de sjelfva medgifva, att de under ordet natur förstå just det samma, hvilket andra menniskor mena med Gud. Hvarföre då icke heldre straxt säga Gud? Låter detta kanske icke nog Philosophiskt? Den sanna Philosophen håller sig till Gud, och jag går på hans sida, jag tror af allt hjerta på Gud, utan att känna honom fullkomligt. Man talar väl om kännedom af Gud, men detta rörer icke hans Väsende, utan hans tillvarelse, Majestät, och inflytande på verlden.

Efter min tanka är Gud således *det aldra högsta något, hvilket i och för sig sjelft är till, och existerar ensamt och allena, utan härstammande eller beroende af något annat, men af hvilket deremot allt beror och har sitt ursprung* — med denna föreställning låter jag mig nöja, utan att inlåta mig uti vidare grubbel öfver Gud till sitt väsende, hvilket grubbel likväl alltid och evigt skulle förblifva fruktlöst, likasom grubblandet öfver mig sjelf. Jag gläder mig öfver att, med detta tänkesätt, hafva Christendomens stiftare på min sida, hvilken jag alldeles icke som Gubbe nu först börjar tillbedja, men hvilken jag likväl nu, såsom gammal, ännu mera dyrkar, än för tretio eller tjugu år sedan. Hvad jag härmed förstår, skall visa sig längre fram uti denna min efterlämnade Trosbekännelse. Nog af, Jesus af Nazareth afbröt alla forskningar rörande Gud,

derigenom att han sade — "Gud är en Ande" — och yrkade endast derpå, att man alltså icke skulle tillbedja Gud såsom ett kroppsligt, utan såsom ett andeligt Väsende. Derföre ske honom lof och pris i evighet af det sunda förnuftet! Amen!

Att det gifves ett det aldra högsta *Något*, äfven kalladt det aldra fullkomligaste Väsende — blef bevisadt, och varder på följande sätt demostreradt:

"Är då icke redan den ena af dina likar fullkomligare än den andra? Men om du äfven kände den fullkomligaste menniska, så skulle du ändå alltid finna dess fullkomlighet ganska inskränkt; och alltså kunna tänka dig Väsenden utöfver hela menskligheten, hvilka öfverträffa menniskorna, och hos hvilka fullkomlighetens gränsor utvidga sig. Hvad kunde väl hindra dig att föreställa dig en art väsenden högre än dessa, för hvilka gränsorna ännu mera utvidgades, och utöfver dessa, åter andra o. s. v.? Skulle du icke nu änteligen höja din tanka till ett Väsende, hvilket måste vara fullkomligt utan gräns — till ett väsende, vid hvars Majestät din tanka förlorade sig? I sanning, de mindre förnuftige hänvisa dig till ett högsta förnuft, de mindre mägtige, till den högsta magten; de mindre goda, till det högsta goda; och så stannar du vid en Allvis, Allsmägtig, och Allgod, vid Gud, emedan du icke allenast ändock måste stanna vid något, utan också, emedan du äfven i sjelfva verket

finner för dig full förnöjelse och tillfredsställelse endast i begreppet om honom."

Jag har ingen ting emot detta bevis för det aldra högsta *Något*, utan antager det fast mera af allt hjerta. Hos förnuftet är en urbild till all fullkomlighet inpräglad, och så snart det behörigen utbildas hos menniskan — men detta är just saken — längtar menniskan till Gud, ja hon trängtar ifrigt till honom — sådan är min fasta tro.

Så snart nu ett aldra högsta *Något* antages, måste äfven antagas, att det samma icke allenast är till för sig sjelf — samt ensamt, utan härstammande och beroende existerar, utan att äfven allt har sitt ursprung ifrån och beror af honom; ty eljest vore Gud icke det aldra högsta *Något*; härigenom blir också i sjelfva verket först begreppet om Gud *fullständigt*.

Så gifver jag äfven dem rätt, hvilka påstå, att tron på Gud utgår uti hela sin fullkomlighet från menniskan sjelf, om de nämligen dervid tänka lika med mig; ja, jag har ingen ting deremot, om de häruti igenfinna den Guds-känsla, om hvilken jag sade, att menniskorna hafva den gemensamt.

Jag måste endast först anmärka, att Gud nu, åtminstone icke mera på sådant sätt, blir för menniskorna bekant, utan att man nu directe predikar för dem om honom. Med andra ord vill detta säga — Judar och Christne blifva af deras uppfostrare och lärare ganska tidigt under-

visade uti läran om Gud; ingen kommer således nu mera, uti egentelig mening, af sig sjelf till begreppet om honom.

Jag tillåter gerna, att man härtill svarar — men då likväl Judar och Christne uppnått upplysningens tid, och sjelfve anställa undersökningar öfver den dem blott inympade tröst på Gud, så måste de ju gilla den, och — derigenom utgår den äfven ifrån dem såsom en sann och ägta tro. Men jag frågar — gifves det eljest icke något som dervid understödjer dem, eller är blott de dem meddelade begreppen om det högsta Väsendet, en ordsak dertill?

Hvarföre skulle jag icke här äfven använda samma medel, hvilka Paulus begagnade uti Areopagen, för att undervisa Athenienserne om den okände Gud, hvilken de dyrkade? Han drog på ett förträffligt sätt fördel af det begrepp om det aldra högsta Väsendet, hvilket ligger djupt inplantadt hos alla menniskor; men han hänvisade dem äfven till verlden, genom hvilken detta aldra högsta Väsende så tydligt uppenbaradt sig, och derjemte gjordt begreppet om sig så påtagligt, att man nästan kunde fatta det med händerne. Här först måste likväl talesättet *Guds-känsla* vara rigtigt, om hvilket jag sade, att alla menniskor hafva den gemensamt.

Men nu också till hufvudfrågan — huru kommo då menniskorna på tankan om Gud, innan Gud blef för dem predikad af föräldrar och skollärare? *Sjelfve måste de då sluta dertill:* huru-

ledes slutade de då? Slutade de på följande sätt: — "Ett aldra högsta Väsende gifves, och deraf har allt som finnes sitt upphof," — Gud är till, och således är äfven verlden till, — eller gjorde de denna slutsats — Verlden är till, Gud är således till. —. Man måste verkeligen icke förstå sig på hvarken Historien om förnuftets uråldrighet, ej heller sitt eget förnuft, om man icke antoge den sednare meningen.

Jag vet derföre icke, huru jag blef till mods, då jag helt nyligen hörde en Philosophe påstå att naturen icke försäkrar oss om, utan fördöljer Gud för oss. Vill då, tänkte jag genast, denne mannen verkeligen blifva ansedd såsom klokare än den, hvars utsago: "man vet att Gud är till" o. s. v., så länge har gällt såsom icke blott det sunda, utan såsom det aldra sundaste förnuftets språk? Och — hvarföre vill han anses klokare? tänkte jag vidare. Det bevis, hvilket han anför derpå att naturen, i stället för att försäkra oss om, fördöljer Gud, (man märker genast det ordklyfveri, hvarpå han här tyckes stödja sig), är likväl allt för uselt. Uppenbarligen har han endast för ögonen naturen på vår Jord. Hvad! Är då jorden den hufvudsakliga skådeplatsen för den verkande Gudomligheten? Men äfven om så vore — hvad vill han då säga annat, än att lifvet öfvergår i död, och döden åter uti lif. — Byggnaden förfaller till en stenhop, och deraf uppbygges åter något nytt? Blott det sednare medgifver han; hvad kan, eller hvad vill han väl

hafva emot det förra? Önskar han evighet hos tillfälliga ting? Vore ett evigt gammalt enahanda vackrare, än en ständigt fortsatt föryngring?

Utur samma skäl kunde man alltså äfven säga, att Historien icke försäkrar oss om, utan fördöljer för oss Gud. Der uppstå ju äfven Riken och Stater, och försvinna åter; utur deras ruiner uppkomma igen nya Riken och Stater, hvilka äfvenledes gå förlorade, och af dessas fall beredes åter nya. Icke desto mindre tror den sanne Häfdeforskaren mera på Gud, än han tviflar, om också beviset för Gud, utur Historien äfvenledes torde vara otillräckligt, emedan den blott innefattar en liten obetydlig Planets historia. Större omfattning kunna vi icke gifva den; ty vi känna icke en gång Månans innevånares historia, mycket mindre historien om dem, hvilka bebo vår, och de oräkneliga öfriga Solarne.

Och — på det jag må upptaga allt, — på samma grund kunde man nästan också påstå, att samvetet icke går oss i borgen för att en Gud är till, utan förborgar honom för oss. Huru litet är icke deras antal, hvilka hysa en tillbörlig aktning för samvetets, denna inre Gudoms röst, emot deras, hvilka förakta, eller till och med icke en gång höra den! Jag vill i sanning icke jemföra antalet af de dygdige med de lastbare och blotta djur-menniskorna; eller med andra ord, jemföra dem, hvilka i hög grad värdera den sedliga känslan, med dem, hvilka trampa den

den under fötterne, eller dem, hvilka icke ens bekommo den, på det jag icke må förlora hela min aktning för menskligheten; men — hvilken sedligt bildad och tänkande menniska skall väl derföre utur sitt samvete förkasta det höga beviset för Gud, derföre att hon rundt omkring sig ser tvifvelaktighet, eller till och med samvetslöshet?

Detta vare derföre nog sagt, då jag derjemte förklarar, att naturen äfven på mina gamla dagar ännu icke förborgar Gud för mig, utan fastmera går mig i borgen för honom. Jag gör med detta likasom Abraham, alla Guds-dyrkares stamfader, gjorde, men följer också noga hans efterdöme, och håller mig till naturen, uti stort — till Stjernhimlen: hvilken skulle förkunna mig Gud, om jag också hade varit utan tillfälle att erhålla annan undervisning. "Kan du räkna stjernorne?" — visserligen redan nog sagt, när Guds-dyrkarnes stamfader hörde detta till sig sägas; men nu — huru oändeligt mera är det icke, att höra sig sålunda tilltalas — "Vet, desse oräkneliga stjernor äro — ett litet antal undantagit — idel solar, lika med den lysande stjerna, den du egenteligen gifver detta namn, och hvars glans är så stor och bländande, att du icke en gång kan rigtigt vända dina ögon mot denna Jordklotets moder och amma, — vet, de äro ännu oerhördt aflägsnare ifrån Jorden, än denna, hvars afstånd redan räknas till öfver tjugu millioner mil — huru långt

tror du nu afståndet vara emellan de öfrige om hvarandra blandade stjernorne — hvilka till äfventyrs äro ännu större solar, än den som upplyser och värmer jorden, och hvilken likväl skall vara omkring en och en half million gång större än jorden, som hon upplyser, och derigenom gör till moder åt allt lefvande. Förlorar sig icke redan din tanke uti den rymd, hvaruti alla dessa stjernor, — dessa solar — sväfva tillsammans? Men förvånas du icke ännu mera öfver den ordning uti hvilken de der sväfva, och hvilken alltid varit den samma, så länge åskådare af stjernhimlen gifvits? Finner du dig nu — tänk rätt väl efter — någor annorstädes igen, än uti ett det aldra högsta Väsendet, hvars eviga verk, denna ordning är?" Jag frågar nu frimodigt *alla*, hvilka *redligt* hålla med förnuftet, om icke också de äro af denna min mening. Eljest kunde det verkeligen inträffa, att förnuftet måste bringas till förstånd, som det ock yrkades, eget nog, af samme Philosoph, hvilken påstod, att naturen icke går i borgen för Gud, utan förborgar Honom.

Alltså — förkunnar mig stjernhimlen Guds ära, likasom den förut förkunnade den för fornverlden; hvarpå det folkslagets heliga skrifter äro fulla af bevis, hvilket, såsom nation betraktadt, tyckes först hafva dyrkat den sanne Guden, om också icke på det rätta sättet. Hvem finner icke jemväl Israeliternes benämning på Gud — Herren Zebaoth, — i detta afseende ganska vigtigt; men en afgjord sanning är det, att samma

luftstreck af vår Jordhalfva (den så kallade gamla verlden) hvilken för dess ständigt herrliga nätter, var stjernkunnighetens vagga, äfven blef Religionens, (nemligen i en högre mening taget); hvarest man först lärde sig förstå stjernhimlen, der lärde man sig äfven först känna Gud. Jag önskar derföre, att en slags folk-astronomie (hvilken likväl vore lämpad efter hvars mans begrepp) blefve föreläst uti scholorne, och är fast öfvertygad, att detta vore det egenteliga medlet, att motarbeta det förnekande af Gud, hvilket nu så mycket griper rundt omkring sig, och sluteligen nödvändigt måste blifva en ordsak till mensklighetens fullkomliga undergång.

Men detta oagtadt låter jag beviset för Gud af naturen i smått, heller af naturen inom vår verld, icke heller förlora sin kraft. Naturens hushållning på jorden hänvisar, om man noga undersöker den, äfven så väl till Gud, som himlens, och — hvad som är ännu mer — begripligare, och alltså fattligare för oss. Derifrån förmodeligen också redan flera goda böcker skrifne häröfver för folket och folkscholorne, hvilka, till deras författares ära, skola hinna till efterverlden.

Men jag måste i sanning återvända till naturen uti stort, till stjernhimlen, för att höra naturens sannskyldigt höga förkunnande om Gud. Likasom den mest obildade menniska genom blotta anblicken af stjernhimlen, under en af dess prakt-nätter, hänföres, ja, oemotståndeligt hänföres till betraktande af sjelfva stjernhimlen, utan att rätt

veta hvarföre; så hänföres också oemotståndeligt den bildade menniskan under en sådan praktnatt, icke allenast till betraktande af stjernhimlen, utan äfven, genom honom, till betraktelser öfver Gud, och vet rätt väl, hvad som inom honom föregår; ty det förefaller honom alldeles så, som Gud, hvilken ingen har sett, icke heller hvarken får eller kan se, visade sig för honom uti sin herrlighet.

Jemte beviset för Gud utur naturen, har jag all aktning för samvetets vittnesbörd om Gud. Ja, det förekommer mig alldeles så, som *hörde* jag Gud, när mitt samvete talar, lika som jag tycker mig *se* Gud, då jag åskådar stjernhimlen. Stjernhimmel öfver mig — stjernhimmel likaledes *inom* mig. Den som verkar utomkring mig, den talar inom mig; den som talar inom mig, den verkar utom mig, — sådan är min tro. Men här gifvas nu två slutsatser. Hvilken af dessa två gjorde menniskorna först, innan Gud förkunnades dem af föräldrar och lärare? Slutade de först så — "den som talar inom mig, den verkar äfven utom mig," — eller så — "den som verkar utom mig, den talar äfven inom mig?" — Med andra ord: — "är samvetets vittnesbörd om Gud äldre? Eller är naturens bevis för Gud äldre?"

Jag måste vara af den sednare meningen. — Först förekommer mig samvetets vittnesbörd alldeles så, som hvarje annat bevis för Guds tillvarelse, hvilket de utur Bibelen anföra, som anse Bibelen vara Guds ord. Den som uti Bibelen

vill läsa Guds ord, måste först tro på Gud; huru kunde han eljest tro sig uti den *läsa* hans ord? Alltså — den, som uti sitt samvete skall *höra* Guds ord, eller erfara hans röst, den måste också redan på annat sätt vara öfvertygad om Gud; men hvarigenom väl annars, än genom naturen? om vi också blott ville antaga, att åskan, denne yttre Guds röst, återskallat uti menniskans inre. Om det icke så vore, huru hade det kunnat gifvas Guds-förnekare, hvilka lefvat ganska samvetsgrannt? Hvarföre hörde *de* icke Guds röst uti deras samvetes röst? De voro ännu icke på annat sätt öfvertygade om Gud; huru kunde de då tro sig höra honom, när deras samvete talade? Man säger allt det samma, om man säger — emedan de icke funno Gud utom sig, så funno de honom också icke inom sig. Att härpå kanske invända, att på sådant sätt det icke står bättre till med beviset för Gud utur naturen, än med beviset för Gud af samvetets vittnesbörd, och att man alltså, för att se Gud verkande, redan förut måste på annat sätt om honom vara öfvertygad — passar likväl alldeles icke här. När man, nemligen uti sitt samvetes röst, tror sig höra Guds röst, så kan förnuftet alltid uppträda och säga — det är jag, som talar inom dig; men kan det väl också framträda och säga — det är jag, som skapar och verkar utomkring dig? — Det måste ju fast mera, om det är ett sundt förnuft, vid anblicken af verlden hänvisa till Gud. Dessutom — nedstiger väl menniskan ifrån det öfversinnliga

till det sinnliga, eller upplyfter hon sig icke först ifrån det sinnliga till det öfversinnliga? Men nu är samvetets vittnesbörd om Gud helt och hållet öfversinnligt; naturens, deremot, i början alldelès sinnligt, och blir derefter först öfversinnligt; följakteligen banar det väg åt det helt och hållet öfversinnliga samvetets vittnesbörd. Vidare — kände man förr en moralisk verlds ordning, än en physisk? Blef nu uppenbarligen den sednare tidigare känd, så slöt man ju också tidigare af den till Gud. Kunde man väl hafva begrepp om den moraliska lagen, om man icke först hade fått begrepp om naturens lagar? Månne man således aldra först slutade så — "den, som gaf sedelagen, gaf äfven naturlagarne," — eller månne icke snarare så här: — "den, som gaf naturen lagar, gaf också den moraliska lagen?" — Man må alltså föredraga och uppställa samvetets vittnesbörd om Gud, huru man vill, så synes det likväl vara yngre än naturens. Detta intygar äfven forntidens historia. "Kan du räkna stjernorne?" — denna fråga förelades Abraham först, och derefter hette det hos honom — "vandra inför den Allsmägtige och var from." — Ja, förtäljer icke den gamla heliga sagan om de första menniskorna detsamma? "Adam, hvar är du?" — detta tilltal trodde han sig då först märka, sedan han i aftonsvalkan, under ett aflägset åskväder hade trott sig höra Gud tala, emedan syndaren under denna Majestätiska natur-verkan intogs oemotståndligt af föreställningen om en fruktans-

värd domare. Emedlertid upplyser äfven dessa berättelser ostridigt, att samvetets vittnesbörd om Gud, otvunget följer på naturens intygande om Gud, eller att sedan man först genom naturen lärde känna Honom, hörde man Honom äfven snart i sitt samvete. Likasom jag derföre gerna medgifver detta, så tillstår jag äfvenledes, att Guds-känslan, om hvilken jag sade, att alla menniskor hafva den gemensamt, först genom samvetet erhåller sin hela fullkomlighet.

Jag tänker mig således de tre bevisen för Gud, om hvilka här var frågan, uti följande tidordning. Först kom beviset af naturen — derefter beviset af samvetets vittnesbörd, — och sist beviset genom begreppet om ett aldra högsta Väsende, hvilket nödvändigt måste framställa sig för vårt förnuft, så snart detta ernått en tillbörlig grad af utbildning. Men äfven derföre blir detta bevis också det sista, och vi inbilla oss endast, att det kommer först, emedan det hos oss brukas såsom första schol-beviset. Eljest måste man ju också tro, att Philosophien går före det sunda menniskoförståndet, hvilket likväl först frambringar den.

Hvad för öfrigt beträffar den förebråelse, som göres naturen, för det hon icke undervisar oss om Guds moraliska egenskaper, så tror jag ännu i denna stund, lika som jag alltid har trott, att jag icke behöfver härpå svara. Den högsta Visheten kan omöjligt vara utan den högsta Helighet; hvarest alltså den förra finnes, der

måste äfven den sednare ostridigt finnas. Nu förkunnar stjernhimlen det förra; följakteligen — o. s. v. Försvåren likväl icke så mycket min tro på Gud, J, min tids vise; J bringen mig eljest derhän, att jag rent utaf utropar: — *"Jag är, alltså är Gud!"* Men måsten J icke äfven häruti höra språket af den aldra innerligaste Guds-Känsla?

---

2. Gud är till, utan att härstamma af något, men verlden har sitt upphof af Honom; båda satserne härflyta utur den grund, att Han betraktas såsom det aldra högsta något.

Med den frågan, på hvad sätt verlden har sitt ursprung ifrån Gud, går det mig alldeles så, som med frågan angående min egen upprinnelse; jag räknar den nemligen äfven bland de frågor, som äro mest öfverflödige, lika som de äro de mest oförklarlige. Till den oupplösligaste — emedan jag, då Gud sjelf för mig är outgrundelig, ännu mindre kan vara i stånd, att förklara verldens tillkomst genom Honom. Till den aldra öfverflödigaste — emedan det är nog för mig, att veta, det verlden är till, antingen jag vet, eller icke vet, huru den uppkom. Det är visst, att den är till, lika som, att jag der lefver och finner mig lycklig deri, och vet hvem jag har att tacka, så väl för mitt lif, som och för min sällhet.

Jag

Jag beklagar derföre all den möda, hvilken man gjort och ännu gör sig, att grubbla öfver den så kallade verldens skapelse, och jag anser dessutom ett sådant grubblande icke allenast för likå onyttigt, som grubblet öfver Gud, Skaparen sjelf, utan också i sjelfva verket, såsom farligt för tron på Gud. Åtminstone måste jag vara af den tanka, att dylika grubblerier icke anstå menniskor, hvilka alldeles icke hafva det kall, att eftergöra verldar; att det alltså vore mycket rådligare för dem, att åtnöja sig med den enkla föreställningen, att Gud har genom sin allsmägtiga vilja skapat verlden. Men vilja de likväl dervid tänka sig ett vidsträcktare *Huru*, så är det dem, såsom fria väsenden, väl ej förbjudet, allenast de se sig före, att deras slutsattser icke föra dem längre ifrån Gud, i stället för att närma dem till Honom. Men bättre vore det ändå i sjelfva verket, ja, i hvarje händelse, att man heldre grubblade öfver verldens ändamål och inrättning, än öfver dess ursprung, och, att man i synnerhet grubblade öfver menniskans värde och bestämmelse, och — på det ifrigaste sökte utfinna medel, hvarigenom det kunde vinnas, att menskligheten lyckligt ernådde denna dess bestämmelse uti hela dess vidd. Af ett sådant grubbleri vore åtminstone något att förvänta, hvilket tjente till nytta och fromma. Men icke dermed nog, utan det skulle äfven utgöra menniskans rätta prydnad; ty om de också icke fingo

det sig uppdraget, att eftergöra verldar, så hafva de likväl erhållit den bestämmelse, att uti deras verld, uti mennisko-verlden på Jorden, af alla krafter fortsätta Guds verk, såsom efter-arbetare, och bringa oss allt närmare och närmare till fullkomligheten.

Det är mig ganska kärt, att hafva mennisko-slägtets äldsta urkunder till föregångare, i anseende till det råd jag gifver, att åtnöja sig med den enkla föreställningen; att verlden har sitt upphof af Gud, genom Hans allsmägtiga vilja. Må äfven gerna Juden *Philo*, redan på sin tid, hafva kallat de deruti uppräknade sex skapelse-dagarne, en bondaktig enfald, och följakteligen hänvisat tron på dem blott till de lägste folk-klasserne; må det äfvenledes, om man ville tänka friare, och en gång anse detta sex dagars arbete såsom den verkeliga verlds-skapelsen, utan blott såsom utbildningen af den redan skapade Jorden; må det, säger jag, låta motsägande, att Jorden framalstrade gräs, örter och träd, innan det ännu för henne gafs en Sol, hvilken upplyste och gjorde henne fruktbar; så låter det likväl icke allenast förenligt med sundt förnuft, att de uppräknade sex dagarne blott skola betyda, att äfven Allmagten verkar *styckevis*, när den är verlds-skapare, utan det är och blir ändock en sanning, att ingen mera enkelt hög framställning af verldens skapelse, genom Guds allsmägtiga vilja möjligtvis kunde gifvas, än just den är, hvilken nämnde heliga urkund innehåller. *"Gud sade* —

varde ljus! och det vardt ljus." Man vet ju äfven, huru denne tredje Bibel-vers ovanligt mägtigt verkade på en af de ädlaste hedningar*), hvilken skref öfver *Det höga.* Jag skulle verkeligen äfven vilja höra af min tids Vise, huru Guds allsmägtiga vilja bättre kunde uttryckas, beskrifvas och försinnligas, än genom — "*Gud säger blott — varde!*" låt äfven vara, att Gud, enligt förenämde urkund, hade sålunda talat sex gånger å rad; nog utaf, så ofta Han talade, skedde, såsom den äfvenledes uppgifver, ock alltid det Han sade. Eller — skall man icke mera våga något uttryck, någon beskrifning eller försinnligande af Guds allsmägtiga vilja; sålunda skulle säkerligen ingen mera våga, att tala om Guds allsmägtiga *vilja* i allmänhet och för sig sjelf betraktad; ty detta vore ju alltför menskligt tänkt om Gud? Ja, hvad som är ännu mera, så skulle Gud sjelf för oss gå förlorad. Så litet jag ock har att göra med den grofva anthropomorphismen, så fruktar jag likväl, att, om vid läran angående Gud, intet afseende mera skall göras på menniskornas sätt att tänka, och hvarje sinnlig föreställning derom bannlysas, sluteligen ingen, i detta ämne, skall kunna för sig sjelf förklara, hvad han tänker, när han försöker att tänka sig den aldra högsta af alla tankar — Gud. Låtom oss, samtida och efterkommande, icke tanklöst hoppa ifrån en ytterlighet till en annan! — vi

*) Longinus, περὶ ὕψους.

förlore eljest *Allt.* Jag har läst mer än en bok, hvilken under min tid blifvit skrifven om Gud, för att bringa begreppet om Honom på det mest öfversinnliga sätt, till ljus och tydlighet; men jag tillstår upprigtigt, att jag genom denna läsning icke fördes *utur* villfarelser, utan just då först råkade *deruti*, och att blott den erhållne stadga jag sjelf förvärfvat mig uti min tro på Gud, skyddade mig ifrån, att verkeligen råka uti den falska Philosophiens labyrinter.

Fordom behagade det mig ganska mycket, att vända om den satsen — "Hvarest en verld finnes, der måste äfven gifvas en Gud." — och deremot säga — "Hvarest en Gud gifves, der måste äfven finnas en verld." En verld utan Gud, eller en Gud utan verld — båda syntes mig lika falska. Kan Gud, frågade jag till och med, tänkas utan verksamhet? — Kan Han känna sitt Majestät, om icke en verldsspegel visade Honom den? — Kan Han känna sig lycksalig, utan att rundt omkring sig meddela lycksalighet uti oräkneligt åtskilda grader? Jag tyckte mig till och med hafva den vise Nazarenern på min sida, när han säger, att hans Fader verkar *alltid* (intill nu. Joh. 5: 17). Deraf uppkom sannerligen den satsen, att verlden är evig, lika som Gud; men äfven derföre var jag nöjd, emedan Philosopherne trodde sig kunna bevisa, att de begge meningarne, verlden är evig, och Gud är dess Skapare, kunde med hvarandra så väl förenas, att man, för att göra dem till en mening,

blott behöfde säga, Gud har ifrån evighet skapat verlden. Men nu tänker jag annorlunda, och är öfvertygad, att den ena meningen alldeles upphäfver den andra, och att verlden icke kan vara evig och tillika skapad, emedan den eljest — man må skrufva och vända sig huru man vill — skulle på en gång vara både skapad och icke skapad. Att vara skapad, förutsätter nödvändigt en början, man må förflytta den så långt tillbaka, som man behagar; en skapelse ifrån evighet är alltså den fullkomligaste motsägelse, som någonsin kan gifvas. Hvad den Nazarethiske Vises nyss anförde ord beträffar, så skola de ju, enligt hela det sammanhang, hvaruti de äro att läsa, uppenbarligen blott vara ett urskuldande, för det han under Sabbaten hade hjelpt en olycklig, (en förbrytelse uti de Judars ögon, hvilka voro mindre tänkande). "Min fader är *alltid* verksam — *äfven under Sabbaten* — och jag måste äfvenledes *alltid* vara det." Hvem inser icke äfven straxt, att han härvid redan i grund angrep hela det Judiska Sabbats-väsendet, på hvilket han ville göra ett slut, och hvilket blott var grundadt på den föreställde skapelse-hvilan, den första sjunde dagen? För öfrigt är det ju nogsamt kändt, att han, i stället för att tala om verldens evighet, snarare uttryckligen talade om en verldens verkeliga början (förr än verlden var. Joh. 17: 5, 24.), äfven som han också talade om alla kreaturs början, hvilka Gud har skapat. — Men om jag icke kan nog tillfredsställande besvara hvar och

en af de tre frågor, hvilka jag ofvanföre anfört, så ålägger jag mig nu ett ödmjukt stillatigande öfver dem, emedan det gudomliga Väsendet var och förblifver en hemlighet för mig, och håller mig endast vid, att tillbedja Gud, såsom, så väl verldens, som tidens Fader.

Min tro på verldens oberäkneligt höga ålder, låter likväl härmed fullkomligt förena sig. "I början skapade Gud" — så förmäler den äldsta heliga urkunden; alltså — ja ganska säkert — *en början* — men *när* denna början?

"Ifrån verldens skapelse, enligt Calvisii räkning, fem tusende sju hundrade o. s. v. år" — så ofta jag läste dessa ord uti de tyska kalendrarne, och till och med aldra främst, föreföll det mig obegripligt, att Censorerne ännu alltid lemnade dem outstrukne. Hvem kan beräkna verldens ålder? hvem? — Calvisius? — Nå väl, så har han då åtminstone nogsamt bevisat, att han icke var detta studium vuxen. Men det är också underligt nog, att det på den andra Kalender-raden heter — "ifrån den allmänna syndafloden under Noachs tid fem tusende och några år." Man borde tro, att Censorerne, derigenom, att de låtit de båda raderne stå inunder hvarandra, sjelfve velat göra Calvisius, jemte dess på första raden gjorda uträkning löjlig. Låt oss nemligen äfven antaga, att han blott talat om *Jordens* skapelse (som dock icke är förhållandet), så förtjente han likväl, att beskyllas icke allenast för den gröfsta villfarelse, utan äfven den största orimlighet. Ty — hvem

kan väl besvara den frågan, hvar Adam tagit vägen? *Nio hundrade tretio år* skall han hafva lefvat; räknar man nu utaf fem tusende och några år, sedan den allmänna syndafloden ifrån fem tusende sju hundrade o. s. v. år sedan Jordens skapelse; — hvarifrån komma då hans uppgifne lefnads-år? Han skulle då åtminstone äfvenledes hafva ingått uti Noachs Ark o. s. v. Mitt råd blir derföre sluteligen, att helt och hållet upphöra med all tideräkning af detta slag. *"Famlen icke för långt in i denna skymning, J kunnen eljest förvandla den i det tjockaste mörker."*

Men att äfven sjelfva Jorden är vida äldre, än hon enligt Calvisii angifvelse skulle vara, låter tillräckligt nog bevisa sig af dess inre; — ehuru jag härvid icke kan dela den tanken, att dess ålder torde gå till ett hundrade tusende år. Hon måtte hafva undergått oerhörda förändringar till sin yta, genom öfversvämningar, fullkomliga omskakningar genom jordbäfningar, och hafva lidit obeskrifligt genom eld- och vatten-elementerne; om således Calvisius, i stället för att räkna ifrån hela verldens begynnelse, eller ock endast ifrån Jordens skapelse, blott hade räknat ifrån Jordens sista eller yngsta total-förändring, så skulle hans räkning hafva mera närmat sig till det verkliga. Det nu varande menniskoslägtets ålder låter åtminstone rätt väl förena sig dermed. Lika som vi till exempel kunna beräkna Boktryckeri-konstens ålder, så kunna vi också beräkna Skrif-konstens — men visserligen icke lika

noga den blotta traditionens ålder — och likasom vi kunna beräkna den verkliga historiens ålder, så kunna vi det äfven i anseende till den fabuleusa historien — åtminstone någorlunda; ty om också visserligen i sednare tider allt har gått framåt med snabbare steg, så låter det sig dock icke tros, att menniskoslägtet fordom skulle hafva varit oss så oändeligen långt efter.

Utaf Jorden, hvilken i den stora rymden är en stjerna ibland stjernor, slutar jag till alla de öfrige stjernorne, och anser äfven dem alla såsom skådeplatser för den verksamma Gudomligheten — de må vara antingen upplyste, eller sjelfve lysande verldar, planeter eller solar; ja, jag tror mig säkert böra sluta sålunda: "Då Jorden, såsom en blott planet, redan är en så hög skådeplats för den verkande Gudomligheten, huru mycket vida högre måste icke då solarne vara det — icke allenast ifrån vår Sol, till den utom henne och oss närmast — den glödande Sirius — utan äfven till den ifrån oss mest aflägsna, som hittills blott genom den bästa tub matt framskimrar emot oss. Huru oändeligen tillbedjansvärd, och, öfver hela min känsloförmåga, älskvärd blir mig icke, genom sådana föreställningar, hela verldens och äfven min Skapare — Gud! O! att alla menniskor hade dem! Hvem skulle icke då gerna efterlefva den uti hjertat inpräglade moraliska lagen, gifven utaf den Allsmägtige, och utan all härstamning, tillvarande, den der — ack, ett allt begrepp

öfver-

öfverstigande ord — öfver allt utgjuter nåd och välsignelse?

Visserligen, om det öfver allt i verlden förhåller sig så, som på Jorden, måste då äfven på hvarje stjerna ett slags Ande-väsenden stå i spetsen för den der varande naturen, hvilka ifrån betraktandet af det sköna, höja sig till allt det skönas Skapare. Ack, med hvilken fullkomlig andakt, lär mig icke denna föreställning, att betrakta stjernhimlen! Denna — hela verld — är alltså icke allenast den öfver allt utsträckta skådeplatsen för den verksamma Gudomligheten, utan äfven dess öfver allt varande tempel. Med förtjusning — ack, huru gläder jag mig icke öfver den mig hittills förlänta syn-förmågan, och tackar derföre! — ja, ännu i min höga ålder ställer jag mig med den största förtjusning så högt, som möjligt är, vänd — icke blott mot månan — för hvilken jag visst har all den aktning honom tillkommer, men icke vidare — utan äfven, och fastmer mot hela hären af dessa himmels-ljus, hvilka flamma, lysa, eller också endast skimra mig till mötes — och tänker: "Så ären då alltid, J oräknade och oräkneliga stjernor, idel serskildta förgårdar till den öfver all föreställning stora helgedom, hvilken den högste Anden uppbygt åt sig sjelf, och så genljuder genom alla himlar Guds herrliga lof, af den gemensamt skapade och öfver eder spridda andeverlden; hvem vore jag väl, om jag, äfven ande,

ehuru ännu till en tid höljd i stoftet, icke på det lifligaste instämde uti detta verlds-Te-Deum?

Tror jag mig nu böra sluta så, att då Jorden redan är en så hög skådeplats för den verkande Gudomligheten, huru mycket vida högre skådeplats måste icke då sòlarne, och alla deras likar, vara för samma Gudomliga verksamhet, så tror jag mig också nu böra sålunda fortsätta denna slutsats: när ett så högt *Något*, som menniskan är, står i spetsen för denna Jordens natur, hvilka upphöjdare Ande-väsenden måtte det icke vara, som stå i spetsen för naturen på deras solar! Härpå grundar sig äfven det bifall jag lemnar Judarnes tro på Englar och Öfver-Englar; endast med den åtskillnad, att jag icke tror, det sådane högre Ande-väsenden kunna företaga några vandringar ifrån sitt hemvist, det vill säga, ifrån den stjerna, hvars innevånare de äro, till andra stjernor. De hafva nemligen äfvenledes kroppar, och, lika som våra äro af den Jord-stjernas natur, på hvilken vi vistas, så måste också deras kroppar vara af samma natur med den sol, hvilken de bebo. Skulle de nu vandra, såsom till exempel på vår Jord, så måste de först aflägga sina kroppar, och deremot antaga en jordisk kropp, hvilken de, vid sin återkomst till sitt rätta hemvist, åter måste aflägga, och å nyo utbyta emot sina egenteliga kroppar. Men förstår jag mig väl sjelf, under det jag skrifver detta? Bort således med all tro på Englars besök, eller på Englars närvarande inflytande på oss! Men

att vi — i den händelse, ett upphöjdare tillstånd väntar oss — efter att för alltid hafva aflagt den jordiska kroppen och blifvit iklädde en slags solkropp, då skola förena oss med dem, vill jag gerna tro, och gläder mig derföre, att Christna Läran icke allenast talar om vår tillkommande stora likhet med Englarne, utan äfven om vårt tillkommande umgänge med dem. Då skulle således Solarne tillika vara bestämda eviga boningar för sådane Ande-väsenden, hvila uti planeterne blefvo uppfostrade, lika som uti trädscholor, och sedan derifrån utplanterade på solarne, för att der först rätt tillväxa, och så förkofra sig, att de alltid blefvo Gudomligheten mer och mer lika, alltid närmade sig till, utan att likväl någonsin uppnå den. Denna tanke är för mig alltför dyrbar, att den icke ännu vid grafven, eller snarare först i grafven skulle rätt upplifva mig.

Skall Jorden en dag förgås? Jag tror det. För planeter i allmänhet har jag icke mycket förtroende; de komma och gå. Att de komma, har jag öfverlefvat; lefde jag en tid af ett hundrade tusende år, skulle jag äfven få se dem åter försvinna. Det visar sig tydligt, att Jorden arbetat sig upp utur *"vattnet* elementet;" huru kan det komma att gå annorlunda, än att det motsatta elementet *"elden,"* hämnar sig och förstör den? Begge kunna, om det behöfdes, bestyrkas med heliga documenter. Ifrån andra Bibel-versen "Guds ande sväfvade öfver vattnet," ända till det märkvärdiga stället hos Petrus, hvarest omtalas

Jordens stigande utur vattnet, och dess undergång genom eld; — men, sådane documenter behöfvas icke. Ifrån Asiens högsta landrygg härstammar menniskornas hela bildning, följakteligen också menniskoslägtet sjelf, — ,alltså arbetade Jorden sig upp utur vattnet; men då minskas också vattnet beständigt, och i samma mohn detta förminskas, förökas äfven elden beständigt inuti henne; — huru skall detta slutas? Utbrott deraf skola väl hjelpa Jorden, så länge möjeligt är; men sluteligen skall ändå elden blifva hennes slut, lika som vattnet var hennes början. Det fordras således ingen Komet, för att gifva henne detta slut; hennes eget inre skall bereda henne det. Men menniskorna kunna ännu länge lefva ganska trygge på henne, och, om det så förhölle sig, att hon redan vore ett hundrade tusende år gammal, hvarföre skulle hon icke kunna bestå ännu ett hundrade tusende år? Det stora verldshafvet, tänker jag, är en borgen derför. Måtte menniskorna endast sträfva, att på henne blifva hvad de böra blifva! Måtte de alltid mer och mer lära känna deras medskapade värde, och fastare hafva för ögonen deras högre bestämmelse.

Menniskans värde och bestämmelse — vigtiga föremål för tänkaren! . . .

Så okunnig jag är om mig sjelf, eller i anseende till mitt väsende, så fullkomligt känner

jag mitt medskapade värde, — så när hade jag sagt — Majestät; och, hvad vore det vidare, om jag så hade sagt? Heter det. icke också uti de äldsta heliga urkunder, att Gud har skapat menniskan efter sitt beläte? Alltså är menniskan, om icke just en fullkomlig bild, likväl en afbild af Guds Majestät. Med andra ord — lika som Gud framlyser öfver allt uti hela verlden, så utmärker sig äfven menniskan framför allt på Jorden; eller med ännu andra ord — lika som Gud är det sjelfständigaste väsende uti hela verlden, så är ock menniskan det enda väsende på Jorden, hvilket kan tilläggas ett slags sjelfständighet; ty — fri är hennes vilja.

Ja, fri är min vilja, och deruti består mitt medskapade värde. Begåfvad med förnuft, kan jag bestämma mig sjelf till mitt görande och låtande. Ingen blott organisation, ingen blott blind drift styrer mig; jag kan sjelf styra mig efter egen öfverläggning, så snart jag endast vill. Att det så är, och att jag kan sjelf bestämma mig, derom har jag tusende gånger blifvit öfvertygad. Icke allenast derigenom, att jag ofta sedermera, när jag hade handlat raskt, och insåg, att jag äfven hade handlat rigtigt, icke kunde på något sätt tillräkna mig äran deraf, emedan jag hade gjort det utan öfverläggning, och att jag då, när jag insåg, att jag handlat orätt, måste tillräkna mig sjelf hela skammen deraf, så snart mitt blod hade svalnat — utan äfven, att jag, uti vigtiga angelägenheter, ofta med kall blod öfverlagt med

mig sjelf, huru jag skulle förhålla mig, och har sedan funnit, att jag handlade just så, som jag hade beslutat. Ett blott infall kunde detta likväl icke vara. Jag kan ju i dag äfven försöka det samma, och får då se, att det åter går på samma sätt. Jag kan försöka det uti sådana fall, der jag kan handla på tre eller fyra serskildta vis. När jag då likväl sluteligen finner, att jag har förhållit mig alldeles så, som jag inom mig sjelf beslutat, så måste jag ju nödvändigt vara fri? Att säga — "fri är du lika så litet, som den, hvilken blindt följer sin sinnlighet — snarare är du slaf, lika så väl som han, blott med den obetydliga skillnaden, att han är slaf af sin drift, under det du blir slaf af din eftertanka" — är att säga intet. Om, i händelse af nämnde slafveri, skillnaden vore så obetydlig — hvartill skulle då ännu denna fråga tjena? För ett förnuftigt väsende är snarare den enda sanna och rätta friheten tillräcklig, om det handlar såsom sådant, och endast efter öfverläggning gör och låter. Att detta väsende kan raisonnera rigtigt och origtigt, och alltså äfven kunde göra och låta rigtigt och origtigt — derom är här icke frågan; endast det raisonnerar, och derefter gör och låter. I hvarje fall bestämmer det sig då sjelf, och är alltså verkeligen fritt, så snart det allenast vill vara fritt.

Men, bestämmer icke ofta andras befallningar vårt görande och låtande? Äro vi väl då frie? Dristigt svarar jag — *mig* bestämma de icke

Mitt *rättesnöre* — (jag känner ganska lifligt, huru mycket jag förnedrar mig genom ett blott skämtsamt bruk af detta ord) — blifva de endast då, när de äro af den beskaffenhet, att jag redan sjelf gifvit mig dem, eller ock med afseende på inträffade omständigheter vidare kunde gifva dem. Att detta fall icke äger rum bland flere tusende, medgifver jag gerna; men hvarföre äger det icke rum? Det förekommer mig dervid alldeles så, som med rigtiga erfarenheten, att många hundrade tusende endast göra och låta så, som deras sinnliga begär bjuda dem. Lika som detta blott är följden af en uti ungdomen genom uppfostran tillväxande grof sinnlighet, så är äfven det förra ganska ofta blott en följd af det egenteliga slafsinne, uti hvilket man blef född och uppfostrad. Öfver allt, hvarest den egenteliga lifegenskapen — det aldra skändligaste uti menskligheten, som man kan tänka sig — ännu herrskar, måste det ju så vara. Uti den veta menniskorna icke annat, än att deras beherrskares vilja måste blindt åtlydas; deras egen vilja förblifver dem alldeles okänd; — huru skulle de kunna bringa den till yttring, huru en gång kunna yttra den för sig sjelfve? Man har, det oagtadt, berömt lifegenskapen; — hvad berömma icke sådane odjur, hvilka besitta gods och länder, så snart de finna sin fördel dervid? — man har åtminstone sagt, att menniskorna funno sig så litet betryckta deruti, att de icke en gång önskade sig derutur; hvilka djur-menniskor måste icke de menniskor

våra, uti hvilkas bröst denna önskan icke en gång uppstiger, ännu mindre utvecklas! och kan det försvaras inför den menskliga naturens domstol, att man så nedtrycker dem? Jag kan icke tänka mig något mera ryslig, än att hela denna mängd blir så förslöad, att den icke als mera har något sinne för en fri vilja. De, hvilka af fruktan eller hopp låta förleda sig att försaka sin fria vilja, underkasta sig en viss slags lifegenskap under sina herrar; om man också kan säga om dem, att de likväl åtminstone bestämma sig sjelfve på de grunder, hvilka fruktan eller hopp förelägga dem. Häröfver är nu min tanka denna — att ingen annan kan tvinga mig att handla emot min vilja, så snart jag icke gör afseende på dess löften, i fall jag hörsammar honom, eller på dess hotelser, i den händelse jag icke ålydda honom; med ett ord, så snart jag icke aktar hvarken glädje eller lidande, lif eller död. O, hvilka stora exempel af den försvarade fria viljan innehåller icke i detta hänseende historien! Ståndaktige själar, orubbelige, såsom klipporna midt i hafvet, visade för barbarer och tyranner, att deras egande magt endast var skenbar, trottsade deras hotelser, bespottade dem midt under qvalen, och visade sålunda, att menniskan är fri, så snart hon vill vara det.

Står det nu så till med den egna viljans frihet vid främmande *befallningar*, huru mycket vida bättre måste det icke då stå till dermed vid

blotta

blotta främmande efterdömen! Det högsta vid detta sednare skulle väl det vara, att *de befallande* gifva dessa efterdömen. Det skulle väl kunna hända, att någon skulle kunna tänka sig dessas efterdömen, såsom *halfva* befallningar; detta oagtadt — den som är nog sjelfständig, att icke fråga efter deras *hela* befallningar, den skall väl vara ännu sjelfständigare, att platt intet märka på deras *halfva* — på deras blotta efterdömen. I alla öfriga fall, då befallande ej gifva dem, hvem skulle väl då vilja låta bestämma sig genom dem, och blindvis göra eller låta, dem likmätigt? Visserligen — *fina* befallare äro vänner och älskade, och de befallas ofta med mera framgång än de *grofva;* men det står likväl alltid uti vår makt, om vi vilja sluta oss närmare intill dem, och huru många hafva icke redan derigenom, att de icke gjorde detta, förmått sina vänner och älskade dertill, att de sjelfve slutade sig till dem. *Den stora hopens* efterdöme sluteligen — huru skulle man kunna inrymma det något välde öfver sig? Den stora hopen liknar en hjord utan herdar; ingen går vid farliga tillfällen förut, utan alla löpa på en gång. — Hvad? och skulle man då äfven vilja följa med? Modet är för de fleste i sanning ett allsmägtigt ord; men den som bär aktning för sig sjelf, blir icke dess slaf, utan följer det endast då frivilligt, när dess påfund är af den beskaffenhet, att han skulle önska sig sjelf hafva gjort denna uppfinning! Äger detta icke

rum, så förblifver han vid sitt tänkesätt, och anser för en ära, att af den stora modesjuka hopen blifva utskämd såsom en besynnerlig menniska; — förutsätt äfven, att det skulle utesluta honom ifrån de njutningar, hvilka man endast kan hafva i verlden och uti umgänget med menniskor. Mitt omdöme öfver exempel är det samma, som öfver befallningar; lika som jag icke åtlyder en befallning, med mindre den är sådan, att jag skulle gifva mig den sjelf, lika så litet gör jag afseende på ett exempel, hvilket icke är sådant, att jag äfven kunde vilja förelysa andra dermed.

Man säger, att menniskans fria vilja stundom inskränkes af omständigheterna. Jag medgifver det blott i den händelse, att de inträffa oförutsedde, oväntade, eller allt för hastigt; ja då bekänner jag äfven, att all fri vilja vid ett sådant tillfälle kan upphöra. När man nemligen icke en gång vet hvad som skall ske, och likväl skall göra eller låta så fort det sker, huru kan man väl då bestämma sig huru man bör göra och låta? Omständigheterna draga då allt med sig, lika strömmarne, och man gör eller låter då, som de bestämma det. Jag skulle vilja se den hjeltemodiga menniska, som står fast i dess hvirfvel. Men då detta icke är händelsen, kan menniskan också blifva befallande, och trottsa trängande omständigheter, och hon är då blott i samma belägenhet, uti hvilken hon är under en mensklig beherrskare, att hon icke frågar efter hopp eller

fruktan, det är, vinst eller förlust. Att likväl omständigheter ofta bidraga dertill, att vi besluta så, och icke annorledes, — hvem kan neka detta? Visserligen händer detta lika ofta som det icke händer; men då är det ju likväl icke de som bestämma oss, utan vi bestämma oss efter dem, och i afseende på dem. De höra då till de grunder, hvarefter vi handla; men den som handlar efter grunder, den är fri, och — endast den är fri. Mången är öfvertygad, att den, under de högsta lidelser, verkande menniskan, är den egenteliga menniskan; och, lika som hon visar sig i sin högsta kraftfullhet, så visar hon sig äfven uti sin högsta frihet, emedan hon äfven afkastar förnuftets band; men måtte de likväl betänka, att en sådan menniska bär lidelsernas fjättrar! Af hvilka band har hon nu väl mera heder, — af de sednare, eller af de förre? Men leker man då icke här endast med ordet fjättrar? Är detta icke händelsen, nå väl, så kan likväl dermed intet vidare sägas, än att den sig sjelf bestämmande menniskan måste hafva något, hvarefter hon bestämmer sig sjelf. Men nu gifves det för henne icke något annat än förnuft och sinnlighet; skulle hon således bestämma sig efter den sednare, så skulle hon vara blott ett djur, i stället, att hon är och förblifver en menniska, om hon bestämmer sig efter det förra.

Jag äger fri vilja; detta utgör mitt menskliga värde. Samma sak är det, om jag säger: — jag tillhör den sedliga verlden, hvars egenskap det är, att kunna bestämma sig sjelf. Men jag skall äfven vara ett sedligt väsende, och måste vid mina handlingar bestämma mig till det goda, men alldeles icke till det onda, för att kunna blifva en rigtig afbild af Gud, hvilken alltid väljer det goda.

Hvad? vore det möjligt, att man kunde tro, det man erhållit den fria viljan, för att välja det onda? Detta strider ju alldeles emot förnuftets egenskap, på hvilket den beror. Och huru förhåller det sig då med det sanna och falska? Lär oss förnuftet derföre att åtskilja båda, på det vi skola tro det falska? Hvad skulle man tro, om någon påstode detta? Hvilken menniska sätter väl heldre tro till det falska, än till det sanna, om hon erkänner det såsom sådant? En sådan menniska måste man ju anse såsom ursinnig. Tre verkningar af förnuftet äro här att märka. Först utvisar det det sanna; derpå anbefaller det det samma; och slutligen fordrar det rédo, huru vida man antagit det. Äfven så förhåller det sig med det goda och onda. Lär oss förnuftet, att derföre åtskilja båda, på det vi skola vilja det onda? Detta låter lika så litet tänka sig. Lika som alltså hvarje menniska, hvilken icke är ursinnig, heldre tror det erkända sanna, än det falska, lika så måste hon äfven heldre vilja det erkända goda, än det erkända

onda. Äfvenledes gifves här tre verkningar af förnuftet. Först lär det oss det goda, derefter gör det oss det samma till en skyldighet, och sist ställer det oss till ansvar, huru vida vi också utvalt det. Alltså är det tydligt och klart, att menniskan bör ädelt begagna sig af sin fria vilja. Lika som den fria viljan i sig sjelf utgör hennes egenteliga värde, så är ock det ädla bruket deraf, dess egenteliga bestämmelse. Ack! huru tydligt inser jag icke redan här min höga bestämmelse till kärlek för det goda — till dygden!

Men, lika som man också gläder sig, när man antagit det sanna, äfven så fullkomligt tillfredsställd blir man med sig sjelf, när man valt det goda. Denna tillfredsställelse erfares alltid då, när förnuftet börjar sin tredje handling, och inför sin domstol uppkastar den frågan, huruvida man också velat och handlat så, som det lärt och påyrkat, och om medvetandet intygar detta. Någon högre sällhet kan ej tänkas, än det angenäma tillstånd, hvaruti vi i det sednare fallet befinna oss. Den rena naturglädjen, den glada njutningen af vänskap och kärlek, glädjen öfver att känna och följa sanningen — allt, hvad som här är uppräknadt, äger ett stort värde; men glädjen öfver ett godt samvete äger det aldra högsta värdet. Hvarföre är då hela vårt väsendes inrättning af den beskaffenhet, att vi måste känna och anse oss kallade till det sedliga goda, till dygd och ett troget uppfyllande af våra pligter, det ofullkomliga fullgörandet, så väl som det fullkomliga!

handlade emot mig, äfven om jag hade haft något mera tålamod för att afvakta och begagna ett mera gynnande ögonblick; nu först inser jag, att om jag i synnerhet hade gjort det sista, hade jag icke förbrutit mig emot det goda; men så, som jag handlade, felade jag verkeligen emot mig sjelf, och utan att behöfva det. Jag må redan fråga mina vänner, hvilka äfven äro vänner af det goda, om icke de, vid en blick på deras förflutna lefnad, äfven voro färdige, att aflägga samma bekännelse. Man måste i sjelfva verket icke anse det vara nog, att älska det goda, och att kunna uppläga för sin pligt, man måste derjemte äfven förstå, att lämpa sig efter tid och menniskor. I morgon skulle kanske redan samma goda hafva varit förknippadt med mindre svårigheter, än i dag, — hvarföre då just i dag företaga det, och icke dertill afvakta morgondagen? Helt annat vore det åter, om ett uppskof till morgondagen skulle göra det alldeles omöjligt; men detta är likväl endast sällan förhållandet. Hade man äfven vetat fördraga de menniskors lynnen och svagheter, med hvilka man hade att göra, så skulle de kanske äfven så väl öfvergått på vår sida, som de utom detta satte sig emot oss. Jag talar öppenhjertigt utur min egen lefnads Historia, och återgår nu ifrån detta afvikande ifrån ämnet, till sjelfva saken.

Då man undantager de aldra utomordentligaste tidskiften af verldsoroligheterne, hvaribland

krigs-

krigstiderne stå aldra främst, förblifver det alltid en sanning, att dygd och rättskaffenhet äro den rätta vägen till sällhet, lika som de äro den enda vägen till saligheten. Den som till exempel redligt sörjer för de sina, har visserligen också i de flesta fall sin glädje af dem; den som ärligt behandlar sina medborgare, blir ock säkerligen i de flesta händelser af dem tillbaka ärligt och godt behandlad; den som visar sig vara en sann menniskovän, får äfven säkert merendels röna menniskokärlek tillbaka. Men — så är det; mången tror sig vara och fullgöra mera, än de verkeligen äro och fullgöra; och, om icke hvar och en emot dem är så, som de fordra, eller icke gör hvad de begära, så sucka de, eller till och med larma de öfver verldens otack och ödets orättvisa.

Måste då äfven nödvändigt det goda, hvilket de önskar dig, blifva din lott, för att förmå dig till den bekännelsen, att dygden också gifver yttre belöning? Kanske blir, i händelse af dess uteblifvande, mycket äfven så önskansvärdt, eller till och med önskansvärdare, godt på din andel — besinna dig, var uppmärksam, och var icke otacksam, utan värdera det. Måste du då äfven erhålla just hvarje fördel, hvilken du förtjenar, så, att det fullkomligaste sammanhang må vara emellan din handling och njutning? Så beräkna likväl, huru oräkneligt mycket godt du åtnjuter, hvartill du icke kan uppgifva ordsaken, hvarigenom du förtjenar det, eller uti hvad mohn du

dertill sjelf bidragit. Var försäkrad, du skall då finna mera orsak att prisa ödets frikostighet, än dess orättvisa. Allt hvad den yttre verlden skall gifva oss, beror af allt för många och olika omständigheter; stundom äro desse oss gunstige, stundom ogunstige, och vi åstundade i sjelfva verket något orimligt, då vi ville, att de alltid endast skulle vara oss gynnande. Tillfredsställelse med vårt öde är icke allenast en klokhet, utan äfven vår skyldighet. Denna tillfredsställelse gör oss lycklige, när den åtföljes af tillfredsställelsen med oss sjelfve, lika som den sednare gör oss lycksalige; hvad kunna vi väl mera begära?

Så förblifver då den Hufvudsatsen orubbelig — menniskan är kallad till dygdens utöfning, till kärlek för det goda, och till ett noga uppfyllande af sina pligter, hvartill förnuftet hänvisar henne, lika som hon njuter den äran, att sjelf kunna bestämma sitt görande och låtande. Hon måste alltid arbeta sig utur blotta naturdriftens inflytande och öfvervälde, först blott genom en sinnlig, samt derefter genom en förnufts-enligare vilja, till den verkligt sedliga friheten, uti hvilken hon alldeles icke kan välja annat än det goda. Till denna ständiga förkofran är hon alldeles icke för svag; detta kunde äga rum, om hon ifrån sin barndom blifvit förtryckt, förslöad och moraliskt förderfvad. Men blir känslan af hennes höga värde tidigt hos henne uppväckt, blir hon tillvand att öfverväga sitt görande och låtande, och låter man henne öfva sig uti valet af

sina handlingars utöfning, enligt rigtiga grunder, så snart hennes förnuft synes uppnått sin styrka, så ernår hon den ena graden af frihet efter den andra. Hon uppfyller sluteligen sina pligter, — de må blifva henne anbefallde, eller icke, emedan hon ålägger sig dem sjelf — hon må dervid hafva för sig andras efterdömen, eller icke, emedan hon icke behöfver dem, — omständigheterne må göra dem lätta för henne, eller försvåra dem, emedan hon i sednare fallet har ännu mera heder deraf; — hennes sträfvande till lycksalighet må dervid finna sin räkning, eller icke, emedan hennes åstundan till salighet dervid alltid blir tillfredsställd. Så, måste jag göra, tänker hon, alltså vill jag äfven göra så. Derigenom, att hon vid dylika tillfällen ofta handlar efter denna regel, bildas hos henne en sedlig känsla, hvilken sluteligen säkrast leder henne, utan all vidare öfverläggning, till ett rigtigt raisonnement. Felar hon stundom häremot, emedan det gifves tillfällen, hvilka endast sällan yppa sig för henne, och hvarvid hon likväl måste handla skyndsamt, eller emedan det onda visar sig för henne under utseende af det goda, eller åtminstone det tillåtna, och hon dervid icke är nog på sin vakt deremot, så inser hon snart sitt fel, godtgör det, och uppgör för sig en regel, hvarefter hon vid ett annat tillfälle vill och måste handla — så, att hennes sedliga värde derigenom i sjelfva verket ingen ting förlorar. Detta kunde endast då förlora, om det onda, hvilket hon valde, vore af

henne kändt såsom sådant, och om hon valde det under fullt medvetande och med föresatts, antingen derföre, att det behagade hennes sinnen, eller emedan hon derigenom stillade ett begärs otidiga, orättvisa och öfverdrifna fordran; men hon är icke i stånd till ett sådant val af det onda.

Öfver hufvud taget, när den satsen afhandlas, att menniskan är bestämd till dygd, så måste denna afhandling lyda så här: menniskan är bestämd, att oupphörligt tillväxa uti kärlek till det goda, att alltid hjertligare, ifrigare och fullkomligare vilja och utöfva det goda. Detta kan menniskan ock verkeligen, så snart hon endast vill. Kan hon då icke äfven tillväxa uti det onda? Hvadan desse bofvar, hvilka uppväcka verldens fasa? Blefvo de bofvar på en gång? Voro de sådane ifrån början? Nej, de blefvo det först genom öfning, och, i sanning, genom en lång öfning i det onda, och skulle sedan hafva blifvit mer och mer fullkomlige deruti, om de längre dertill hade fått tid och frihet. Hvadan också desse helige, hvilka äro en prydnad för verlden? De blefvo det äfvenledes genom en lång öfning i det goda, och skulle också hafva deruti blifvit allt mera fullkomlige, om de hade lefvat längre. När man derföre ser en menniska vara stadd på en god väg, så må man också endast gifva henne tid; hon skall visserligen alltid förträffligare uppfylla sin kallelse till dygd. Man afhålle sig ifrån alla *öfverdrifna* fordringar af

henne, göre dem heldre hos sig sjelf, om man icke kan afstå derifrån, och bidrage, så mycket man kan, dertill, att hon försäkras mot allt för våldsamma yttre förförelser.

De förhållanden, uti hvilka den till dygd bestämda och kallade menniskan befinner sig till Gud, äro lätte att uppgifva. Betraktar man Gud också blott såsom urbild af allt sedligt godt, så kan menniskan endast behaga honom, då hon bemödar sig om en närmare likhet med honom, och såsom ett väsende, hvilket sjelf kan bestämma sin handling, lika som hon äfven frivilligt bestämmer sig att handla rätt, såsom Han. Betraktar man Gud såsom lagstiftare uti den moraliska verlden, så kan Han äfvenväl finna välbehag till menniskan, om hon älskar och befordrar sede-lagens uppfyllande. Denne lag, lagen att handla rätt, blef gifven för alla sedliga väsenden såsom sådane, alltså äfven menniskorne; de erhöllo den af det högsta förnuftet, genom deras förnuft. Deraf således också den meningen, att de sjelfve måste hafva gifvit sig den, om Gud icke hade gifvit den; men egenteligen kan väl detta endast lämpas på de så kallade och alldeles egna yttre uppenbarelser af lagen, sålunda, att meningen således är, att om denna också icke hade varit, menniskan likväl ägde denna lag, att förnuftet gåfve henne densamma, det är, att hon

sjelf måste gifva sig den. Att det förhåller sig så, bevisar den närmare kännedomen af menskligheten, och till och med ibland vildarne träffar man spår af denna lag. Men den rigtigare insigten deraf, och dess omständligare förklaring, eller dess användande, såsom en blott allmän lag, på menniskornas alla enskildta och olika sedliga förhållanden och lägen, finner man visserligen endast hos de mera bildade, hos menniskor, hvilkas förnuft blifvit mera utveckladt; hvilket äfven är ganska naturligt. Visserligen är detta bestämdare användande uti ett och annat fall hufvudsaken; man kan nämna de åtskilliga uppgifter af dess föreskrifter, hvilka tillsammanstagne utgöra lagen. Den som alltså undervisar andra uti lagen, måste äfven lära dem dess föreskrifter; eller ock har han allenast lärt honom ganska litet. "Jag skall handla rättvist; — men huruledes gör jag det då rätt uti det eller det afseendet, i anseende till det eller det moraliska läget?" — dessa frågor måste den, som undervisar uti lagen söka att till och med förekomma, så mycket möjeligt är, och besvara innan de ännu äro gjorde.

Gud kan, sade jag ofvanföre, såsom lagstiftare uti den sedliga verlden, endast hafva välbehag till dem, hvilka älska lagen och uppriglist beflita sig om dess uppfyllande. Men detta beflitande i mohn af de sedliga krafter man äger, måste då äfven göra lika så litet tillfyllest, som det bemödande man efter sina kroppsliga krafter

använder vid kroppsliga arbeten. Kan en förnuftig och god menniska åstunda mera af sina likar, hvilka stå under dess befallningar, än de kunna åstadkomma? Hvad? och den Allvise och Allgode skulle af oss fordra en högre dygd, än den vi äro vuxne? Allt, hvad Han, *såsom en sådan*, kan fordra, består endast deruti, att vi genast fullgöra, hvad vi genast kunna fullgöra, för att uppfylla hans lag, som bjuder att handla rätt, deruti förkofra oss, eller uti fullgörandet af hans lag.

Men, om det första icke en gång är händelsen, måste icke då den store Lagstiftaren finna sig af oss förolämpad, vredgas på oss, och fordrå upprättelse, på det Han må kunna förlåta oss? Alla dessa föreställningar kunna väl vara öfverensstämmande med mensklige lagstiftare; men den aldra högste Lagstiftaren anstå de icke. Guds välbehag till oss blir blott afbrutet genom vår efterlåtenhet eller öfverträdelse af lagen, men återställes, så snart vi åter uppfylla lagen, eller åtminstone uppriktigt vinlägga oss om dess fullgörande. Erfordras det då nödvändigt ett särskildt gudomligt sändebud till oss, hvilket först gör oss detta bekant, och hvilket först särskildt lärer oss, att den rätta, den enda sanna vägen till den så kallade syndernas förlåtelse, eller egenteligen till Guds förnyade välbehag, är den så kallade bättringen, eller egenteligen förnyade dygden? Lärer oss icke redan vårt förnuft detta? Visserligen, äfven så bestämdt, som det lärer oss, att lagens

öfverträdande gör oss misshaglige för Gud. Men låtom oss likväl antaga, att ett Guds sändebud uppenbarat sig, kanske för att, lika som genom en röst ifrån himmelen, på en gång göra ett slut på det ofog, hvilket de af vidskeppelsen sig närande prästerne öfver allt utöfvade emot folket, borde vi icke tro på honom, emedan han troget hade bestyrkt det, som hans aldra högste Sändare redan lärt oss genom förnuftet, så snart det allenast någorlunda utbildat sig? Men erfordras det nu också nödvändigt en sådan medlare, hvilken uppträder emellan Gud och oss, afhåller ifrån oss den gudomliga hämdens arm, betäcker genom sin fullkomliga dygd, vår ofullkomliga, och genom sin offer-död försonar våra synder, endast på det att Lagstiftaren må erhålla upprättelse? Ack, olycklig likväl den, hvilken förfaller till sådane föreställningar! långt skiljd är han ifrån all sann Gudsdyrkan, lika som ifrån all sann insigt af menniskans värde. Hvilken sammanställning af begrepp — en den Aldrahögste, och en Hämdlysten! endast den mest obildade anstår hämd. Upprättelse måste väl ändå den store Lagstiftaren hafva? Godt, om det så måste ske, men af hvilken, och genom hvilken då? Åtminstone icke af någon annan, eller genom någon annan, än lagbrytaren. Kan då min moraliska förbrytelse öfverflyttas på en annan, ungefär lika som en skuld-sedel, den en annan betalar för mig? Äfven så litet kan också en annans förtjenst

öfvergå

öfvergå till mig, och öfverskyla min egen brist på förtjenst. Skulle detta kanske ske derigenom, att jag af allt hjerta tillegnade mig den? Detta hjertliga tillegnande af en fremmande förtjenst, måste — om man dervid vill tänka sig något begripligt — endast bestå deruti, att man helt och hållet bildar sig efter den samma, och då äro vi åter der, hvarest vi förut voro, vid *egen* bättring, vid sjelf-helgelse. En annan kan icke helga oss, vi måste sjelfve göra det; men hans efterdöme kan dervid tjena oss till rättelse. Hvad skulle vi också tänka om Gud, ifall vi trodde, att en annan kunde göra oss helige inför Honom? Skulle icke detta äfven vara det samma, som att tro, det Gud den aldra Heligaste, skulle öfverse med oss ohelige, om Han inom vårt slägte fann en högst helig, skulle fästa sin blick endast vid denne, och nu anse det så, som skulle vi vara lika helige, som denne, eller för dess skuld hafva fördrag med vår ohelighet? Men intet dera af dessa båda är förenligt med den ringaste agtning för Gud — såsom Gud. När nu dessutom förnuftet redan måste anse det, såsom till hälften hädelse emot Gud, att göra Gud försonlig genom djurs offrande, så måste också förnuftet förklara det för helt och hållet hädelse emot Gud, att göra Gud försonlig genom mennisko-offer, och det ännu mera vid den föreställningen, att Gud sjelf vidtagit sådane anstalter, ja, så utomordentliga anstalter till ett sådant offer, och dertill utsett

den aldra förträffligaste menniska. I sanning kan min höga ålder icke afhålla mig ifrån, att utaf vördnad för Gud, ännu lika ifrigt, som fordom vid slutet af min ungdom, bringas uti harnesk emot dylika falska begrepp, hvilka äfven på intet sätt passa för det nya Jerusalem (Christenheten). *"Utan blodsutgjutelse erhålles ingen tillgift." Blod måste Gud se* — hvilken föreställning! Jag glädes för den skull så mycket hjertligare deröfver, att den gamle Christne läraren, hvilken uppställde den, hänförde den till det gamla Jerusalem, genom det tillägget: *"efter Lagen."* Men upprättelse i allmänhet, så snart frågan icke är om öfverenskomne mensklige lagar, utan om den, i sedliga väsendens natur grundade moraliska lagen, tillkommer icke Lagstiftaren, utan sjelfva lagen, och, utkräfver den icke äfven denna upprättelse, och just endast af den menniska, som dertill gjort sig skyldig? Straffar den icke sine öfverträdare? Visserligen, den straffar dem vanligtvis så, som den merendels belönar dem, hvilka åtlyda densamma, och då, så vida egen bättring icke ännu förmår att utverka eftergift, på ett oåterkalleligt sätt. Har man väl hört, att tron på en Medlare, hvilken skulle hafva uppträtt emellan Gud och syndaren, eller rättare sagt, emellan den moraliska lagen och dess öfverträdare, har befriat öfverträdaren ifrån lagens redan inträffade straff? Jag har fastmer sjelf ofta varit åsyna vittne, huru som våra vällustingar, hvilka hade ådragit sig den plågsamma gikten, eller vattensoten,

oagtadt ett fullkomligt antagande af förenämnde tro, uti hvilken de undervisades (till äfventyrs hade de icke blifvit sådane vällustingar, om de icke allt ifrån ungdomen deruti blifvit undervisade) — likväl så länge måst dväljas, till dess döden — den egentelige och ende sanne medlaren emellan dem och den dem straffande Lagen, — gjort ett slut på deras lidande. Äfvenledes har jag också sjelf hört den framhärdande missgerningsmannen, när sluteligen samvetet likväl ännu på honom utöfvade sin ojäfaktiga rätt, och just derföre, att dess utöfning först så sent inträffade, på ett fruktansvärdt sätt yrkade den, — förbanna sig, och icke en gång velat höra något talas om en medlare för sig, emedan han nu, då hans lidelser icke mera förblindade honom, allt för väl insåg, att endast en sann bättring, men hvilken nu mera icke var möjelig, kunde trösta honom öfver hans förda lefnad, hvilken varit en lång fortsättning af illgerningar, och jag är fullkomligt öfvertygad, att om man hade ställt framför honom tio Krucifixer, desse icke skulle hafva kunnat lugna honom. Så ligger det uppenbarligen djupt inrotadt uti menniskans hela inrättning, att den heliga moraliska lagen sjelf fullbordar så väl sin yttre, som inre bestraffning på den, hvilken öfverträder den samma, såsom ock, att den endast kan fullborda den på förbrytaren sjelf. I anledning af de sednare meningarne göres allenast ännu följande frågor: "kan en annan i vårt ställe blifva giktkrämpig eller vattusigtig? kan en

annan i vårt ställe undergå samvetsagg, eller förtviflan?" Om så vore, upphörde han ju i sjelfva verket, att vara han, och måste blifva vi. Men, hvartill tjena väl dessa frågor? Hvar och en, som sagt är, hvilken ådragit sig den plågande gikten, eller vattusoten, lider deraf intill sin död, och hvar och en, som berett sig samvetsqval, eller förtviflan, qväljes deraf så länge han lefver, och dör en förtviflans död, den han sjelf gifver sig, om man lemnar honom tillfälle dertill. I sjelfva verket måste man således beklaga Christendomens store och ädle Stiftare, om han (som verkeligen har återlöst sig sin församling dyrt, ja aldra möjligast dyrt; ty hvilken lösepenning liknar väl den, som gifves genom martyr-döden?) blifver framställd under bilden af representerande medlare, då han likväl icke ville vara en sådan, utan yrkade snarare derpå, att menniskan skulle sjelf med Gud afgöra sin stora mennisko-sak, alldeles så, som han lärde, att Gud sjelf med menniskan afgör sin stora gudomliga sak, sin försyn.

Tron på en Försyn, — ack! hvilken tro! huru innerligt var jag den icke tillgifven, och ju äldre jag blef, ju mera tillgifven! huru belönade den mig icke med ett själs-lugn, som äfven alltid stärktes, och hvilket jag gerna, om det lät sig göra, öfverlät såsom arf åt alla mina vänner till en åminnelse af mig! Ja, Gud har sjelf med

mig så uppgjort sin stora gudomliga sak, vården utaf min gång genom lifvet, att Han icke behöfde någon medlare, hvilken måste försona Honom med mig, i anseende till ett och annat, hvaruti jag fann mig af Honom öfvergifven; Han sjelf har sedermera försonat sig med mig, så försonat sig, att jag nu redan är benägen, att anse för godt allt det som händt mig, och således afvaktar jag, med förtroende till Honom, ett tillkommande för mig, hvarest Han likaledes skall, utan all främmande bemedling, sjelf så medla och jemna det, som på något sätt ännu vore att bemedla, att jag förvånad, men med en af glad tacksamhet blandad förvåning, skall nedfalla inför Honom.

Ödet har så velat — när jag hör detta talesätt, erinrar jag mig dervid, att man äfven säger — naturen har så gjort det. Man skulle uti hvarje händelse göra bättre, om man genast sade — Gud har så velat det, lika som man gör bättre, om man genast säger — Gud har så gjort det. Sluteligen måste nemligen de, hvilka tala om ödet, likväl komma tillbaka till Gud, lika så väl som de, hvilka tala om naturen, om de vilja göra sitt tal begripligt för sig sjelfve. Äfven dem går det på samma sätt, hvilka i stället säga — himmelen har så beslutat. Lika som vid betraktande af verkande krafter, ett verkeligt väsende måste tänkas, hvilket besitter krafterne och verkar genom dem, så måste äfven ett verkeligt väsende tänkas vid inträffande händelser, hvilket bereder och vill bereda dem. Härvid står jag

fast, och så föraktar jag intill min lefnads slut, och ännu mera; än förr, så väl med Augustinus, tron på blotta slumpen, genom hvilket allt blir styrdt utan förnuft, såsom ock med Seneca, den meningen, att en blind nödvändighet låter allt följa på hvartannat uti en oundvikelig ordning. Huru skulle slumpen kunna åstadkomma den ordning, hvilken likväl verkeligen visar sig, och på det beundransvärdaste sätt fortfar, så uti den physiska, som den moraliska verlden, om icke åtminstone ett högre väsende, en hög Ande, ledde den? Äro vi icke ändå, i det vi tro oss vara underkastade slumpen, i sjelfva verket underkastade en den högste verlds regerare? Detta hafva äfven många insett, hvilka trodde på den förra, och trodde derföre tillika, att också den står under Guds styrelse. Verkeligen, eljest skulle man ju äfven med lika skäl kunna göra den helt och hållet till grundläggare och stiftare af den fortfarande ordningen, till verldens skapare, såsom ock till verldens regent; men hvarigenom då äfvenväl allt förnuftigt tänkande öfver allt hvad som rörer verlden, tog ett slut. För öfrigt, när vi bruka förklara blott ett eller annat, som tilldragit sig, endast såsom en tillfällig händelse, så förstå vi dermed nästan alltid något helt annat; men om vi tänkte rigtigt på saken, så skulle vi till äfventyrs uti sådane, såsom blott tillfällige ansedde händelser, finna det högsta bevis för Guds verlds-regering. Ibland de äldre Vise fanns denna tro verkeligen äga rum, och deraf så många

af deras yttranden angående den så kallade slumpen, för hvars skull man sedermera belog dem, men hvilken, hos fördomsfrie tänkare, ännu alltid ländt till heder för deras Gudsfruktan. Hvad den blinda nödvändigheten beträffar, så är det likväl säkrast, och äfven tillika förnuftigast, att tro, det en Allvis förestår en uppenbart planmässig, och derföre outsägelig ordning bland tingen, och vet att uppehålla den under alla omständigheter, än att låta allt hvad som tilldrager sig, tillskrifvas en blott oundvikelig och derföre ingen ting betydande ordning. Den oundvikligghet, som härvid föregifves, kan också alldeles icke bevisas: snarare är dess motsats straxt bevisad. Deltaga då icke de till sin vilja fria menniskorna oupphörligt uti bestämmandet af tingens gång? Går det icke så till, så väl uti den physiska, som den moraliska verlden? Hvad blir det således utaf den oundvikeliga ordningen? Det är mig kärt, att saken så förhåller sig, ty nu är det likväl solklart, att, om menniskorna medverka till tingens gång, *Något*, hvilket är högre än de, åter måste verka på dem, på det verlden måtte kunna så bestå, som den verkeligen består. Och skulle väl tron på Gud i sjelfva verket vara fullständig, om man icke också trodde på Gud, såsom verlds-regent? Gud måste ju för mig vara det aldra högsta *Något*, hvarom begreppet bör för mig vara likasom medfödt, och hvars bild mig likasom medskapad. Just så, som Han alltså uti mina ögon aldrig kunde blifva detta,

om verlden, eller allt, hvad som är utom Honom, icke härstammade ifrån Honom, så skulle Han i mina ögon åter straxt upphöra, att vara detta, om den af Honom härstammande verlden icke äfven oafbrutet berodde af Honom.

På hvad sätt verlden beror af Gud, kan jag lika så litet uppgifva, som huruledes den härstammar af Honom. Båda delarne härröra deraf, att Gud är för mig outforskelig. Nog af, att, lika som jag öfver allt ser krafter verka, enligt en dem egen, lika som föreskrifven syftning, och anser detta såsom Hans första verk, så anser jag också, om detta oagtadt oordning uppstått, ordningens återställande, såsom Hans ytterligare verk, i synnerhet om jag icke förstår att förklara detta, utaf krafternas ursprungliga rigtning. Vid denna föreställning låter jag det bero, och det så väl uti den physiska, som den moraliska verlden.

Man har väl gerna velat tillskrifva det aldra högsta *Något*, endast styrelsen öfver den moraliska verlden; men jag inser icke, huru Gud skulle kunna leda den moraliska verlden, om Han icke tillika vore Herre öfver naturen. Existerar då icke den moraliska verlden uti den physiska? eller med andra ord — äro icke alla öfversinnliga, fritt handlande väsenden omhöljde af sinnlighet? Skola de alltså erhålla vedergällning för deras gerningar, deras val af det goda eller det onda, så måste Gud, den högste belönaren, äfven kunna herrska öfver naturen, för

att

att också kunna gifva dem yttre belöning eller straff. Det kan nemligen icke vara nog dermed, att de af Honom blefvo så inrättade, att sjelfva sede-lagen vanligtvis sjelf verkställer denna förrättning; hvad, om nu likväl flerfalldiga händelser förekomma, vid hvilka den icke verkställer densamma? Skall man då till äfventyrs blott hänvisa till den inre vedergällningen? Detta torde likväl endast vara användbart på den, som fullgör sede-lagen, men för ingen del på dess öfverträdare. Så visst det nemligen är, att den goda menniskan förstår, att genom sitt samvetes bifall hålla sig skadeslös för den yttre lön, hvilken hon förtjent, men ej erhållit, så visst är det äfven, att elaka menniskor, om de allenast icke lida till det yttre, veta att ganska ofta sätta sig öfver deras samvetes bestraffning. Skall då nu, på det vedergällning må ske, Gud, enär Han behagar, att den skall gå i verkställighet, såsom verlds-regent, icke äfven kunna verka uti naturen? På denna sats, hvilken jag har sökt att bestrida, tror jag åter af allt mitt hjerta intill min lefnads slut. Jag tror på den, i synnerhet derföre, emedan jag sedermera har blifvit vittne till alldeles utomordentliga straffdomar, hvilka naturen verkställt uti sede-lagens ställe. Må sådant af andra endast tillskrifvas elementerna, hvilka tillfälligtvis medverkade dertill; jag anser det för förnuftigare, att tillskrifva elementernas Herre detta, och kommer således åter tillbaka till

min redan yttrade grundsats, att just sådane, för blott tillfällige förklarade, händelser utgöra det största bevis för Guds verlds-regering; ty icke det, att de öfver hufvud skedde, utan det, att de skedde just då de skedde, och då en afskyvärd mennisko-ondska på det fullkomligaste mognade till straff, är dock likväl för mycket, för att kunna vara en blott tillfällighet.

"Du tror då med fullt alfvare på underverk?" På denna fråga svarar jag frimodigt — kallen det, hvarpå jag tror, huru J behagen, och gören eder om underverk hvad föreställning J viljen; jag är af den tankan, och anser den för ganska rigtig, att på Guds sida icke mera erfordras till ett så kalladt underverk, än till vanliga ting, och att blott Hans allsmägtiga vilja, hvilken kan begagna allt såsom medel, äfven så väl uträttar det förra som det sednare — kanske med den åtskillnad, men hvilken blott för oss utgör skillnad, att Han alltid verkar det förra straxt, men det sednare ifrån första början.

Frågades vidare, hvarföre Gud alltså icke vid alla tillfällen, såsom allsmägtig, framträder och ställer till rätta, när tingens vanliga gång afviker ifrån rättvisan, så skulle jag vidare svara, att det äfven kunde gifvas händelser, uti hvilka Hans vishet, af högre ordsaker, icke funne det nyttigt att på sådant sätt uppträda, och att det eljest ännu mindre skulle gifva något starkt bevis för en tillkommande verld, om uti den närvarande allt skulle utredas och afgöras genom en fullkomlig

lagskipning. De som äro tillgifne tron på satan, måste i synnerhet finna sig nödsakade, att antaga Guds, den högste verlds-regentens, serskildta framträdande och mellankomst; ty huru skulle eljest de gudlöse oordningar, hvilkas anläggning de tillägna satan, åter blifva rättade, eller på hvad sätt skulle han afhållas, att utan uppehåll utöfva sin förmenta helvetiska framfart på jorden? Men jag tror på ett sådant Guds biträde uti mensklighetens stora sak, utan att tro på satan, och icke, emedan satan deltager uti regeringen på jorden, utan emedan menniskorna sjelfve deltaga uti denna regering, ibland hvilka ofta många äro af en satanisk beskaffenhet, och hvilkas anslag endast den aldra högste Styresmannen kan hålla inom sina gränsor och åter göra om intet.

Mitt förnekande af satan stödjer sig för öfrigt på ganska goda grunder. För det första — behöfver jag honom icke till förklarande af det ondas upphof, utan kan detta förklaras utom honom. Det physiska onda uppkommer af samma inrättning uti naturen, hvaraf det physiska goda uppkommer. Skulle inrättningen vara sådan, att det förra icke gafs, så kunde det sednare icke heller gifvas. Det förra uppkommer alltså endast tillfälligtvis, men det sednare enligt afsigt, och öfverträffar det förra i myckenhet. Det moraliska onda uti denna verlden är blott menniskors eget verk, lika som det moraliska goda. Antager man väl också, att ett öfvermenskligt väsende af egenskaper, stridiga med satans, drifver och eggar

menniskorna till det goda? Hvarföre skall då satan just vara den, hvilken förleder dem till det onda? De komma derhän utom honom; deras förhatliga lidelser, vällust, stolthet, afund, girighet och herrsklystnad ingifva dem det, lika som den ädle af sitt ädla sinne ledes till det sedliga, sköna och höga. Bristande kännedom om kroppen alstrade föreställningen om satans välde öfver honom, och bristande kunskap om själen, begreppet om dess inflytelse på den samma. Huru nyttigt är det likväl icke, att tron på satan förföll! En gudlös oordning har den förordsakat uti verlden. Goda menniskor ingaf den blott ångest och fruktan, i synnerhet, när de trodde, att Gud allt för väl kunde en tid bortåt lemna dem uti satans våld, för att rigtigt pröfva deras dygd; men för de elake var den högst välkommen, emedan de på sådant sätt kunde skrifva all deras elakhet på fremmande räkning.

Vore tillvarelsen af ett väsende, sådant som man tänker sig satan, äfvenväl förenlig med den förnuftig tro på Gud? Jag måste neka härtill, ty någon gång måste han likväl hafva kommit till — igenom hvilken annars då, än genom Gud, som ensam och allena existerar utan allt härstammande? Antingen skulle han nu hafva tillkommit genast så elak, eller ock skulle han först med tiden hafva blifvit det. Uti det förra fallet — hvilken tanke, att Gud skulle hafva skapat ett sådant väsende! Uti det sednare — kan ett sedligt väsende, hvilket skall ega ett ännu vida

högre förnuft, än menniskan, verkeligen äfvenväl blifva så elakt? Hade Gud icke äfven måst förutse, att det kunde blifva så elakt? Skulle Han då äfven hafva velat skapat det? Hvad? Han skulle hafva velat skapa ett väsende, hvilket alltid skulle vara Honom i vägen, vid sina goda anstalter, ja, till och med motverka dem? Kan hända, för att likväl sluteligen alltid bevisa sin öfverlägsenhet öfver det samma? Men ända intill dess, att detta skedde, skulle han få åstadkomma så många olyckor honom behagade? Hvilka föreställningar! huru upphäfva de icke uppenbarligen all förnuftig tro på Gud! "Men, kunde man säga, äro icke äfven menniskorna, ofta nog, uti vägen för Guds anstalter? Måste Gud icke äfven förutsett detta? Måste man icke således äfven fråga, hvarföre Han har skapat dem?" Härtill skulle jag svara, menniskorna skulle ju utgöra ande-verlden, hvilka skulle stå framst, för allt det skapade på Jorden, och måste alltså vara till; men hvartill satan? Äro för öfrigt de fria menniskorna uti vägen för Guds anstalter, så äro de det dock endast vid dem, som angå dem sjelfve. "Men huru är det med djur-plågaren? Är han icke satan för djuren?" Godt; men tillhöra då icke desse åtminstone också den sinnliga verlden, hvaruti menniskan lefver? Så måste då den fria menniskan äfven kunna verka på dem efter behag, godt och ondt; icke sällan blir hon också hårdt straffad för det sednare. Men satan skulle uti ingen händelse kunna höra till den jordiska

verlden: hvarföre skulle han således vara ett det aldra elakaste väsende, som på denna Jorden kunde göra hvad skada han ville?

Ännu mera. Satan, om han också verkeligen gafs, kunde, såsom en skapad endlig ande, likväl endast existera kroppsligt. Då han nu icke tillhör stjernan Jorden, och icke har någon jordisk kropp — endast förryckte inbilla sig hafva sett honom — måste han hafva en annan kropp, och följakteligen äfven höra till en annan stjerna. Men på den stjerna, hvarest han egenteligen skulle vistas, måste han då äfven förblifva, och kunde lika så litet besöka Jorden, som — hvilket redan är yttradt — högre gode andar kunna nedstiga ifrån deras stjerna, för att besöka henne. Ja, sluteligen. Ett sådant väsende, som satan beskrifves, skulle icke länge hafva kunnat fortsätta sin varelse, utan måste långt för detta hafva förstört sig sjelf; alldeles i enlighet med en gammal kyrkofaders grundsats — att ju mera förderfvadt något är, ju närmare måste det äfven vara sin undergång.

Således — bort med tron på satan, hvilken öfver hufvud tagit, uti sig sjelf är lika oren, som dess ursprung är ganska orent, derigenom att den uppkom uti den hedna verlden, och blef först i sednare tider ifrån den fortplantad till den Judiska, hvarifrån den sedermera åter öfvergick till den Christna verlden — men, såsom det längre fram skall visa sig, alldeles emot dess stiftares vilja. För satans skull behöfde jag således icke

tron på Guds utomordentliga mellankomst, men väl, som sagt är, för menniskornas egen skull, hvilka ständigt blanda sig uti styrelsen på Jorden, och icke sällan annorlunda än, som om de sjelfve voro sataner. Lika som jag påstod, att det icke kan gifvas någon oundvikelig ordning, hvilken kan vara en följd af blotta nödvändigheten, emedan menniskorna dela styrelsen öfver tingens gång; så påstår jag nu äfven, att Gud alltså måste kunna gripa in, för att motverka sådane menniskor, hvilka skändeligen missbruka samregeringen, och för att kunna återställa den, genom dem störda visa och heliga verlds-ordningen. Med ett ord, lika som min tro på Gud öfver hufvud då först blir alldeles fullkomlig derigenom, att jag äfven tänker mig Honom såsom verlds-regent, så kan äfven min tro på Honom, såsom verlds-regent, i synnerhet icke blifva alldeles fullkomlig förr, än jag föreställer mig Honom, såsom den, hvilken, så snart han finner det för godt, kan, enligt sin allsmägtiga vilja, träda emellan och gripa in. Jag kan åtminstone icke annorlunda föreställa mig Hans öfver-regering, än på sådant sätt. Skulle man i anseende härtill beskylla mig för ett allt för menskligt föreställningssätt, så skulle en sådan beskyllning mera behaga mig, än om man skulle säga, det jag tillskref slumpen, hvad som tillhör Gud. Uppenbarligen ägde jag endast att välja emellan dessa båda förklaringssätt, och således vet jag, hvilketdera af dem jag, till mitt förnufts heder, hade att välja.

Jag kan likväl alldeles icke gifva dem rätt, hvilka hålla före, det menniskan, såsom bedjare, är i stånd, att utverka en sådan Guds utomordentliga mellankomst. Hvad skulle man väl tänka om den Allvise, i fall Han af menniskor måste låta säga sig, när något sådant af Honom borde uträttas, eller om Han sluteligen lät det ske, endast emedan Han oupphörligt derom anropades, utan att Han annars skulle hafva gjort det? Hvad! Han skulle icke af sig sjelf veta, när det behöfdes? Hvad, skulle han först behöfva bevekas för att mellankomma uti nödvändiga fall, eller till och med låta beveka sig uti de fall, då Han anser det för onödigt? Berodde icke på sådant sätt Gud af menniskan, i stället för det, att menniskan skall bero af Gud? Om således också sådane utomordentligheter verkeligen följde på en eller flere menniskors bön, så äro de icke en följd af bönen, utan blott enlige med bönen, och skulle hafva inträffat, alla menskliga böner förutan. Jag är visserligen en stor vän af bönen, lika så väl som jag alldeles icke är, någon vän af onyttiga handlingar, om de också syntes aldrig så helige; men bönens kraft är uti mina ögon af en helt annan beskaffenhet, än den här omnämnde, hvilken man, om dermed verkeligen så förhölle sig, som det föregifves, ganska rigtigt kunde kallas en undergörande kraft. Bönen, i och för sig sjelf, kan öfver hufvud likväl ingen ting förändra uti den yttre verlden, och uti tingens

gång,

gång, öfver hvilka ofta en slöja är dragen; vore dock händelsen den, att jag sjelf deruti kunde göra en nyttig förändring, men dertill kände mitt mod för svagt, så kan visserligen bönen stärka mitt mod, att försöka och utföra det, och ville jag då säga, min bön har dertill bidragit, så kunde jag allt för väl säga så, men det vore likväl alltid ganska oegenteligt sagt. Jag söker bönens hufvudsakeliga kraft deruti, att stämma mitt sinne till tillfredsställelse med tingens gång, om den är mig vidrig och jag icke kan ändra den, att vid faror göra mig ståndaktigare och mera oförskräckt, och under en verkeligt redan inträffad stor nöd förmå mig till en fullkomlig undergifvenhet för mitt öde. Denna bönens kraft kan icke förnekas, och är af bönens natur lätt att förklara. De lifliga erinringar, nemligen om det aldra Högsta och dess heliga styrelse öfver allt, hvilka egenteligen göra bönen till bön, måste förorsaka ett sådant saliggörande intryck hos ett fromt sinne, och således kan det verkeligen stundom hända, att bönen tillika blir orsaken till ett underverk, men icke uti den yttre verlden och ibland menniskor, utan hos menniskan sjelf — ett moraliskt underverk. Likasom detta uppkommer af tron på en Försyn, så gifver det vidare denna tro sin fullkomliga styrka, och den alstrar då hvarje orubblighet, hvarje ståndaktighet och ihärdighet, genom hvilka höga martyrer redan ofta satt verlden uti förvåning.

Jag har sjelf tillräckligt erfarit denna bönens kraft, om hvilken jag här talar, och beder alla mina vänner, att rätt ofta förskaffa sig dess njutning. Den blifver, om man allenast beder ifrigt, aldrig overksam, och tilläfventyrs gifves häröfver, utom den redan gifna tydliga förklaringen, ännu en annan hemligare. Må jag också, för denna min förmodan, blifva aldrig så mycket smädad; mina försmädare veta dock likväl lika så litet som jag, att uppgifva hvad Gud eller menniskorna äro, och på hvad sätt menniskan beror af Gud. Hvarföre skulle alltså den skapande Anden icke kunnat hafva förbehållit sig en Honom ensam känd väg till sina skapade andar, på hvilken Han hos dem ägde en stärkande inflytelse? Och — om Han hade gjort detta, vore icke då bönen särdeles tjenlig dertill, att sätta Honom uti tillfälle, att begagna sig af denna väg, eller att från menniskans sida öppna den för Honom? Vare likväl dermed huru som helst — nog af, bönens kraft gifves; så låtom oss då icke tvifla öfver dess förhållande, utan betjena oss deraf, till vårt stärkande!

"Men att en kraft äfven gifves uti eftertanken, låter äfven så lätt förklara sig utaf eftertankans natur, som bönens kraft, af bönens natur, och hvarje ifrig tänkare erfar den, lika som hvarje ifrig bedjare känner den; så skulle det alltså, utom den vanliga tydliga förklaringen, äfven deröfver kunna gifvas en hemligare, och så kunde den skapande Anden väl också hafva för-

behållit sig sådane, endast Honom bekanta vägan till sina skapade andar, genom hvilka Han upplysande verkade på dem?" Hvad kunde jag väl, enligt mitt system, hvilket grundar sig derpå, att ingen vet hvad Gud och menniskan äro och huruledes menniskan beror af Gud, hafva häremot, så snart det allenast skall på samma sätt förhålla sig med den hemligare förklaringen öfver eftertankans kraft, som det förhåller sig med den hemligare kraften uti bönen, det vill säga, så snart den ifriga eftertankan endast betraktas såsom medlet att öppna de, den skapande Anden ensamt bekanta, vägar till sina skapade andar, hvilka vägar Han har förbehållit sig till deras upplysning, lika som bönen är medlet att för Honom öppna sådane vägar till deras stärkande?

"Så kommo vi således åter till tron på uppenbarelsen?" Ack, tvisten dock icke om ord! Allt hvad vi vete är ju uppenbarelse.

"Men du menar tydeligt en utomordentelig uppenbarelse." Nå väl, som J behagen; J förstån mig ändå rätt väl, hvad jag dermed menar.

"Ja, du måste till och med mena ingifvelse." Äfven häremot har jag ingen ting att invända; nog utaf, jag har satt mig i säkerhet för hvarje förtydning, derigenom, att jag dervid fordrar eftertanka, en verksam eftertanka. J kunnen således icke med skäl gifva mig den förebråelsen, att jag endast försvarar svärmare. Man hör ju äfven straxt, när Fantaster svärma; huru kunde

väl de brösta sig öfver en gudomlig ingifvelse? Men om uttrycket "*ingifvelse*" förekommer eder för mycket stötande, så läs i dess ställe ett annat, hvaraf en Jobs vän skall hafva betjenat sig. "Den Allsmägtiges påandning gör menniskor förståndige." Enligt den äldsta Philosophien föreställde man sig nemligen allt andeligt godt, såsom något, af Gud menniskorna ingifvet; huru mycket mera förtjena icke sådane kunskaper denna föreställning, till hvilka en ifrig tänkare företrädesvis hinner! Det bildliga uttrycket "*inblåsa*" är för öfrigt af samma beskaffenhet, som det uttrycket "*säga.*" "Gud sade — varde ljus, och då vardt ljus." — "Gud inblåser sin ande hos menniskorna, och så blifva de upplyste" — är icke det ena, så väl som det andra, det bästa försinnligande af Guds allmagt, och heter det icke uttryckligen "Den Allsmägtiges andedrägt"? — Jag vill icke här upprepa, hvad jag redan sagt, att det icke vore rådligt, att vid läran om Gud icke hafva något afseende på det menskliga föreställningssättet, utan uppfordrar allenast alla ifrige tänkare, att tillstå, om de icke under de lyckligaste stunder af deras andeliga bemödanden, alltid varit så till mods, som skulle de hafva blifvit uppfylde af de skönaste nya insigter, hvilka voro likasom ett utbyte emot de förra. Vare likväl, huru det vill — nog af, eftertankans kraft gifves, och låtom oss således icke heller tvifla öfver dess förhållande, utan begagna den till vår upplysning! Ju ifrigare vi bedje, ju mera styrkas vi af bönen;

ju ifrigare vi tänke, desto mera upplysas vi af eftertankan — härvid förblifver det, och deremot är ingen ting att invända.

Gafs det nu, som nyss sades, bedjare, hvilka så utomordentligt styrktes af bönens kraft, att de genom sina martyr-gerningar satte verlden uti förvåning; så gafs det också tänkare, hvilka eftertankans kraft så utomordentligt upplyste, att de för sin vishet blefvo af verlden ansedde med häpnad. Man har väl kallat dem inspirerade, och — hvad kunde väl jag hafva deremot enligt min tanke, som jag yttrat i anseende till den Allsmägtiges inflytelse? Det kommer alltså sluteligen på ett ut, om man gifver dem detta namn, eller om man kallar dem tänkare och vise af första rangen. Nog af, de blefvo upplyste, ja väl framför millioner andra, och upplyste åter millioner samtida och efterkommande. Deras uppenbarelser har menskligheten att tacka för det högre goda, af hvilket den hittills kommit i besittning. De blefvo slägters grundläggare, lagstiftare, vantrons förjagare, sedernas förbättrare, Religionens reformatorer, och lärare uti allt, hvad som är sannt, skönt, stort och heligt. Med skäl anser man dem såsom klart lysande bevis för en högre Försyn, hvilken betjenat sig af dem såsom hufvudsaklige verktyg till ett oafbrutet utförande af dess visa och älskvärda för vårt slägte utstakade plan. Det högst märkvärdiga sätt, hvarpå de dertill bildades, emedan de till större delen voro autodidacter — tiden, då de uppträdde, hvilken var ser-

deles passande, för dem, att blifva de stora välgörare för verlden, som de blefvo — de omständigheter, hvilka fördenskull förutgingo och åtföljde dem — — allt detta tillsammanstaget, hänvisar oss vid deras uppträdande beständigt mer och mer till en högste Verldsregerare, som så tillsägandes sände dem. I allmänhet gäller detsamma om Historien, som om Naturen. Må stjernhimlen, eller naturen uti stort, gerna vara det, hvarpå det fullkomliga och öfvertygande beviset för Gud grundar sig; så förblifver likväl beviset för Gud hämtadt af naturen uti smått, eller af naturen på vår Jord, äfven alltid tillräckeligt vördnadsvärdt, och är tillika, emedan vi uti den kunna gå uti detail, så mycket mera begripligt och för oss fattligt. Äfvenledes tillägger jag nu — må också beviset för Försynen, taget utur Historien, gerna synas oss allt för otillräckeligt, emedan frågan dervid endast kan blifva om en enda planets och dess innevånares historia, och vi ingen ting vidare känne af allt det som utom vår Jord tilldrager sig uti verlds-systemerne, än kanske på sin höjd, att en ny stjerna visade sig, eller att en gammal upphörde att visa sig; så är det likväl också ganska vigtigt för den tänkande, då det angår hans eget slägte, mennisko-slägtet, och han måste finna det ganska begripligt och för sig fattligt, emedan han äfven i anseende till det kan gå uti detail. Bestämmer man begreppet om en högre verlds-regering i allmänhet rätteligen så, att den består uti en, med verlds-skapelsens visaste och högsta

ändamål fullkomligt öfverensstämmande verlds-förvaltning, så ville jag i sanning veta, hvad vi, för att sätta tro till den, vidare behöfde, än styrelsen öfver Jorden uti hvilken vi sjelfve på alla sidor äro införlifvade, och hvilken är oss tillräckligt bekant.

Ack — mensklighetens historia — hvilken hög och framför allt begripelig predikan är den icke, af en högre öfver den rådande genius! På den frågan, huruvida detta mennisko-slägte, om hvilket jag här talar, ännu är det ursprungliga, eller redan är det tionde i ordningen af de förut efter hvarandra försvundna slägterna, inlåter jag mig icke vidare. Jorden utvisar, såsom bekant är, tillfyllest nog genom sitt indre, att hon till sin-yta har lidit oerhörda förändringar, förmedelst eld- och vatten-elementerne; man måste alltså antaga, att det nu varande mennisko-slägtet endast räknar sin existence ifrån hennes sista eller yngsta total-revolution. Då skulle man väl nu på ena sidan kunna påstå, att det äfven före densamma måste hafva gifvits ett mennisko-slägte, emedan stjernan Jorden eljest hade varit uti saknad af ett slags väsenden, hvilka skulle stå i spetsen för skapelsen på henne; men man skulle äfven på den andra sidan deremot kunna ställa den hypothesen, att Jorden kanske först måst genomgå många revolutioner, innan hon blifvit nog förberedd till en boningsplats för menniskor. Vare sig likväl härmed huru som heldst, — nog af, jag talar om det närvarande mennisko-slägtet, det

må vara det första, eller redan det tionde i ordningen, och — återvändom nu till dess historia!

Uppenbart har det, från alla sidor betraktadt, arbetat sig upp så till sägande utur stoftet; likasom det äfven ännu ständigt fortfar uti bemödandet att alltid mer och mer fullkomna sig. Betrakta språket, Samhälls-författningen, sedekänslan, konster och vetenskaper, eller Religionen — kort, betrakta allt, hvad det ernått framför andra varelser, till ett egenteligt utmärkande, till ära och välsignelse; huru stod det till med det endast för tretusende år tillbaka? Och huru långt har det nu hunnit däruti! Mot hvilka hinder har det icke dervid måst kämpa! Huru ofta har det icke tid efter annan, nödgats se sig tillbakaträngt ur den med lust och mod beträdda vädjobanan, som förer till det höga målet! Öfvertygas vi icke nog tydligt och tillförlitligt härom af de underrättelser vi om detsamma äge? Huru skulle det nu hafva kunnat så bibehålla sig under dessa strider, som det likväl verkeligen gjorde det — huruledes alltid förmått, att åter framskrida efter dessa gjorde återsteg som ändå verkeligen skedde, om det dervid hade varit öfverlemnadt åt sig sjelf?

"När jag," sade en gammal Vis uti Israel, "begrundar hvilka domar du ifrån verldens början har fällt, så erhåller jag tröst" — och hvilken kännare af Historien underskrifver icke äfven

detta

detta yttrande? När vi, nemligen i anseende till menskIighetens stora sak, tro oss öfverallt finna brist på nödig lagskipning, hvilken likväl helt och hållet tillhör den moraliska verldsordningen, så härrör detta omdöme merändels af vår korta tillvarelse på Jorden. Vi upplefve följderne af det som tilldrog sig under våra förfäders tider, utan att sjelfve hafva varit vittnen till dessa händelser; således förstå vi icke deras sammanhang. Men innan följderne af det, som under vår tid tilldragit sig, inträffa, dö vi bort, och derföre kunne vi icke uppgifva, hvarföre det skedde; våra efterkommande skola likväl upplefva dem. Här framträder nu fornverldens skrifna historia, och sätter oss i tillfälle, att rigtigare bedömma forntidens händelser. När vi då deraf inhämte huru som af ett stort ondt i verlden ofta ett ännu större godt måste uppkomma, så hämte vi under vår lefnads bekymmer förtroende till påföljande tid, styrkte uti tron på en aldrahögste verlds-regent. Framför allt framlyser uti verlds-historien den stränga vedergällningsrätt, hvilken så ofta har blifvit utöfvad på tyranner samt på hela Stater och Nationer, hänförde af tyraniets anda, och hvilken omöjligen kan hafva blott slump till verkställare.

Denna vedergällningsrätt visar sig äfven uti enskildte familiers händelser, ja, uti enskildte menniskors lefnads-historia. Huru väl gör likväl icke den, som under sina ensliga stunder utan

all egenkärlek, och så opartiskt, som om det anginge en annan, ofta eftersinnar allt af vigt, hvad han gjort och hvad som derefter händt honom! Han skall ofta finna orsak till förundran deröfver, huru som han blifvit vedergälld med lika mot lika, och det i sanning först efter en lång tids förlopp, och äfvenväl på det mest oväntade sätt. Han måste då hafva en verkelig ovilja emot tron på Gud, om han heldre ville finna grunden härtill uti ett blott ungefär, än häruti inse, det en högre Försyn dervid är verksam.

"Men, om det också verkeligen gafs en sådan Försyn, skulle det icke vara att tänka alltför förnedrande för Den, om man på ett sådant sätt uppenbarligen antoge, att Den äfven hade en serskildt omvårdnad för enskildte menskliga individuer?" — Detta kan jag icke inse; snarare blir Den mig då först rätt vördnadsvärd, när Den uppenbarar sig så väl uti smått, som stort. Ja, Den kan i sanning också endast då först tjena mig till tröst, när jag äfven vågar tänka mig min enskildta lefnad under Dess tillsyn och ledning. Må hvem som vill skaka hufvudet deröfver, att jag utropar "det är mest uppmuntrande för mig, att jag tror, att densamme allsmägtige Vise, hvars föremål är mensklighetens väl, äfven har afseende på mitt väl. — Han, som anvisade solarne deras banor, har äfven för mig utstakat min bana. — Han, som styrer verldens öde, styrer äfven mitt öde." Uti denna min öfvertygelse instämma tillräckligt många vise och

ädle, och min långa lifstid har så befästadt mig deruti, att jag äfven vill dö förtröstande på den. Måtte allenast hvar och en på ett mera fromt sätt, än vanligt, gifva akt på de synnerliga bevis för Försynen, hvilka han erhåller, så skall han häröfver tänka lika med mig.

Huru ofta till exempel sker det icke helt annorlunda, än vi tänkt och velat, men sluteligen bättre än om det hade gått såsom vi tänkte och ville! Vi hade väl en den innerligaste, en den aldrahögsta önskan, af hvars uppfyllande vi väntade oss vår lefnads hela lycka, och bemödade oss derföre, af alla krafter, att se den uppfylld; men oagtadt allt vårt bemödande förblef den ändå alltid ouppfylld, och en mellankommande vidrig hufvudomständighet gjorde den sluteligen alldeles om intet. Vi förföllo derföre uti en slags svårmodighet; men en påföljande tid lärde oss, att dess uppfyllande skulle hafva blifvit vår säkra olycka, och så skattade vi oss i samma mohn lycklige, som vi förut hade ansett oss olycklige, utropande under en glad känsla af tacksamhet — ack, huru väl, att det icke skedde! Eller ock satte vi oss emot, att ingå uti ett visst kall, förbindelse eller lefnads-läge, emedan det var oss på det högsta motbjudande; men vårt sträfvande deremot var förgäfves, och ett hufvudsakligt tvång, emot hvilket intet var att göra, inträffade, så att vi måste foga oss derefter. Sedan vi någon tid varit underkastade detta tvång, vande vi oss dervid, insågo det goda, hvilket det verkeligen för

oss innebar, lärde att värdera det, lefvo ganska nöjde dermed, och utropade äfven tacksamt — ack, huru väl att så skedde! . . Huru ofta under utöfningen af vackra företag, kämpade vi icke emot ett hinder, hvilket alla våra krafter icke voro vuxne; men då var det likasom en högre röst skulle hafva ropat till oss — tröttna icke, låt icke modet sjunka! och med blixtens hastighet var hindret borta, eller till och med förvandlade sig till ett hjelpemedel för oss. Var det till äfventyrs en fiende, så föll han hastigt, eller blef genom en oförmodad händelse, hvilken gjorde honom nödvändig för oss, och under det vi genom vårt ädelmod kommo honom att blygas, förvandlad till vår vän, hvilken genast ännu mera blef på vår sida, än han förut hade varit emot oss! . . Huru märkvärdig måste icke historien om våra faror vara! Om dem, hvilka vi under våra första lefnadsår lyckligt undgingo, skulle vi visserligen ingenting veta, om de icke hade blifvit oss berättade; men med dem var det icke slut, utan faror uppstodo för oss äfven sedermera och ständigt. Huru ofta darrade vi icke för en stor fara, hvilken nalkades oss, och huru högt häfde sig icke vårt bröst, då den försvann utur vår åsyn! Vi ville undfly den, och den flydde undan oss. Men huru ofta voro vi icke tvungne, att, darrande, för den blottställa oss, och då vi befunno oss deruti, förenade sig okände krafter till våra, och vi öfvervunno den lyckligt! En verkelig olycka, hvilken oförtjent

träffade oss, blef ofta en orsak till vår lycka, och vi skulle icke hafva ernått den sednare, om vi icke hade måst utstå den förra. Huru mycket bistånd gifves icke under en fortfarande olycka, och det ofta ifrån sådane källor, hvarifrån vi icke hade förväntat det! Äfven det ögonblick, uti hvilket vi anse oss böra uppgifva allt hopp om räddning, bereder icke sällan sjelfva räddningen.

Ju utomordentligare menniskorna äro, så mycket flere dylika synnerliga bevis för en Försyn innehåller också deras lefnad. Huru skönt är det icke derföre uti detta afseende, att äga lefvernesbeskrifningar af dem — isynnerhet sådane, som de sjelfve skrifvit? En för förnuftet och den innerliga tron på Gud mera styrkande läsning kan knappt gifvas. Likväl är jag öfvertygad, att hvarje enskildt menniskas lefnad, om den och synes aldrig så obetydelig, och blott blef tillbragt uti en vrå af verlden, kan förete tillräckliga händelser, vid hvilka man icke kan misskänna den osynliga hand, som oss leder. Jag låter icke betaga mig denna min sålunda förvärfvade erfarenhet och firar ännu de stunder, under hvilka jag inhämtade den, såsom de alldraheligaste, som blifvit tillryggalagde af min lefnadsbana. Min egenteliga tro på en Försyn förblifver alltså fast som klippan, och må derföre äfven så många gåtor rörande så väl mitt eget lefnadslopp som andras, ja hela mitt slägtes historia, blifva öfrige, hvilka man skulle vilja framställa såsom vederläggningsbevis emot den-

na tro, så bygger jag ju som sagt är på ett tillkommande för mig och för oss alla, hvarest deras upplösning uti rätter tid skall följa.

På det att jag måtte lära att bygga på ett sådant tillkommande, blef tron på de dödas uppståndelse tidigt hos mig inpräglad af mina uppfostrare liksom andra Barn. — Det behagade mig, att höra: "min son, likasom du nu om aftonen lägger dig i sängen och insomnar, men morgonen derpå åter uppvaknar och uppstiger, så skall och en gång grafven blifva din hvilobädd, men du uppstiger äfven åter ifrån döds-sömnen." Något tydligare trodde jag mig alldeles icke kunna få höra, rörande denna menskligehetens aldravigtigaste sak; föreställde jag mig då dessutom den heliga allmänna uppståndelsens morgon med all dess högtidlighet, sådan som den för mig blifvit beskrifven, så kände jag mig också med all ungdomens värma deraf upplifvas. Men sedan jag blifvit min egen uppfostrare, fann jag, att förenämnde tro snarare gick derpå ut, att betaga all förhoppning om menniskans ständiga fortvarande, och — af den sednare meningen är jag ännu.

Om det nemligen — enligt mine uppfostrares utsago — skulle så förhålla sig med grafven, som med sängen; så skulle ju den egentliga menniskan blifva lagd i grafven, likasom den egenteliga menniskan lägger sig till sängs. Men om

så vore — o ve oss då! vår tillvarelse upphörde då verkeligen med döden, förruttnelse och öfvergående till stoft; huru skulle det väl åter kunna upplifvas? Också endast det ringaste mellanrum deruti — att alldeles förtiga en mellantid af årtusenden — så vore det förbi. Det förhåller sig ju icke så med personligheten, som med musiken, hvilken efter ett uppehåll af halfva eller hela takter åter begynner. Jag medgifver väl gerna, att det kan vara ganska naturligt, om obildade menniskor, hvilka tro på ett tillkommande för sig, hoppas på en blifvande uppståndelse — och i sjelfva verket finner man detta hopp hos alla sådane troende folkslag, hvilka ännu icke kunnat upplyfta sig till den renare läran om själens odödlighet, eller oförgängligheten af sitt *Jag*, — men en sådan förhoppning lägger icke grund till tron på något tillkommande, utan förstör den fullkomligt; ty är sjelfva väsendet en gång förloradt, så är det också för evigt försvunnet, och skall det tillkommande lifvet icke tänkas såsom med det närvarande uti det närmaste sammanhang, så låter ett tillkommande lif alldeles icke tänka sig.

Mig synes det, som skulle man hafva tillfullo känt detta, i det man derigenom sökte mildra den krassa läran om uppståndelsen, att man sade, den egenteliga menniskan skall ju icke begrafvas, utan dess kropp allenast, och denne är det som åter uppstår. Men här hopa sig nu fullkomligt motsägelse på motsägelse. Är det då *Jag*

eller min kropp, som nu om morgonen uppstiger? Säkerligen — vid allt hvad sannt och heligt är, säkerligen — *Jag* uppstiger; detta vill med andra ord säga — *Jag* låter min kropp uppstiga. *Jag* måste det alltså äfven vara, som skulle uppstå på den högtidliga uppståndelsens morgon; detta vill äfvenledes med andra ord säga — *Jag* måste det vara, som då äfven skulle låta min kropp uppstå. Men blir jag nu icke jemte den begrafven, huru kan jag låta honom åter uppstå? Här, häruti visar sig den stora, ofantligt stora skillnaden emellan säng och graf. Jag måste således åtminstone först återvända in i grafven till kroppen; men uti hvad tillstånd skulle jag väl der finna honom? Kanske sådan, som nu om morgonen, då jag allenast behöfver sätta i rörelse dess under sömnen väl behållna armar och fötter? Hjelp himmel, hvad kunde jag väl uträtta med dess aska, eller hvarest skulle jag. ens finna den tillsammans? Emedlertid måste jag likväl också, såsom ett ständigt fortfarande väsende, någorstädes hafva varit, huru skulle jag derifrån återkomma till honom? Kan sluteligen äfvenväl mitt *Jag*, menniskans ande, den så kallade bortgångne själen, fortvara utan någon kropp? Visserligen lika så litet som någon annan skapad och ändlig ande! Fortvarar alltså menniskans själ efter döden, så måste den äfven straxt erhålla en annan kropp, men om den erhåller denna sednare — hvartill då den förre åter? Således ännu en död — men är det då icke

ke nog med den första döden? Ett förnyadt ombyte af kropp åtminstone — först utbyte af den gamla emot den nya, och sedan åter utbyte af den nya emot den gamla; jag frågar ännu en gång — hvartill? Var den gamla kanske så herrlig? Jag önskar mig icke min tillbaka; ehuru jag icke var någon krympling, så har den likväl ådragit mig nog möda. Den bibliska förklarelse-hypothesen förbättrar icke saken; ty den kan likväl endast grunda sig på Guds allsmägtiga vilja — hvarföre skulle jag således blott till hälften bygga på denna vilja, och icke häldre helt och hållet? Hvarföre skulle jag icke häldre genast vid min dödsstund förvänta min kropps förklarande — det må då för öfrigt ske, huru det vill — än först uti min så kallade uppståndelse-timma, hvilken först efter många årtusenden skall slå, och — visserligen aldrig slår.

Genom dylika betraktelser blef jag, sedan jag hade blifvit min egen uppfostrare, snart föranledd, att alldeles afsäga mig tron på uppståndelsen — den må kallas grof, eller fin, hel eller half, — ja, att afsäga mig den, jag må finna den ibland Hedningar, Judar eller Christne (att den ibland de sednare åtminstone alldeles icke borde träffas, skall i det följande visa sig,) utan att derföre afsäga mig tron på ett tillkommande för mig. Fastmera fästade jag mig nu först med allvare dervid, och det ständigt mer och mer. Det förekom mig icke annorledes, än såsom den skul-

le uppkomma genom mig sjelf. Jag betraktade nemligen Gud och mig, ock ju mera jag fortsatte denna betraktelse, desto mera förtroende satte jag dertill. Förmodeligen har det alltid gått tänkaren likaledes; emedan denna tro blef så allmän på vårt Jordklot — den må nu igenfinnas såsom tro på en uppståndelse, eller såsom tro på odödlighet.

Dess fullkomliga allmännelighet skall, efter hvad man försäkrar oss, väl icke äga rum; men det är tillräckligt bestyrkt, att största delen af de oss bekanta folkslag äro den tillgifne. Hvaraf kan detta komma, om icke deraf, att den måste för menniskan vara mycket naturlig, och att den hos henne likasom af sig sjelf utvecklar sig? Men skulle nu icke deraf också följa, att den är sann? Åtminstone gjorde redan vise Rommare denna slutsats. "Om folkslagen, sade Cicero, i allmänhet öfverensstämma uti någon mening, så är det lika som man skulle höra naturens befallning, att så tro." Seneca lämpade uttryckligen denna grundsats till tron på ett tillkommande. — "Om fråga uppstår angående denna tro, så är menniskors öfverenskommelse i anseende till den, i min tanka, icke af ringa vigt för den." Det inkast, att en dylik stor öfverensstämmelse hos folken ibland äfven ägt rum uti uppenbara misstag, kan här på intet sätt skada den goda saken. Om dylika också funnos, så ägde de likväl icke längre bestånd, än intill dess upplysning erhölls. Astrologien till ex. hvilken man så gerna plär anföra till bevis derpå, att

man utaf folkens öfverensstämmande uti en mening icke kan sluta till dess rigtighet — försvann den icke snart hos sådane folkslag, hvilka blefvo upplystare? Förhåller det sig icke likaså med Guds dyrkande genom offer? Försvinner icke äfven detta hos hvarje Nation, hvilken erhåller mera upplysning? Men är då detta äfven väl händelsen med tron på ett tillkommande för oss? Finnes icke hos bildade folkslag denna tro uti ännu högre grad? *Att nu tro det*, hvaruti så väl oupplyste som upplyste folkslag öfverensstämma, måste vara naturens befallning och en sanning. Det går med tron på ett tillkommande, likasom med tron på Gud; de vildaste folkslag hafva den, och de mest hyfsade hafva den uti ännu högre grad. Den uppkommer äfven hos menniskan sjelf, och ju mera tänkande hon blir, desto mera. Alltså är en stor likhet emellan dessa båda slags tro i anseende till deras ursprung.

Men man kan påstå ännu mera; man kan äfven säga, att tron på det tillkommande först får sitt rätta stöd af tron på Gud. Derföre talade jag om eftersinnande öfver Gud och mig. Den som verkeligen tror på ett högre Väsende *öfver sig*, den måste också tro på något tillkommande och högre *för sig*. Gud och evighet äro föreställningar, så noga förenade och nästan med hvarandra så förbundna, att den sednare följer af den förra, och icke blott följer, utan äfven sluteligen nödvändigt måste följa. Mensklighetens hela religiösa historia intygar detta påstående.

Tager man den bibliskt religiösa — öfver allt är tron på ett tillkommande, hvarest man uti Bibelen finner den, eller ock endast tror sig finna den, grundad på öfvertygelsen om Gud — ifrån Psalmerne ända till Vishetens bok och Machabéernes andra bok. Sådant är förhållandet äfven med folkens egenteliga präst, som förkunnade ett högre tillkommande; hans död var en bortgång till Fadren, och en utaf hans Biographer låter honom döende ännu säga — "Fader, dig öfverlemnar jag min ande." Utur den icke bibliskt religiösa menskligh etens historia anför jag till bevis, att tron på det tillkommande härleder sig ifrån tron på Gud, endast denna enda utsago af Cicero — "samme Pherekydes, hvilken enligt en af dess Biographers, Diogenes Laertii berättelse, först blef kallad Theolog, har också först lärt, att menniskans själ lefver oupphörligt."

Det gifves åtskilliga tankföljder, genom hvilka vi ifrån tron på Gud föras till öfvertygelsen om ett tillkommande för oss; här endast några af dem. — —

Tror jag på Gud, så kan och törs jag, så måste jag också tro på menskligh etens odödlighet. Gud tänkes nemligen såsom den moraliska verldsordningens högste föreståndare, således äfven såsom den rättvisaste belönaren af det goda eller elaka användandet af menniskans fria vilja. Jag skulle i sjelfva verket smäda honom, om jag icke också ville tillstå, att Han på det fullkomligaste utöfvar denna vedergällning. Stundom blir

dygden genom sig sjelf af honom belönt, och lasten likaledes genom sig sjelf straffad; stundom belönar Han dygden och straffar lasten medelst händelsernas gång, hvilken Han äfven väl styr. Men på en annan sida åter skulle jag smickra Hans lagskippning, om jag icke tillika erkände, att Han alldeles icke alltid utöfvar en sådan vedergällning. Till Hans rättfärdigande har man väl sagt att de gudlösa likväl åtminstone få ett förskräckeligt slut, och att de rättfärdige sluteligen belönas, men äfven af detta — om Hans rättfärdigande dermed också vore afgjordt, är hvarken det ena, eller det andra alltid sannt. Ack, huru blir jag till mods när jag tänker på den oräkneliga mängd af rättskaffens menniskor, hvilka ända ifrån början af samhällslefnaden, icke allenast lidit, utan äfven dödt, och ännu ständigt måste lida och dö för sanning och rättvisa, för frihet och fädernesland! Sannerligen jag måste häldre straxt låta förhänget för Guds hela rättfärdighets skipande falla ned, om vår tillvarelse upphörde med döden, och Guds ära kan icke på annat sätt räddas, än genom tron på ett tillkommande för oss, hvarest alla luckor, hvilka uti vedergällningen blifvit lemnade, eller kanske måst lemnas, af Honom skola blifva alldeles godtgjorde, och hvarest den fullkomliga skådeplatsen för Hans rättfärdighet då först öppnas. Helt visst härledde man genom denna tankeföljd tron på det tillkommande äfven först ifrån tron på Gud.

Tror jag på Gud, så kan och törs, ja så måste jag äfven tro på menskligletens odödlighet. Allt förnuftiga väsendens sällhet blir nemligen då af mig ansedd såsom Hans sak, ja, såsom en sak, hvilken Han den allregerande framför allt styrer och ombesörjer — följakteligen äfven menskligletens lycksalighet, hvilken utgör det Jordiska slägtet af förnuftiga väsenden. Denna lycksalighet består deruti, att ljus, rättvisa och välgång eller sanning, dygd och sällhet, genom en allmän upplysning, förädling och befrielse ifrån det onda, skulle blifva hela vårt slägtes egendom. Den här gjorde skildring af menskligletens lycksalighet är helt och hållet tagen af menniskans natur, hvilken på en gång är sedlig och sinnlig, hvilken alltså äfven utan undantag gemensamt tillhör alla menniskor, hvilka man sammantagne kallar menskligletens. Att nu denna menskligletens vigtiga angelägenhet — dess lycksalighet — på ena sidan alldeles icke kan tänkas förutan Gud och Hans ledning, är väl tillräckeligt bevisat — bevisat derigenom, att menskligheten, oagtadt alla de våldsamma tillbakasteg ifrån dess sällhet, hvilka den tid efter annan lidit, alltid återsträfvade framåt, såsom det hvilket icke hade kunnat ske, om den hade blifvit öfverlemnad åt sig sjelf; men på andra sidan frågar man då äfven med skäl, hvarföre menskligletens stora angelägenhet, om den af Gud styres och ombesörjes, icke redan bättre lyckats, och hvarföre det i anseende härtill fått förblifva

vid blott omväxlande fram- och återgång, och det allt framgent. Att härtill svara — att Gud vill så hafva det, tillfredsställer mig alldeles icke; snarare förekommer det mig, då jag hör detta svar, som om någon skulle slå mig för hufvudet, eller så, som skulle man genombåra mitt hjerta. Hvad? ett sådant evigt blott kringförande uti kretsar, hvilket då skedde med den, skulle utgöra hela den gudomliga styrelsen dervid? "Nå väl, så öfverlemna det åt framtiden, att det sluteligen må bättre lyckas!" Lätt sagt! — svarar jag; framtiden skall blifva, hvad den föregående tiden var, ett hit och dit, ett åter hit och ett åter dit, och samma orsaker, hvilka verkat detta, så långt mennisko-tanken går tillbaka skola också verka det så länge mennisko-slägtet existerar. Hvarje sann granskare af tingens gång under solen vet hvaruti de bestå, och att deruti de bestå skola de alltid blifva beståndande. Jag bör åtminstone icke klandras, om jag misströstar om mensklighetens sällhet. Jag har som yngling och som man öfverlefvat ett underskönt tidehvarf, (Europeiskt nemligen); det var den tid, då Catharina, Joseph och Fredric — alla *store* — regerade. Jag tillstår uppriktigt, att jag då för tiden tänkte — nu gör menskligheten sällhet framsteg, vigtiga framsteg, sådane framsteg, att den knappt åter kan förfalla. Men ack — huru känner jag mig icke nu tillika bedragen uti mina förhoppningar i anseende till menskligheten! Såsom gubbe har jag ännu måst öfverlefva en tid-

punkt, under hvilken menskligheten icke allenast åter öfverträdde kräftgången, utan äfven anträdde den så, att en mennisko-ålder väl knappt lärer vara tillräcklig, att åter försätta den på vägen framåt. Att denna förändring en gång visserligen åter skall ske — derom tviflar jag väl alldeles icke, efter hvad Historien visar oss, men den skall äfvenväl ske, för att slutas med en ny kräftgång. Hvad skall alltså en sådan oordning och missförhållande uti menklighetens stora sak, betyda midt för Guds, dess styresmans, ögon, och — att jag så må säga — midt i Hans hand?. Jag vördar ganska mycket Hedningarnes Christliga omvändare, hvilken utropade — "Hvem har känt Herrans sinne, eller hvem har varit Hans rådgifvare? Hvem har tillförene gifvit Herren något, det honom vedergällas skall?" — men i anseende till den vigtiga omständighet, hvarom jag här talar, må ingen försöka, att härmed afvisa mig! Menskligheten har likväl i sjelfva verket gifvit Regenten öfver dess heliga angelägenhet något — nemligen förtroende till dess heliga regering och styrelse öfver detsamma; är Han icke således skyldig, såsom det aldrahögsta moraliska Väsende, att svara emot detta förtroende, som Han dem sjelf ingaf? Här vill jag icke en gång nämna, att, om ändteligen äfven ett slägte, hvem vet hvilket tusende i ordningen, blifvit belönt för detta förtroende, skulle dock Gud hafva kommit att blifva i skuld derföre hos alla

de

de förut varande. Jag tillägger blott — Guds rådgifvare har jag visserligen icke varit; men Hans sinne har jag lärt känna. Af mig förklaras det så — "I denna verlden skall ingen ting blifva afgjordt för menskligheten — fördenskull vacklar dess sällhet fram och åter, en högre verld är beredd till dess upptagande, uti hvilken dess lycksalighet alltid skall stiga högre, och aldrig mera förfalla. På detta sätt förklaras menskligketens stora gåta, men äfven endast *så* allenast. Blott en plantschola för oss skulle vår Jordstjerna vara, med dess nätter, vintrar och krig, för att en gång ifrån den blifva omflyttade till dess solstjerna, hvarest en evig dag, evig vår och evig frid skola bringa till mognad vår sällhet och lycksalighet. Befinner jag mig icke alltså här åter vid tron på ett tillkommande för mig?

Tror jag på Gud så kan och törs, ja, så måste jag äfven tro på menskligketens odödlighet. Gud anses nemligen för verldarnes fader, följakteligen äfven andeverldens. Han, den Evige och Allsalige, blef skapare, för att rundt omkring sig utbreda varelse, lif, glädje och salighet. Men salighet, såsom det högsta, kan endast af andeväsenden emottagas och njutas; följakteligen är ande-verlden det högsta ändamålet med hans eviga skapelse-beslut. Endast för detta ändamål är också den kroppsliga verlden i sjelfva verket till; alldeles så, som vår egen kropp är till för detta *Jag*, menniskans själ. Skulle nu Gud väl

kunna vilja, eller ens behöfva uppgifva det högsta ändamål, det egenteligen sanna ändamålet, den hufvudsakliga afsigten med sina skapade väsenden? Huru? vara nödsakad? då vore Han ju icke Allsmägtig? Och huru? kunna, eller vilja? så skulle Han hvarken vara allvis eller allgod. Således vid Guds allmakt, allvishet och allgodhet — måste allt, hvad som hörer till andeverlden, bestå och oupphörligt bestå. Men hit hörer då nu också menniskan, hvars ande, hvilken omhöljd af en jordisk kropp, hvilken står i spetsen för den Jordiska kroppverlden, den skall alltså äfven i döden bestå, äfven den skall oupphörligt bestå. Evigt skall han, den blefne Gudsdyrkaren, instämma uti den höga, och ständigt mer och mer höga hyllning och tillbedjan, hvilken den förenade och öfver hela stjernhimlen kringspridda andeverlden nedlägger inför Gudomligheten.

Igenom dessa och dylika tankföljder härleder sig visserligen öfvertygelsen om ett tillkommande för oss ifrån sjelfva tron på Gud, eller blir åtminstone på den först rätt fast grundad. *"Jag är, — alltså är Gud"* utropade jag ofvanföre; likaså utropar jag äfven nu åter — *"Gud är, alltså skall jag evigt förblifva."*

Men hvilken tro är nu icke denna tro? Att det gifves menniskor, hvilka tvifla på dess sannfärdighet, vet jag likaså väl, som jag äfven vet, att, om man allenast är en redlig tviflare, man genom tvifvelsmålet äfven bör kunna vinna den rätta öfvertygelsen; men, att det också gif-

ves menniskor, hvilka önska att det icke måtte vara sanning, vill jag likväl icke gerna tro. Huru groft sinnlig måste icke den redan vara, som blott icke frågar efter, om han uti döden, hvarest hans djuriska njutningar visserligen upphöra, skall fortfara, eller icke; men huru verkeligen förhastad, och hvilken fiende till all vishet och dygd är icke den, hvilken till och med är mycket angelägen derom, att det icke skulle vara sannt, på hvars sanning alla verkliga menniskor grunda sitt enda fullkomliga lugn! Gud! huru känner sig icke menniskan endast då först uti hela sitt menskliga värde, uti det värde genom hvilket hon utmärker sig framför alla öfrige skapade varelser på Jorden, när hon, det sedliga väsendet, äfven anser sig såsom ett odödligt väsende, ja, såsom ett väsende, hvilket tusende slags dödar, om de ock skulle följa på hvarandra, aldrig skulle kunna förstöra! Upphöjd öfver all så kallad tid, betraktar hon nu evigheten, såsom sin egenteliga tid, afbidar med undergifvenhet för Guds vilja den första af alla möjliga dödar, den må ske enär och huru den vill; ja, går, ilar honom nästan till mötes med hjeltemod, om pligten fordrar det, och trampar honom, den allhärjande, i tankan döende under fötterne. Men huru högst dyrbart och kärt blir icke nu först allt hvad som för henne redan alltid var dyrbart och kärt — för hennes kunskaper ända till hennes känslor — för hennes känslor ända till hennes gerningar — för hennes gerningar ända till hennes förbindel-

ser! Allt var skönt och ädelt — att det så dervid förblef hon alltid; — men allt blir nu henne äfven i behåll, likasom hon sjelf icke förlorad; allt tager hon med sig dit hon döe går. Och nu — hufvudsaken. Allt det sk och ädla, hvilket hon således en gång kom att anse såsom ett ifrån Jorden borgadt eröfradt godt, skall blifva den enda grun på hvilken hon då skall bygga ännu skönare ädlare, och ännu alltid skönare och ädlare utan gräns ännu alltid skönare och ädlare. Jordiska vishet skall förvandlas till en himn och ännu alltid mera himmelsk, dess Jor dygd till en himmelsk, och ännu alltid himmelsk, dess Jordiska vänskap och kärlel en himmelsk, och ännu alltid mera himn Hvilka saliga utsigter för henne! En evig växt uti allt skönt och ädelt visar sig för ne — en tillväxt, hvilken utan mått och alltid förer henne närmare den alldrahögste den, hvilken är hennes gode Upphofsman - tan att likväl någonsin uppnå Honom — mera närmar henne intill Honom — dock att någonsin blifva Honom fullkomligt lik. der det att jag eftersinnar detta, rinna gläd rar utur mina gamla ögon, ehuru redan r beröfvade förmågan att gråta. O du store de och för mig ändå bekante Upphofsman til varelse — huru tillbeder jag Dig icke nu rätt, emedan Du äfven är min evige Up hållare! Försmå derföre icke min första tillb

hvilken jag ännu, endast troende, och ännu i stoftet nedlägger för Dig! Befriad ifrån stoftet och åskådande — under ett verkeligt ägande af mitt fortvarande — Ack då — ack då. — —

Det har gått mig med tron på ett tillkommande, likasom med tron på en Försyn — skulle väl båda icke äfven vara en och samma tro? Visssērligen äro de det; en högre Försyn, sådan som den är, hvilken råder öfver menskligheten, kan icke annat, än evigt råda öfver densamma. Dock — detta oagtadt, — jag vill endast säga — att likasom jag från längre tid tillbaka, det vill säga ifrån den tid, då jag blef min egen uppfostrare, höll mig vid tron på en Försyn, så höll jag mig äfvenledes med lika tänkesätt vid tron på ett tillkommande, och, att likasom jag ju äldre jag blef, alltid mer och mer oryggeligt höll mig vid tron på en Försyn, så höll jag mig äfven, ju äldre jag blef, alltid mer och mer oryggeligt vid tron på ett tillkommande. Nu, då jag är så nära, så helt nära grafven — ack, hvad är den icke för mig! Den är mitt allt i alla. Med medömkan, ja, med en innerlig sorg, firar jag i dessa ögonblick åtankan på en af mina ganska mycket värderade, ja, jag kan säga, högst värderade samtida, hvilken icke allenast var Skald, Antiquarius och Philolog, utan äfven Philosoph — allt af första rangen — och hvilken såsom gubbe aflade den trosbekännelse, att han gerna afsäger sig sin oförgänglighet, och blott önskar, att stilla aflida. Jag tänker annorlunda, och lemnar det

oundersökt, huru han sjelf kunde låta sig sånedsjunka. Jag önskar mig väl också ett stilla slut, men endast för det härvarande; icke att stilla förgås, utan att stilla öfvergå, önskar jag, och afbidar med ståndaktighet ett tillkommande, ja, ett evigt tillkommande. Alltid fann jag väl den betraktelsen vigtig, hvarföre det förnuftiga väsendet menniskan skulle hafva existerat om dess tillvarelse upphörde i döden, hvarföre det då skulle hafva samlat vishet och dygd, ständigt mer och mer utbildat sitt förstånd och sin moralité och tilländalupit hela den vexlande, ja, mångfaldigt vexlande lefnads-banan af handling och lidande, och hvarföre det skulle hafva så oändeligt värderat vänskap och kärlek; men nu känner jag på det lifligaste hela vigten af denna betraktelse. Nu vore jag i händelse af mitt upphörande i döden, likväl nödvändigt tvungen att bele mig sjelf, allt hvad jag hade lärt, velat och gjordt, samt det som händt mig, att anse hela min förflutna lefnad, såsom ett skuggspel på väggen, såsom en såpbubbla, gräma mig öfver hvarje ansträngning och uppoffring, åt hvilka jag af godt hjerta öfverlemnade mig, och förbanna de band, hvilka jag knutit med mina älskade, hvilka jag lemnade efter mig, endast för att ännu mera försvåra mina sista stunder. Men ack — väl mig! Jag behöfver nu icke en gång mera dessa betraktelser — intet enda bevis för en högre framtid för mig, behöfver jag nu mera; jag har redan en verkelig aning härom. Jag fantaiserar icke, under det att jag

skrifver detta; jag har fullkomligt medvetande häraf, och anser det för den höga lön, med hvilken Han, som beredde oss en högre framtid, ville benåda sine troende redan här på jorden och vid öfvergångens annalkande. Gören allenast såsom jag, ropar jag till alla mina vänner; förenen eder genom betraktelser öfver Gud och eder sjelfve, med desse troendes skara, och sluten eder, genom en sådan fortsatt betraktelse alltid mer och mer intill dem, så skolen J, enär eder sista lefnadstimma vill slå, blifva, likasom jag, benådad med denna verkeliga aning. O huru ser jag icke, till och med leende, under de herrligaste minuterna af denna känsla, de älskade, hvilka jag lemnar efter mig, och tvingar dem också derigenom nästan till leende! De förblifva mina älskade; de följa mig efter i sinom tid, och vi skola der, hvarthän jag går före dem, och de följa mig efter, blifva hvarannan ömsesidigt ännu kärare. Härom är jag likaså öfvertygad, som om vårt fortvarande i och för sig sjelf. Den som en gång tror, att en tillkommande verld följer på den närvarande, den måste äfven tro, att likasom den närvarande verlden var en skilsmässo-verld, så skall den tillkommande verlden blifva en återförenings-verld, det vill säga, att de, hvilka här lefde tillsammans skola äfven der åter förenas. Öfver denna, för hvarje rätt känslofull själ, så vigtiga omständighet, raisonerade jag äfvenledes alltid så här:

Hvad? denna första tillvarelse skulle icke

vara grundvalen till allt, hvad som angår och utgör vår högre bestämmelse, hvarpå vår tillvarelse, i det tillkommande skulle vidare byggas? Hvad? på vishet, dygd och verksamhet, hvilka vi här började utveckla, skulle vi en gång fortfara att bygga, men på sköna och ädla förbindelser, hvilka vi här knöto — icke? Höra de icke äfvenledes till vår högre bestämmelse? Hvarföre skulle vi då eljest hafva knutit dem så hjertligt, om döden verkeligen skulle upphäfva dem? Hvarföre skulle vi i denna förskräckeliga händelse hafva så vant oss vid dem? Hvarföre mer och mer hafva gjort dem till verkeliga band? hvarföre hafva måst lidit och ännu lida så mycket för deras skull? Nej, kärlekens Gud skall aldrig låta en sann och ädel kärlek upphöra!"

"Omöjligt skulle äfven jag en gång kunna vara salig utom de ägta och de egenteligen mina. Man må icke säga, att tiden redan här på en motsatt sida uträttar mycket, och bringar det sluteligen derhän, att man icke mera saknar sina efterlemnade. Jag svär vid menniskans alldrasista känslor — jag önskade helldre höra, att man sade, tiden skulle sluteligen kunna bringa det derhän, att man önskade dem den lyckan, att blifva kallade ifrån Jorden innan mensklighetens nöd ännu steg till sin största höjd. Väl dig, väl dig, och väl dig, väl äfven alla dem, för mitt hjerta dyrbara och älskade, som icke upplefde hvad jag ännu måste upplefva! — så utropar jag

nu

nu ofta; men huru vore det, detta oagtadt, möjligt, att jag icke skulle sakna dem, efter hvilka jag sålunda ropar? Har för öfrigt tiden, utom sådane inträdande allmänna svåra lägen, krafter, att mildra minnet af älskade döda, så har den dem blott ifrån Religionen, hvilken låter oss hoppas återföreningen med dem. Jag säger endast, afstån ifrån påståendet om saknadens uteblifvande — ty detta är mig alldeles omöjeligt att medgifva. Men så, som det för det närvarande häruti förhåller sig med mig, skall det också evigt förhålla sig. Fortfar då icke personligheten? Förblifver jag icke döende ännu densamme — som jag är? Om det icke förhölle sig så, lägg då bort boken, och skrif icke ett ord mera om menniskans fortvarande — tillslut kyrkorna, och predika icke ett ord vidare i detta ämne — J skrifven eljest utan allt förstånd, och prediken på samma sätt. Fortvara icke såsom densamme, utan såsom en annan — alltså blifva en annan och likväl fortvara. — — — O hvilken dårskap öfver alla dårskaper! Men fortvarar personligheten, så gör medvetandet det äfven, och hågkomsten af det förflutna fortvarar, likaså väl som minnet. Huru skulle det alltså vara möjeligt, att jag der icke skulle sakna mina älskade, om de icke skulle blifva hos mig? Det skall blifva likaså omöjeligt, som det här var det. Men huru kunde jag, då jag här tröstade mig öfver den oundvikeliga skillsmässan ifrån dem, likväl ännu hafva hoppet

om en återförening uti ett annat lif; men huru uti ett annat lif, om denna förhoppning skulle slå fel? Fann jag icke äfven derigenom alla närvarande förnöjelser då först verkeligt sköna, när jag delade dem med mina älskade? Således kan jag också endast då först finna mina tillkommande förnöjelser verkeligt sköna, när de delas med dem. Tacksamhetskänslans yttringar, hvilka aldrig kunna dö bort uti mitt bröst, och uti deras bröst emot mig, bör jag likväl sluteligen också upptaga i beräkningen om frågan är derom, att jag en gång skall blifva salig. Är nu detta Guds vilja så måste Han äfven tillstädja min återföreningmed mitt hjertas älskade."

"Skall jag då icke äfvenledes evigt tillväxa uti visdom och dygd? Följer icke detta af begreppet om ett förnuftigt väsendes natur, hvilket är bestämdt att evigt fortvara? Gerna medgifver jag nu, att en sådan förkofran skulle för mig kunna äga rum ibland alla vise och dygdige — ja, jag tillstår till och med, att jag ganska hjertligt gläder mig öfver umgänget med många sådana, hvilka jag blott till namnet kände, och hvilka förde sin jordiska lefnad långt ifrån mig, så väl i anseende till ställe som tid; men ibland hvilka, och med hvilka menniskor kan denna förkofran för mig väl bättre lyckas, än ibland dem, uti hvilkas sällskap jag här egnade mig åt vishet och dygd, tillika med dem, hvilka jag saknade och för evigt skulle sakna? Detta är likväl i sig sjelf, så solklart, att det alldeles icke fordras nå-

got vidare bevis. Hvarföre skulle jag således å ena sidan hafva erhållit den kallelsen, att ända intill oändlighet tillväxa uti visdom och dygd, och hvarföre skulle det icke då å andra sidan blifvit så förordnadt, att jag åter ooh utan uppehör skulle blifva förenad med sådane menniskor, hvilka jag kallar för verkligt mina?"

"Tänker jag sluteligen på den gemensamma Guds-dyrkan, så gör jag med allt skäl två frågor. Hvarest ägde den väl här en mera hjertlig grund, än ibland och hos dem, hvilka stodo uti innerliga förbindelser? Hvarest skall den alltså äfven i det andra lifvet, såsom vida högre, visare och herrligare, äga rum, än bland och hos desamma? Ach, huru ofta tröstade jag icke mina älskade och lät mig äfven tröstas af dem, i anseende till otydligheten af vårt ödes lopp, med det ljus, hvilket evigheten en gång deröfver skall gifva! Vi, vi tillsammans förbereda oss på detta vis, att också en gång förnämligast och på det alldrahjertligaste prisa Den, hvilken blef den store Skaparen till detta ljus. Hvad? och vi skulle icke blifva återförenade — icke för alltid återförenade?"

Denna betraktelse öfver fortfarandet af mina för mig mest dyrbara förbindelser, fann jag väl alltid lika så vigtig, som den ofvan anförda betraktelsen öfver mitt eget fortvarande, men nu måste jag likväl i sjelfva verket äfven nu först på det alldralifligaste känna dess vigt. Är det då icke nu snart, rätt snart med mig nära derhän

att jag går *före* de mina, hvilka qvarblifva här efter mig, och att jag går *efter* de mina, hvilka lemnade mig efter sig? Huru måste icke alltså mitt hjerta slå dubbelt starkare, när frågan är, huruvida en återförening med dem kan vara att hoppas! Dock, jag behöfver nu i detta ämne lika litet någon öfverläggning, som jag i allmänhet behöfver det i anseende till min fortvarelse. Likasom jag nu har en verkelig aning om mina tillkommande högre öden, så förefaller det mig äfven redan, såsom skulle jag åter blifva upptagen ibland mina förut bortgångne älskade, och såsom jag skulle stå färdig, att till mig åter upptaga mina efterblifvande älskade. Jag svärmar icke eller nu, då jag skrifver detta, utan utropar under fullt medvetande, till alla mina vänner — Gören allenast såsom jag, och älsken edra verkeligt tillgifne rätt hjertligt; så skall enär den timman vill slå, då ni skola dels gå före dem, dels följa dem efter, det äfven gå eder i anseende till dem, såsom det går med mig.

Men jag tror icke allenast på återföreningen med mina älskade, utan jag gläder mig äfven åt föreställningen af den skönare beskaffenheten af vår tillkommande sammanvaro. Vi sjelfve, de och jag, skola blifva fullkomligare. Hvilka själens och hjertats svagheter hade vi icke här, att med hvarandra ömsesidigt öfverse! Huru ofta blefvo vi icke oense genom stridighet uti hufvudmeningar och uti egenteliga tänkesätt! Der, sedan vi aflagt vår jordiska hydda, skall det icke

mera blifva så. Hvilken vida högre tillfredsställelse skola vi icke der kunna hafva med hvarandra! Äfven den verld, uti hvilken vi skola vistas, skall blifva fullkomligare. Huru ofta störas vi icke nu af fiendtligt sinnade menniskor, och huru mycket oftare af vidriga tider, utaf hvilka sorger, nöd och bekymmer för oss uppstå, och hvilka äfven för oss öppna utsigter af en ännu bedröfligare framtid, i anseende till de njutningar, hvilka vi skulle kunna och äfven vilja bereda hvarandra? En gång uti fridens verld, skall äfven detta icke mera inträffa. Äfven utomkring oss ostörde, skola vi der bereda hvarandra högre njutningar. Och — dessutom skall deruppe ingen fruktan för någon vidare skilsmessa åter uppröra oss. När vi nu lefva tillsammans uti den största förtrolighet, och den tanken -- "likväl en gång skiljas" -- hos oss uppkommer, huru äro vi då till mods? Förekommer det oss icke så, som vore vi redan på vägen, att skiljas åt? Nå väl, äfven detta skall icke mera äga rum uti den verld, som har lif utan död. Den oändliga fortgång uti allt hvad som utgör vår högre bestämmelse, eller och endast dermed äger gemenskap — denna fortgång, för hvilken vi äro bestämde, går oss uti borgen derför. Hvilken känsla af glädje skall icke då genomtränga oss, när det heter -- hvarandra återgifne, och det för alltid!" --

Derföre slutar jag mig af allt mitt hjerta intill Christendomens stiftare, hvilken också lärde icke allenast att de skulle förenas, hvilka älska

hvarandra, utan äfven åtnjuta en vida skönare sammanvaro, och — så må då äfven här öfvergången ske ifrån förklaringen öfver min sista tro uti allmänhet, till utvecklingen af min sista tro i anseende till honom särskildt.

Att jag icke först såsom ålderstigen börjar att tillbedja, men såsom ålderstigen ännu mera än för tjugu eller trettio år tillbaka ärar *honom*, denne Religions-stiftaren — Jesum af Nazarett, hvilken jag hädanefter blott nämner vid tillnamn, det jag efter gammalt bruk också declinerar — har jag redan ofvanföre sagdt, och tillika lofvat, att närmare förklara hvad dermed menar. Allt hvad jag nu vidare skrifver innehåller denna förklaring.

Man hade vid min Christeliga religiösa uppfostran ganska mycket felat deruti, att man föreställde mig Jesum såsom en den andra Gud, jemte hvilken det till och med skulle gifvas en tredje. Det var omöjeligt, att jag, då jag blef min egen uppfostrare, och började att sjelf eftersinna, skulle kunna bibehålla denna tro. Mitt förnuft förklarade den för orimlig och mitt eget läsande uti Ewangeliiboken öfvertygade mig äfven, att Jesus sjelf aldrig velat hafva den sådan. Men likasom det nu i sådane händelser går med unga eldiga forskare, så gick det äfven med mig

— jag sprang ifrån den ena ytterligheten till en annan. Hade Jesus uti början för mig varit för mycket, så blef han nu för litet. Mycket bidrog min Religions-lectur härtill, hvarmed jag ganska ifrigt sysselsatte mig. Man uppväckte hos mig tvifvelsmål om Ewangeliernas ägthet, och sluteligen derigenom äfven misstroende i anseende till Jesum sjelf, det vill säga, man beröfvade mig den tron, att Jesus verkeligen hade varit till. Så förblef det länge med mig —. likväl, jag vågar säga det till mitt beröm, utan att jag derföre skulle hafva upphört att vara en Christen. Jag tröstade mig äfven i denna yttersta händelse dermed, att Christendomen, den måtte nu hafva kommit ifrån jorden eller ifrån himmelen, likval är den aldraklokaste Religion, hvilken man skulle kunna tänka sig — sådan nemligen, som den uti sjelfva Ewangeliiboken befinnes. "Det är nog, att den finnes," sade jag till mig sjelf, den upplyser, helgar och tröstar — alltså utbreder välsignelse öfver menskligheten i alla afseenden — så bekymra dig då icke vidare om dess ursprung! "Jag använde derföre heldre den tid jag ägde öfrig för betraktelser, för att mer och mer befästa mig uti den sanna Christna Religionens grundsatser, och besörjde under tiden helt oförtrutet mina embets- och husliga- samt öfrige lefnads-befattningar — hvilka ständigt mer och mer ökade sig. Men, då desse åter lemnade mig mera ledighet, började jag å nyo mina betraktelser öfver sjelfva Christendomen, öfver dess upphof o. s. v.,

och kom så småningom till den öfvertygelse, med hvilken jag nu ville dö.

Man har sagt om Påfven Leo, den tionde kallad, att han en gång skulle hafva sagt till en af sina förtrogne — "Sagan om Christo har förskaffat oss mycken inkomst — "men jag är af samma tanke med Bayle, hvilken i synnerhet i detta hänseende är en ganska oförvitelig domare och vill alldeles icke låta något sådant tillskrifva honom" Leo den tionde — så raissonerar jag, sedan jag läst det, som om honom blifvit skrifvit — må också hafva hört till de mäst föraktteliga Påfvar; men han var en alltför klok man, för att kunna hafva sagt något så dumt, ja, erkedumt. Jag må äfven redan blott fråga om man skulle kunna tro det — och om också hundrade skriftställare, hvilka sluteligen blott efterskrefvo hvarandra, och alla hafva hämtat det utur en alltför misstänkt källa, försäkrade — att en Öfversteprest i Jerusalem en gång sagt: *Sagan om Moses har förskaffat oss mycken inkomst* — eller att en Mufti i Constantinopel en gång sagt: *Sagan om Muhammed har förskaffat oss mycken inkomst.* Äfven med den största lättsinnighet skulle hvarken en Öfversteprest, eller en Mufti hafva kunnat så tala — alltså icke heller en Påfve, något dylikt; ty det är alltför dumt. Likasom hvarje philosophisk schola har sin stiftare, efter

ter hvars namn den kallar sig, så förhåller det sig ock med hvarje trosbekännelse. När man hör talas om Pythagoreer, kan man väl nu tvifla derpå, att en man, hvilken hette Pythagoras, har gifvits, och när man hör talas om Platoniker, att det gifvits en man, hvilken hette Plato? I sjelfva verket, skulle då icke allenast all historisk trovärdighet, utan äfven allt sundt förnuft, försvinna. Men så måste ändå följande slutsats gälla — så visst, som en mosaisk Religion gifves, så visst måste äfven en man, vid namn Moses, hafva existerat, och så visst det är, att en Muhamedansk Religion finnes, så visst måste äfven en man hafva existerat, hvilken hette Muhamed. Gälla nu dessa slutsatser, hviket de nödvändigt måste göra, så gäller också min sista slutsats — "så visst det gifves en Jesu Christi Religion, likaså visst måste det äfven hafva gifvits en Jesus Christus." Jag bekänner uppriktigt att jag blyges öfver mig sjelf, för det att en tid gafs för mig, då jag icke gaf akt härpå, utan var i stånd, att nedlåta min uppmärksamhet till det förnyade pläddret om *Fabula de Christo*, ehuru den likväl är ännu orimligare, än skriften *de tribus impostoribus;* ty — om Moses, Jesus och Muhamed, genom stiftandet af deras Religioner, hafva bedragit verlden, eller icke, derölver må man tvista — men måste de icke hafva varit till, enär de skulle hafva infört deras Religioner, och genom dem hafva bedragit verlden? Så snart den-

na fråga blir ansedd såsom löjlig, då vore likväl säkert icke mera någon gräns för vanvettet på Guds jord, och i denna händelse måste jag i sanning äfven derföre redan skatta mig lycklig, att min varelse på en sådan Guds jord nu också snart, rätt snart upphörde.

Alltså är jag knappt mindre öfvertygad derom, att en menniska, vid namn Jesus, hvilken har det ärofulla tillnamnet "Christus" verkeligen har lefvat, än jag är öfvertygad derom, att jag sjelf lefver. Men — hvad nu de egenteliga underrättelserne om honom angår — så har jag visserligen ingenting vidare för mig, hvarutur jag skulle kunna hämta dem, utan att förnärma den aktning jag är mig sjelf skyldig, än — *den så kallade Ewangeliiboken*, eller de fyra lefvernesbeskrifningarne öfver Jesus, sådane de ännu äro, *men hvilka först uti det andra århundradet af den Christna kyrkan skola hafva blifvit i ordning satte.* Äfven af denna tillsats stötes jag ändå icke. Utur de så kallade Apostoliska brefven nemligen, hvilka vi ännu äge, framlyser solklart, att man uti den alldraförsta Christna kyrkan förväntade Jesu verkeliga återkomst, såsom den blifvande Messias, eller Christus, och det ganska snart. Huruvida han sjelf dertill har gifvit anledning, skall framdeles blifva undersökt. Men enär man nu en gång hyste en sådan förbidan, hvarföre skulle man då hafva så mycken omsorg för de skrifter, hvilka angingo honom och anse dem värdige en sorgfälligare vård? Så vida han

skulle återkomma, hvartill behöfdes då skrifteliga underrättelser, rörande honom? Om sådane alltså äfven verkeligen blefvo kringspridde, så gjorde man likväl icke på dem något afseende, emedan man icke trodde sig behöfva dem. Till de munteliga berättelserne af de Lärare, hvilka utgåfvo sig för att vara Jesu Lärjungar, höll man sig åtminstone mera, och gjorde, efter min tanka, under de anförde omständigheterne — rätt deruti. Men då Jesus icke allenast ej snart, utan äfven alldeles icke återkom, såg man sig visserligen med mycken betänklighet om efter honom; likväl fann man sig äfven härigenom föranledd, att nu hålla sig till de skriftliga underrättelserne om honom, till hans biographier, och — så uppkom den så kallade Ewangeliiboken, hvilken jag nu äfven antager sådan den är. En de fyra Ewangelisternes harmoni ämnar jag visserligen icke skrifva. Jag har läst, och tre gånger omläst, det som lärde och gode Christlige män hafva bidragit dertill, men jag har funnit, att det har gått med desse harmoni-Skrifvare, likasom med theodicee-skrifvarne. Den bästa Theodicee är tron på ett tillkommande för menniskan, och den bästa harmoni af de fyra Ewangelisterne är äfven att man mera håller sig vid hufvudsakerne än vid bisakerne uti deras berättelser. Det är mig likväl kärt, att de icke fullkomligt stämma öfverens. Det kan således äfven uppenbarligen icke hafva varit deras föresats, att gemensamt bedraga efterverlden — hvartill de sig emellan hade måst träffa

en bättre öfverenskommelse; utan hvar och en skref det, som han visste, och så, som han hade fått veta det. Hufvudsakerne hos dem — uti hvilka de harmoniera — blifva alltså sanningar, och förekomma tänkaren äfven först derigenom såsom rätt sanna, emedan han uti biomständigheterne hos dem finner disharmoni. Men likasom det nu utaf denna disharmoni synes, att de icke i detta hänseende hade träffat någon öfverenskommelse, för att bedåra verlden: så går den äfven i borgen derföre, att det som de skrefvo icke — såsom man ofta påstod — var dem af Gud ingifvet ty det måste åtminstone eljest hafva blifvit mera öfverensstämmande. För öfrigt behöfver man ju blott läsa, hvad Lucas skref till sin vän, Theophil, att han nemligen först hade ganska noga underrättat sig om allt det, som han berättade honom om Jesus; — för att genast afvisa ett sådant påstående.

Derigenom, att jag här sålunda yttrar mig, motsäger jag mig på intet sätt, i anseende till mitt förra yttrande om uppenbarelse, ingifvelse och inspiration. Der var ju alldeles icke fråga om en gudomlig ingifvelse af den beskaffenhet, som den skulle hafva varit, hvars hafda njutning man gerna kunde tillskrifva de fyra Ewangelisterne; hvem kunde äfven i allmänhet allenast antaga något dylikt, utan att, vid nogare eftersinnande, känna, huru djupt han nedsätter den, om hvilken han säger, att han åtnjutit den, och hvilken han tror sig derigenom upphöja? Till hvad annat

gör han honom väl, än — blott till ett Guds språkrör? Att en menniska blir en Guds talare, det vill säga, blir genom ifriga betraktelser öfver det sanna och goda, en lärare uti det sanna och goda — en man, genom hvilken Gud tillika talar till hans bröder — en Lärare likasom kommen ifrån Gud — detta är den högsta ära för henne; men, att göra en menniska blott till ett språkrör åt Gud, är dess djupaste förnedrande, emedan hennes omdömes förmåga derigenom blifver helt och hållet uteslutad, utom hvilken hon likväl straxt upphör, att vara menniska. Och att — om den tron äger rum, att det blott skulle kunna gifvas språkrör åt Gud — det då lämnas det vidsträcktaste fält åt fantasterne, har sin fullkomliga rigtighet. Är det icke sålunda som de samteligen utskrika eftertanken? Nå, så skola de ännu mera utskrika den, och ända till helvetets afgrund fördöma den, för att på det mest ilskefulla vis med dåraktigheterna och galenskaperna af sina satser förföra sina samtida och till och med sina efterkommande. Derföre gläder jag mig icke litet deröfver, att den redlige Luther äfven tänkte så uti denna vigtiga omständighet. Hans tids fantaster bidrogo ostridigt dertill, att han icke ville veta utaf den krassare tron på inspiration — hvarföre jag såsom en ägta Protestant på det hjertligaste tackar honom.

Alltså — jag måste åter upprepa hvad jag sagt — ofvanföre, hvarest jag talade om ingifvelse och inspiration, var icke fråga om det, som

man vanligen förstår med en Guds ingifvelse — hvarvid man väl sluteligen äfven antager, att hvarje ord, hvilket skribenten tecknat, blifvit honom af Gud förestafvat — (man kunde med mycket skäl fråga, om det icke tilläfventyrs också måste så förhålla sig med hvarje ordförändring, hvilket hans renskrifvare nyttjade, ja, med hvarje skrif-fel, som de begingo) — utan jag sade endast derom, att man skulle kunna kalla begrundnings-förmågans vigtiga och heliga stora bemödanden, för uppenbarelse, ingifvelse och inspiration, om man så ville. Men huru låter detta verkställa sig, vid författandet af en blott lefvernesbeskrifning, till hvilken man redan, äger samteliga data? Kan man äfvenväl räkna sådane till de vigtiga och heliga följderne af begrundnings-förmågans stora ansträngningar? Mycket snarare tillkom denna ära en roman, hvars författare hade haft till syftemål, att afskildra de alldrafullkomligaste menniskor, eller, att uppgifva huru menniskan bör förhålla sig, om hon vill på det möjligaste likna Gud. Jag skulle redan önska, att dessa meningar måtte rätt behjertas af alla dem, hvilka påstå Ewangeliibokens gudomliga ursprung. Hvartill villja de nemligen slutligen göra de fyra Ewangelisterne? Om således också icke till blotta språkrör åt Gud — kanske till heliga romanskrifvare? Men detta vore desse redlige icke, utan de voro sannfärdige biographer; de berättade som sagt är, hvad de visste, och så, som de visste det. Dertill fordrades då följakteligen icke någon stor an-

strängning af den högre begrundningsförmågan, utan blott en ansträngning af deras erindrings-förmåga, hvilken troget förestafvade dem vid antecknandet af det, hvartill de sjelfve hade varit vittnen, eller hvad andra för dem hade betygat. Jag anser detta! — häruti förbigående sagt — såsom ett stort bevis för en öfver Christenheten styrande högre Försyn, att den allt förstörände tiden qvarlemnat just tvenne ganska noga i sammanhang gående lefvernes-beskrifningar om Jesus, som skola härröra från personer, hvilka verkeligen varit denne förträffliges lärjungar, och tvenne, hvilkas författare skola hafva tagit sitt ämne, blott utaf munteliga berättelser. Således uppenbar öfverensstämmelse emellan Apostlarnes utsago och folkslagens samt tidens, och uppenbar öfverensstämmelse emellan folkslagens och tidens utsago, och Apostlarnes! Hvad kan man nu mera fordra för att tro på sannfärdigheten af Ewangeliibokens hufvudsakliga innehåll?

Men likasom jag alltså icke i min själ kan tillerkänna de fyra Ewangelisterne hvarken någon erhållen ingifvelse i den vanliga dogmatiska betydelsen, ej eller en gång ingifvelse, uppenbarelse och inspiration efter mitt begrepp, så finner jag mig äfven, tillfölje af deras, ända till oss komna berättelser — utur hvilka jag nu allt framgent hemtar grund för hvad jag tror, utan att vid något tillfälle derföre åter serskildt rättfärdiga mig — fullkomligt benägen, att antaga, det af alla dem, hvilka någonsin anställde betraktelser öfver

det högre sanna och goda, att Jesus var den, som erhållet den mästa uppenbarelse och ingifvelse och som var den mest inspirerade — allt, nemligen så till förståendes, som jag menar det — eller att han ibland dem varit den förnämste och lyckligaste, eller och, att ansträngningarne af hans begrundnings-förmåga hafva medfört de vigtigaste och heligaste följder. Så ofta jag betraktade hans lära, öfvertygade jag mig härom, och så ofta jag nu vid afläggandet af min sista trosbekännelse, till densamma återkommer, förnyas denna öfvertygelse hos mig. Han är för mig den förnämsta af alla Guds talare — han är Logos.

Se här såsom parentes eller såsom tillägg till de fyra Ewangelisternes beröm — huru man vill kalla det — en liten följd af tankar, hvilka under en tid af tjugu år hafva gjort mig mycken förnöjelse.

"Förnuftet, sade jag, är en urbild af all fullkomlighet, och så snart det utvecklat sig, uppkommer begreppet om Gud utaf detsamma; menniskan längtar då efter Gud, och trängtar rätteligen till Honom. Äfvenså är förnuftet också den högsta afbild af Gud, nästan intryckt, och straxt efter begreppen om Gud, uppkommer äfven af detsamma, begreppen om Guds Son, föreställningen om en menniska, hvilken bland alla sina bröder är närmast lik Gud. Menniskan längtar då

också

också efter en sådan Gudason och trängtar rätteligen efter en den fullkomligaste af sitt slägte, som leder det i vishet och dygd.

"Uti spetsen för de Jordiske varelserne står menniskan; måste icke åter äfven en menniska finnas, som står i spetsen för menskligheten? Visserligen står och måste äfven på hvarje stjerna stå i spetsen för de på densamma boende förnufts-väsenden, en den fullkomligaste af sitt slägte, en den Gudalikaste, en Gudason till sin beskaffenhet.

Alla förnuftiga väsenden äro bestämda till likhet med Gud uti vishet och dygd; någon måste äfven finnas ibland jordens förnuftiga väsenden, ibland menniskorna, hvilken mest uppnår denna likhet med Gud. Och hvad? Om han skulle vara förebilden af det som vi alla en gång skulle blifva? Man skulle nästan kunna kalla den Guds bild; dock, detta passar icke — Gud har ingen bild, har icke sin like. Det passade således endast att kalla den Guds högsta afbild uti menniskogestalt."

O huru blef mig icke, ju oftare jag förelade mig denna lilla tankföljd, Jesu Christi historia icke allenast mer och mer välkommen, utan äfven mer och mer trovärdig!

Af Jesu ungdoms-historia — alltså om hans egenteligen bildnings-historia — är oss föga mer

än intet bekant. Johannes, hans aldra förtroligaste; låter honom först såsom man uppträda. — Marcus likaså — Matheus (noga betraktad) äfvenså (se Cap. 3, 13); ty hans föregående berättelse — om den också vore aldrig så sannfärdig — hör alldeles icke till den saken jag menar, har för öfrigt icke eller något interesse för mig. Lucas är den ende, hvilken något inlåtet sig uti Jesu ungdoms-historia. Men hvaruti består då allt hvad han derom sagt? Han omförmäler blott, att Guds välbehag till Jesum isynnerhet derigenom har visat sig, att han redan tidigt låtit förmärka de herrligaste själs-anlag, låter honom deraf vid sitt tolfte års ålder aflägga prof uti Jerusalems tempel, och derefter först vid sitt trettionde år återkomma. Detta är således allt; men för mig är detta nog. Jag ser deraf, att det har förhållit sig med honom på samma sätt, som med alla stora män, hvilka med beundransvärda själs-anlag af naturen utrustade, till större delen bildade sig sjelfve, hvarvid endast vissa yttre omständigheter kommo dem till hjelp. Han hörer, likasom desse, till de klart lysande bevisen för en högre Försyn, hvilken betjenar sig af dem, såsom hufvudsakliga verktyg till ett oafbrutet utförande af dess visa och älskvärda, för vårt slägte utstakade plan; ja, han är det mest tydliga beviset för Försynen, han är den, hvilken Försynen utsåg till det verktyg, genom hvilket den en gång ville fortare än någonsin befordra utförandet af dess plan. Han var Avtodidakt, bland

alla Avtodidakter den förste; med andra ord vill detta säga — Gud var icke blott med honom, utan var på det högsta med honom. Betraktelser var hans sak, och Gud välsignade ansträngningarne af hans alldeles ovanliga begrundningsförmåga så, att de medförde de vigtigaste och heligaste följder. På sådant sätt blef han den, som han har blifvit. Hvad de omständigheter beträffar, hvilka dervid gynnade honom, så tänker jag derom på följande sätt?

Maria — väl icke någon Guds moder, men likväl en gudomlig moder — var hans moder. Den, som född med utmärkta högre anlag har den lyckan, att uppväxa först vid barmen, så i sköt, och derefter under ögonen af en sådan qvinna, begåfvad med den själ och det hjerta, som hon hade dem, kan med skäl prisa sin lycka; det förblifver nemligen dervid, att Herrans fruktan — såsom äldre och nyare vise uti Israel sade — är vishetens begynnelse, eller, att man måste utgå ifrån en sann Gudsfruktan, om man, begåfvad med en högre begrundnings-förmåga, vill gå långt uti eftertanka. Icke allenast uti föräldrars hus, utan äfven omgifven af anhörige, fann Jesus en förväntan af Messiæ snara ankomst härskande, och uppväxte alltså äfven uti denna förväntan. Alltid hörde han talas om den, och så blef den äfven hans. Under tiden hade han tillfälle, att läsa sin nations heliga skrifter; på hvad sätt? Detta kan jag sannerligen icke bestämma — likväl tilläfventyrs uti hans föräldrars eget hus.

Så föreställer jag mig de omständigheter, hvilka bidrogo dertill, att han kunde blifva, hvad han blef.

Man har väl mycket berömt de Galileiska scholorna under hans tid, för att förklara hans höga utbildning; men jag kan icke instämma uti denna mening; det svar, hvilket Nicodemus gaf, då han talade för honom — "Forska uti Historien om någonsin en Prophet utgått af Galileen." — måste redan afhålla mig derifrån; men Nathanaels utrop, hvilket han sielf yttrade för en sanningsälskande man — "Kan man väl förvänta sig något godt af Nazareth?" — gör för mig denna sak till fullo anstötlig. Att han blifvit uppfostrad af Esseerne, hvilka upptagit honom uti deras samfund, vill äfvenledes icke behaga mig. Jag vill gerna tro allt det goda, som Philo och Josephus hafva skrifvit till dessa folkens beröm, men icke en enda gång nämnes dock det ringaste om dem i hela Ewangeliska Historien — hvilket omöjligt skulle kunna vara händelsen, om det så förhölle sig med honom — och Lucas lemnar honom tydligen så länge uti sina föräldrars hus, till dess han åter föreställer oss honom kommande ifrån Galileen till Jordan, för att låta döpa sig af Johannes. Att han tilläfventyrs förut haft ett förtroligt umgänge med Johannes, måste jag sätta i tvifvelsmål; emedan det directe heter, att han så länge hade uppehållit sig uti ensamheten, till dess han fått den kallelsen, att såsom offentelig Lärare uppträda ibland Israeliterne.

Skulle detta äfven verkeligen hafva varit händelsen — huru skulle detta kunna medverka till hans utbildning? Voro de icke begge vid lika ålder? Jesus, hvilken kallar sig verldens ljus, liknar icke han äfven Johannes blott vid en lampa?

För en sådan själ, som den store Nazaréerns, var också hans folks heliga skrifter i sjelfva verket tillräcklige, för att genom deras begrundande blifva hvad han blef. Att han flitigt läst dem, är solklart, ty han var uti dem väl bevandrad — ifrån Pentateuchen ända till Psaltaren, och ifrån Jesaias ända till Daniel. Utur alla anförde han ju ställen nog. Till och med uti de apokryphiska böckerne var han det, ty huru många moraliska sentencer har han icke uppenbart länt utur dem och gjort till sina egna. Men att Jesus i allmänhet har varit en vän af betraktelser och det af första rangen, är äfven så solklart. Ja, han var det redan tidigt; detta intygar hans första inträde uti Templet, hvarest hans då endast tolfåriga förstånd redan uppväckte nationens lärares förvåning. Derföre älskar jag denna berättelse, och tackar Lucas derföre. Sedan framlyser ju äfven öfverallt hos honom en ande, hvilken måste i högsta grad hafva forskat. Huru förnuftsenlige äro icke alla hans lärdomar i anseende till det sanna och goda! Huru tydlige äro icke alla hans bevis! huru riktige alla hans förnuftsslut! huru naturlige alla hans slutsatser! Huru visligen förhöll han sig icke vid införandet af den stora

reform af Guds dyrkan, hvilken han ville stifta! Hvilken skarp och djupsinnig blick visade han icke öfverallt! hvilken skarpsinnighet! hvilken själs närvaro (*présence d'esprit*) vid oväntade händelser och frågor! hvilken oförskräckthet och eldighet, hvilka aftvungo till och med sjelfva hans domare aktning för honom, och som hästan hänförde denne med honom. Detta allt kunde nödvändigt endast vara följder af de största och ihärdigaste ansträngningar af hans begrundnings-förmåga.

Under det han nu ständigt fortsatte sin synnerliga betraktelse öfver nationens heliga skrifter, och under tiden tillika mer och mer rördes af det borgerliga och sedliga elände, hvilket han såg rundt omkring sig, började han att lämpa på sig de gamla spådomar, hvilka han ansåg såsom syftande på Messias, och så kände han den kallelsen att blifva denne Messias, hvilken man dessutom, såsom redan är sagt, vid hans tid med den största längtan och med det snaraste förväntade. På hvad grund denna kallelse-känsla intagit honom, och just honom — denna fråga förekommer mig alldeles så, som om någon ville fråga, huru och hvarföre just Luther intogs af den kallelse-känslan, att blifva den fallna Christendomens Reformator. En sådan Reformator hade äfven blifvit tillräckligt förutspådd, och kunde med själ blifva det; ty sluteligen måste likväl all villfarelse åter vika för sanningen. För Luther voro desse spådomar kände, och voro till

sin grund hans egne; men huru kunde han lämpa dem på sig, eller huru uppstod hos honom den kallelse-känslan, att blifva den förutspådde Reformatorn? Han hade tillfälle att läsa Christendomens heliga urkunder, studerade dem med ifver, och begrundade dem med den största uppmärksamhet. Då fann han den oerhörda skillnaden emellan Christendom och Påfve-välde, och kände sig härigenom redan på det kraftigaste uppmanad. Han blef tillika ögonvittne, till det ständigt mera tilltagande eländet uti den Christna kyrkan, och det deraf ständigt växande oskick, hvilket Påfvarne der drefvo; så kände han sig ännu mera uppmanad. Han kände inom sig nog kraft, för att sätta sig emot denna, oordnings fortgång. Kraft alstrar drift; så bekom han äfven drift till motstånd, och så bildades hos honom den kallelse-känsla, att blifva den Christna kyrkans Reformator, genom kraft och drift dertill. Alldeles så förhöll det sig äfven med Jesus.

Uti öknen, ja, uti en öken, uti en landtlig enslighet, uti hvilken han fortsatte sina betraktelser — denne helige, gudomlige — för att derstädes fullkomligt ostörd och länge eftersinna sin kallelse-känsla så väl i allmänhet, såsom ock sitt kalls tillkommande förvaltning, bringade han äfven sin betraktelse till sin högsta fullkomlighet. Han hade äfven blifvit man, hade alltså uppnått den ålder, hvilken han måste hafva, om han ville offentligt uppträda uti Israel, men insåg äfven att hans offentliga framträdande borde ske nu;

om det någonsin skulle ske; han valde således uppenbarligen den rätta tiden, äfvensom det rätta stället, för sin begrundnings-förmågas högsta ansträngningar. Uti fyratio dagars tid använde han dem, och dessa fyratio dagar har verlden egenteligen att tacka för allt det oskattbara goda, hvilket han för den har stiftat. Han njöt under denna tid uppenbarelsen, ingifvelsen och inspirationen — alltså som jag dermed menar — äfven på det högsta; med andra ord blott — dessa högsta och längsta ansträngningar utaf hans begrundnings-förmåga, medförde äfven de aldra vigtigaste och heligaste följder. Här äro de första af dem — — Hans kallelse-känsla blef den aldra innerligaste, och hans beslut, att också verkeligen åtaga sig denna kallelse — hvilken han, han må hafva betraktat sig ifrån hvilken sida han ville, måste erkänna såsom honom anbefalld af den gudomliga Försynen. Den berättade historien om frestelsen uti öknen — hvilken jag låter dervid bero — länder åtminstone hans hjerta till ganska mycken ära. Teller sade en gång: — "Frestelsen må nu verkeligen hafva bestått uti yttre förespeglingar, eller blott hafva skett genom uppväckandet af de dertill hörande bilder uti föreställnings-kraften; så blir likväl hufvudsaken alltid densamma, att nemligen Jesus har ådagalagt den oryggeligaste trohet för Gud" — och denna mening af en utaf de vördnadsvärdaste bland mina samtida, underskrifver jag af allt mitt

hjerta. Att för öfrigt de första följderne af Jesu begrundnings-förmågas högsta ansträngningar uti öknen, af mig blifvit rigtigt uppgifne, bevisar jag dermed, att Jesus utur öknen begaf sig in i vida verlden, genast verkeligen började utöfva sitt kall, och — offenteligen uppträdde såsom Messias. Men uti hvilken bemärkelse?

Det synes klart, att den Judiska nationen, uti Messias, eller Christus, efter hvilken den vid Jesu tid så innerligen längtade, i det hela allenast ville hafva en Frälsare, Återlösare och Räddare, hvilken skulle befria den ifrån romerska oket, och åter upprätta deras eget gamla rike. Om Öfverste-presterne med Christus icke förenade något annat begrepp, än Konung af Israel — (är han Christus, Israels Konung, så stige han ned utaf korset o. s. v.) — hvilken mening måste då sjelfva folket hysa? Men dervid förblifver det likväl äfven alltid sannt, att det icke var brist på enskildte ljust tänkande personer, hvilka åtminstone med den glada utsigten af ett tillkommande Messiæ rike, förknippade vissa högre idéer och väntade af sin Christus, icke blott en väsendtelig Statsförbättring, utan också en ännu väsendteligare kyrko- och sede-förbättring, på hvilken de gamla Phrophetiorna, hvilka man höll för Messianska, också redan hade hänvisat. Om

det dessutom gafs qvinnor uti Samarien, hvilka trodde att Messias, eller den utlofvade Konungen skulle, när han kom, till alla sträcka sin undervisning, — skulle det icke äfven hafva gifvits män uti Judéen, hvilka trodde det samma? Jag ville tro, att sådane tillräckligt förekomma uti den Ewangeliska historien. Men så långt kom visserligen ingen enda Jude, att han skulle hafva föreställt sig det högt beprisade Messiæ rike, blott såsom ett sanningens och dygdens rike, hvilket icke vore med någon politisk hvälfning förknippadt. Man erinre sig likväl allenast den aldrasista frågan, hvilken till och med Apostlarne skola hafva gjort Jesum; den lydde sålunda — "Herre, skall du nu återgifva vår nation konungariket?" Här hafva vi då således en trefaldig art af Messias — en blott verldslig — en till hälften verldslig och en till hälften andelig — och en blott andelig. Hvilketdera ville Jesus vara? Man skulle ganska mycket misstaga sig om man trodde, att hans folks politiska väl icke låg honom om hjertat. Hvarje stor man är redan uti sig sjelf patriot; men för hans kärlek till fäderneslandet, gå, utomdess, i synnerhet de tårar uti borgen, hvilka han fällde öfver Jerusalem, vid dess sista anblick; ja, hans förkastelse af de fremmande tårar, hvilka för honom utgjötos på vägen till Golgatha, är en borgen derföre. Hvem hän vid dessa båda tillfällen höra hans yttraden, hvilka kommo af hjertat, utan att fullkomligt öfvertygas derom, att han gerna äfven skulle hafva blifvit sitt folks befriare i

verldsligt hänseende, ifrån romerska oket? Men han såg in i saken, och fann orsaken till nationens politiska förfall, uti dess sedliga förderf, till hvilket åter deras falska Gudsfruktan var orsaken. Han ville väl alltså blifva nationens räddare och befriare, men icke omedelbart, utan medelbart. Icke uti spetsen för folket ville han uppträda emot Romarne, utan han ville genom upplysning och förädling göra sitt vantrogna och sedligt förderfvade folk så starkt och tappert, att det, småningom återvinnande de dertill erforderliga krafter, sjelf skulle befria sig ifrån det romerska oket. Derföre yrkade han på antagandet och efterlefnaden af hans lärdomar, förklarade sin uppenbarelse för det sista försök, hvilket Försynen gjorde, för att rädda sitt folk, förutsade dem deras fullkomliga undergång, i den händelse de förkastade detta tillbud; och såg dervid förbi dem på andra folkslag, hvilka skulle erhålla, antaga och efterlefva hans lärdomar, och derigenom blifva vise, gode och lycklige. Endast i detta afseende uppträdde Jesus offentligt, såsom Messias, och att han härtill bestämde sig, var den tredje af de aldravigtigaste och heligaste följderne af hans begrundnings-förmågas anstängningar uti förenämnde öken. Förstår man endast någorlunda rätt frestelse-uppträdet, hvilket under hans vistande derstädes skall hafva förefallit på ett ganska högt berg, ifrån hvilket man kunde se ned uti landets alla provinser, och föreställer man sig derjemte huru som han ståndaktigt för-

kastade den föreställningen" detta allt skulle jag kunna bekomma, om jag hyllade den alla laster alstrande vantron, så instämmer man visserligen uti min mening.

Alltså — icke Konung uti Israel ville han blifva. Han, som så litet brukade att directe blanda sig uti verldsliga saker, att han gaf det svar åt en medborgare, hvilken endast bad honom, att tala med hans broder, det han ville dela ett arf med honom — "hvem har insatt mig till domare eller medlare bland eder?". — afslog ädelmodigt den Judiska kronan, och drog sig helt ensam undan till en bergshöjd, då han märkte, att folket ville bortföra honom med sig och utropa honom till Konung. Långt ifrån att vilja gifva anledning till ett uppror emot Romarne, afträdde han fastmer, såsom en ägta patriot, ifrån allt utropsbegär, hvilket han fann uti så hög grad hos nationen. Behöfver man, för att tro detta, äfvenväl höra något vidare om honom, än det visa, och i den mest brydsamma belägenhet, med så mycken själs-närvaro fällda uttrycket — "Gifven Kejsaren, hvad Kejsaren tillhörer"? — Dock — för att bringa alla dem till tystnad, hvilka så gerna utskrika honom såsom sträfvande efter Judiska kronan, behöfver man ju endast föra dem till minnes hans af en hög själ utmärkta företräde inför dess förnämsta Domare, hvilket tillika gaf honom det ypperligaste tillfälle, att på det tydligaste förklara den egenteliga beskaffenheten af hans kall såsom Messias. (Jag håller, i förbi-

gående sagt, mycket utaf Pilatus, han förtjenar detta, genom den möda, hvilken han gjorde sig, för att frälsa Jesu lif, men i sanning, hvilken det såsom Domare så går, som det gick med honom, att man ropar — "gifver du denne man friheten, så är du icke sjelf din Konung trogen" — i synnerhet, om händelsen är den, att företrädarne vid hans embete hafva fallit offer för en dylik beskyllning — den är alltför väl att urskulda, om han sluteligen griper till handtvagningen, men dervid tillika utropar. — "Jag har ingen del uti denna oskyldiges död; ansvarigheten derföre mågen J taga uppå eder.") Här är den oskattbara berättelsen om förenämde Jesu företräde inför Pilatus, för hvilken berättelse, den Johannis lemnat, jag uti tankan omfamnar honom.

"Pilatus. Är det sannt, att du upphäfver dig till Konung öfver Judarne?"

Jesus. Kommer denna fråga ifrån dig sjelf, kanske föranlåten af mitt, till din kunskap komna, offenteliga uppförande; eller hafva mina fiender förestafvat dig den?

Pilatus. Det sednare — om du så vill; ty din nation och dess Öfverste-prester hafva öfverlemnat dig åt mig, såsom kron-pretendent, såsom fikande efter deras Konungarike, och såsom viljande åter upprätta Judiska riket.

Jesus. Mitt rike består icke uti verldslig regering. Vore mitt rike af denna beskaffenhet, så skulle jag hafva soldater, folk, hvilka kämpade för

mig och jemte mig. Men nu är mitt rike icke af denna art.

Pilatus. Du vill således likväl blifva ansedd såsom en Konung?

Jesus. Visserligen förklarar jag mig för en Konung — men icke för Judarnes Konung. Jag är nemligen född, för att undervisa uti sanningen, och hvarje sanningens vän, gifver mig sitt bifall, följer mitt exempel, och — är härigenom likasom en undersåte."

Såsom jag sade, för denna berättelse omfamnar jag uti tankan honom, som den lemnade. Här har då således Jesus sjelf tillräckligt bestämdt uppgifvit egenskapen af sitt kall, såsom Messias; hvartill således vidare efterforskningar i denna sak? Gifver man honom titel af Konung, hvilken han hvarken gaf sig sjelf icke eller en gång emottog af andra, utan att deröfver behörigen förklara sig, så ville han vara Konung uti ett högre rike, än det Judiska eller något annat verldsligt rike var. Konung uti Guds rike, uti Himmelriket, (hvilket är enahanda emedan de sednare Judarne kallade Gud Himmel) uti sanningens och dygdens rike, ville han vara. Detta rike skulle icke vara något tusendårigt, sådant, som enligt Josephs intygande, Phariseerne föreställde sig Messiæ rike, utan ett evigt. Äfven skulle väl detta rike sträcka sig till hela verldens alla folk, men icke uti den bemärkelse, som Phariseerne äfvenledes togo detta, när de påstodo, att Messias, den nye Konungen af Israel, skulle

uppföja Davids thron till den förnämsta thron uti verlden, och underlägga sig alla folkslag på jorden. Dock — det är tid, att gå ifrån Jesu Konunga-titel, och afhandla den saken, hvilken skulpå ett förebildande sätt förklara hans Konungavälde. Han ville blifva den store, trons och sedernas förfäcktare, efter hvilken de förnuftigare bland hans nation längtade, utan att likväl medverka till ett politiskt uppror, hvilket denna nation alltid lofvade sig af sin Messias. Återlösare, Räddare och Befriare ifrån presternas och lasternas och ville han blifva genom införandet af en förnuftigare, ja, den enda sanna, den rent andeliga Gudsdyrkan, genom hvilken icke allenast alla offer och gåfvor, utan äfven alla heliga och blotta ytterligheter förföllo, i det att den blott yrkade på uppfyllandet af den i hjertat skrifna sede-lagen, den enda sanna gudomliga lagen, och hvilken man med författaren af brefvet till de Hebreer kan kalla det Melchiscedechska Presteembetet eller Gudsdyrkan, hvilket redan Melchiscedech öfvade.

Ett ljus ville Jesus blifva — först för sitt folk, och sedan för hela verlden — alldeles enligt de gamla spådomarne, hvilka han lämpade uppå sig.

Att han vid åtagandet af kallelsen såsom Messias uti detta hänseende illa sörjde för sin egen yttre välfärd, kunde och måste han väl förutse? Ja, han kunde måste förutse det, att han till och med skulle falla ett offer derföre. Han angrep ju uppenbart Prester-

skapet, hvars hela tillvarelse berodde på den gamla kyrkans blinda tro. Hade nu hans föregångare, de Propheter eller de Lärare uti Israel, hvilka blott påstodo, att det icke var nog med offer, utan att de offrande äfven måste bättra sig, och såmedelst först verkeligen helga sig, redan fått det bedröfligaste slut, huru mycket mera borde han icke vänta sig det, han, af hvilken man genast fick höra, att han ansåg allt offrande för onödigt, och endast påyrkade en sann sjelf helgelse och bättring? Har han då icke äfven innan han dog, talat nog om sin martyr-död för Guds rike, för sanningens och dygdens rike? Men här synes han mig då äfven verkeligen uti högsta moraliska storhet. Jag föreställer mig honom nemligen såsom en, hvilken hade att välja emellan två kronor — emellan Judiska kronan och törnekronan. Den förra vägrade han; den sednare emottag han. Uti förenämnde öken, hvarest han vistades uti sex veckor, mognade det beslutet, att emottaga den sednare, äfvensom det beslutet att vägra den förra. Då föreställde han sig tydligen den tvåfalldiga väg, hvilken han skulle kunna gå — uppstigandet på Davids thron eller uppstigande på missdådarens korss, och — bestämde sig till det sednare. Derföre sade jag, att verlden egenteligen har dessa fyratio dagar att tacka för allt det goda som han för den har stiftat. Men nu också — hvilken man var icke denne! Paulus uttrycker detta ganska skönt, då

han.

man säger — "han, som hade kunnat blifva rik blef fattig, på det vi genom hans fattigdom skulle blifva rike." Jag vet icke, huru jag skulle kunna bättre uttrycka detta, när jag betraktar detta ämne.

Jesus, i det han åtog sig kallet såsom Messias, så, som han åtog sig det, uppträdde såsom Guds sändebud, ja, såsom den förnämste af alla Guds sändebud. Hans nation ansåg deras tillkommande Messias såsom sådan, och således måste han, om han ville vara det, äfven förklara sig derföre. Jag har redan ofvanföre gifvit min mening tillkänna, att man måste anse alla högt upplyste män såsom tillika en högre Försyns sändebud, hvaraf den betjenar sig, såsom verktyg, till utförande af dess visa och älskvärda, för vårt slägte utstakade plan; skulle man nu icke anse den alldra upplystaste, af hvilken Gud betjente sig såsom ett verktyg, till att ännu fortare befordra utförandet af denna plan, såsom tillika den förnämsta af alla Guds sändebud? Uti denna egenskap (uti gudomlig gestalt, såsom Paulus säger) således verkeligen uppträdande, fordrade han tro uppå sig, eller den tro, att han var den förut spådde alldrastörsta Läraren, en Lärare, kommen ifrån Gud. Sjelfva sin lärobygnad hade han bragt till ordning uti förenämde öken, och häruti består då äfven den sista af de alldra heligaste

och vigtigaste följderne af hans begrundnings-förmågas högsta ansträngningar derstädes. Vi skola alltså nu bringa alla dessa följder tillsammans — alldraförst blef hans känsla af sitt kall såsom Messias den alldra innerligaste — derefter beslöt han, att åtaga sig detta kall på det alldra hjertligaste och alldra orubbeligaste sätt — sedan valde han utaf de båda Messiæ värfven, verldens behärskande och upplysande, det sednare, oagtadt allt det lidande han hade att dervid förvänta sig — och sluteligen uppgjorde han den lära, hvilken han ville förkunna verlden.

Den tro uppå sig, hvilken han önskade, kunde han icke fordra blind, och önskade den icke eller såsom sådan; han kunde icke fordra, att man på hans blotta ord och utan all vidare undersökning skulle anse honom, såsom den förnämste af alla Lärare, kommen ifrån Gud, och fordrade äfven icke något sådant; legitimera sig måste han derföre, ett kreditif öfver sin högsta sändning af Gud måste han uppvisa, och han uppvisade det verkeligen, han legitimerade sig verkeligen såsom den förste af alla Lärare.

Min tanke om underverk i allmänhet har jag förut gifvit tillkänna, det återstår således endast, att äfven förklara mig i anseende till de underverk, hvilka Jesus skall hafva gjort. Äfven här börjar jag sålunda — "kallen de utomordentliga gerningar, hvilka om honom blifvit berättade, huru J behagen — mig qvittar det lika;" men att betvifla dem såsom verkeliga facta — dertill kan

jag icke förmå mig. De äro mycket för djupt och för fast inväfde uti hela den Ewangeliska Historien, så, att ofta det som genast och omedelbart derefter skall hafva inträffat, alldeles icke stod att förklara, om de icke ägde sin rigtighet. Med tron på dem står eller faller således tron på hela, den oss lämnade, Jesu historia. Men jag bifogar nu äfven den frågan, hvilken mitt tidehvarfs mäst lättsinnige icke skulle kunna illa upptaga — skulle det kunna anses oanständigt för Gud, om han skulle hafva förlänat en menniska, åt hvilken han uppdragit det alldra utomordentligaste kall, att vara den förste Läraren uti det sanna och goda, om han säger jag, för detta ändamål skulle hafva förlänat henne de högsta själs-krafter, äfven hade utrustat henne med högre krafter af ett annat slag — i synnerhet, då hon uppträdde ibland sin nation, en nation, hvilka gjorde så mycket afseende på underverk och tecken? I allmänhet — huru vete vi, på hvad sätt Gud verkar på oss, eller genom oss? huru kunna vi således bestämma, huruledes han kan hafva verkat på och genom den alldra ypperste af vårt slägte? Räcken mig handen, J hvilka häruti icke instämmen med mig! — vi äro ju likväl bröder, det vill säga, vi vete i anseende till vår förbindelse med Gud, uti det hela alldeles ingenting. Icke desto mindre bifogar jag till denna min trosbekännelse, rörande Jesu underverk, ännu en annan trosbekännelse — denna nemligen, att jag gör mera afseende på hans

moraliska underverk, hvilka han utförde i anseende till sig sjelf, än på de physiska, hvilka han skall hafva gjort rundt omkring sig. Hade han en gång förmåga till de sednare — hvad behöfde han vidare, än att bruka den? Förhåller det sig icke så med hvarje handtverkare, hvilken begagnar sina händers styrka? Men till förenämde underverk, till de moraliska, måste han sjelf gifva sig styrka — hans egna fria vilja måste dermed öfverensstämma. Vida högre värderar jag således icke allenast hans ord: "skall jag icke dricka den kalk, min Fader räcker mig" — än det om honom berättade vattnets förvandlande till vin uti Canaan, utan äfven hans bön för sina mördare gäller för mig mera, vida mera, än det honom lyckade utropet vid bergsgrafven: "Lazarus kom ut!"

Att påstå, det Jesus, för att bevisa sin högsta gudomliga sändning, och att legitimera sig att han var den förste af alla Lärare, alldeles icke kan åberopa sig på sina utomordenteliga gerningar, (underverk ock kallade) skulle vara en dårskap. Jag känner väl den tvetydiga betydelse, uti hvilken han talade om de gerningar, hvilka han gjorde uti Guds namn; men man behöfver endast läsa Joh. 10 för att öfvertyga sig, att jag har rätt. Han kände ju äfven sin nation, hvilken icke var tillgänglig förutan utomordenteliga sinnliga bevis, också tog han den, sådan den var, och behandlade den så, som han måste behandla den. Genom ovanliga och för den oförklarliga gerningar måste han först göra den upp-

märksam på sig, på det, att hans lära derefter hos.den måtte finna så mycket lättare tillträde.

Men likasom nu det här sagda är sanning, så är äfven det följande sanning. "Om j icke sen tecken och underverk, så tron j icke" — detta enda yttrande måste redan öfvertyga hvar och en derom, att Jesus, för att bevisa sin högre gudomliga sändning, och legitimera sig att han var den förste af alla Lärare, alldeles icke företrädesvis, ännu mindre endast och allenast, har åberopat sig på sina utomordentliga gerningar (underverk kallade). Men han påstod äfven sjelf högtidligen, att han hade ett högre vittnesbörd för sig, hvilket Gud, eller hans Fader, såsom upphofvet till det menskliga förnuftet derigenom aflade om honom, att hans lära dermed på det fullkomligaste öfverensstämde. Härlig är redan i detta hänseende hans offentliga fråga — "Hvilken ibland eder kan lägga mig till last en osanning — en motsägelse mot det sunda förnuftet? Men talar jag bara sanning -- måste edert eget förnuft svara ja, till allt hvad jag lärer — hvarföre tron j mig icke?" Men ännu härligare är uti samma hänseende hans yttrande — "Den lära, hvilken jag förkunnar, är icke en uppfinning af menniskor, utan Fadrens, hvars sändebud jag är. Hvilken som gerna gör efter hans vilja, den skall också kunna bedömma denna lära, huruvida hon är gudomlig, eller om jag allenast tillvällar mig anseendet att vara en gudomlig Lärare." Hvilken känner icke äfven det ut-

rop, som han, efter att hafva lärt något vigtigt, vid flera tillfällen nyttjade — "Hvem som har öron för att höra, han höre — hvem som har förnuft, han eftersinne, om jag icke har rätt?"

Det är en afgjord sanning, att Jesus såsom Guds högsta sändebud förnämligast åberopat sig på sin läras fullkomligaste öfverensstämmelse med det sunda menniskoförnuftet, och derigenom har hufvudsakligen legitimerat sig såsom den förste af alla Lärare. Måste det icke äfven så vara? Hvilken som också endast uppträder såsom en synnerlig Guds tolk, får i det hela af hvad han säger, åtminstone icke hafva emot sig den allmänna ursprungliga Guds röst, förnuftet; ty huru skulle Gud kunna motsäga sig sjelf om han ville tala till menniskor, först genom en allmän, och sedan genom en enskilt talare? Men hvilken som nu sluteligen uppträder, såsom den förste af alla Guds enskildte talare, såsom Logos, den måste utur samma skäl tala så, att hvarje ord på det nogaste öfverensstämmer med den ursprunglige Guds röst, förnuftet. Af denna beskaffenhet finner jag nu också Jesu samteliga lärdomar, och äfven derföre tror jag på honom. Jag bekräftar härmedelst, hvad jag ofvanföre redan sagt, att i och för sig sjelf behöfva vi visst icke något synnerligt gudomligt sändebud, hvilket först måste undervisa oss uti vår stora angelägenhet, kallad syndernas förlåtelse inför Gud — följakteligen ännu mindre i anseende till allt det öfriga, emedan förnuftet redan tillräckligt undervisar oss

derom — men, att vi dock, när ett sådant himmelens sändningebud synts, kanske för att genom en röst från himmelen likasom göra slut på det ofog, hvilket de af vidskeppelsen sig närande presterne öfver allt, drefvo med meniskorna, måste tro på det, emedan det trofast och redligt bekräftat det som dess aldra högsta budskickare redan lärde oss genom förnuftet, så snart det någorlunda utvecklat sig.

Min mening om Jesu uppståndelse är densamma, som om Jesu underverk. Likasom det förblifver dervid, att han såsom det högsta himmelens sändebud, i synnerhet åberopat sig sin läras öfverensstämmelse med sunda menniskoförnuftet, och igenom den hufvudsakeligen har legitimerat sig såsom den förste af alla Lärare, men att det äfven skulle vara en dårskap, att påstå, det han för denna sin egenskaps skull, alldeles icke har åberopat sig på sina utomordentliga gerningar, eller så kallade underverk, så förklarar jag äfven det för dårskap, att påstå, det han uti detta hänseende alldeles icke har åberopat sig på den utomordentliga händelsen med honom, uppståndelsen kallad. Jag tänker, att den jemnförelse, hvilken han anställde emellan sig och Jonas, och just vid ett tillfälle, då han blef högtidligen uppmanad, att legitimera sig, redan skulle vara en borgen derföre. Men huru många utaf hans öfriga yttranden, hvilka han ouppmanad fällde, än förut, än efteråt, intyga det icke äfvenledes! Ville jag här kasta en sidoblick på Apostlarne, så skulle jag

finna tio bevis i stället för ett derpå, att de just för hans legitimations skull, mycket grundade sina läror på hans skedda uppståndelse. Må blott detta enda Pauli uttryck af mig blifva anfördt — "Är Christus icke uppstånden, (så är eder tro fåfäng) så är hela eder Religion falsk." Likasom Jesus sjelf gjorde med sina underverk, så gjorde hans Apostlar derefter åtminstone äfven med hans uppståndelse; han betjente sig af de förra, för att ådraga sig sitt folks och samtidas uppmärksamhet, på det hans lära hos dem skulle finna så mycket bättre tillträde, och de betjente sig af den sednare, för att genom predikningar öfver densamma, öfverallt, hvarest de kommo, uti förhand vinna hjertan för den store uppståndnes lära, hvars utbredare de skulle vara.

Den frågan — huru Jesus har kunnat komma derhän, att sjelf tro på sin uppståndelse innan den verkeligen skedde, och att derföre äfven på förhand förkunna den, är snart besvarad. Ibland de gamla spådomarne befunnos nemligen äfven sådane, hvilka, som man trodde, syftade på Messiæ uppståndelse. Till bevis härpå kan 16:de Psalmen vara tillräcklig, hvilken Petrus och Paulus, enligt Apostoliska historiens utsago, uttryckligen så förklarade. Man trodde sig dessutom finna ställen uti det gamla Testamentet, hvilka skulle innehålla Messiæ uppståndelse på tredje dagen. Men det må nu förhålla sig, huru det vill, med alla spådomar om Messias, — nog

af

af, Jesus, såsom sagt är, lämpade dem uppå sig, och deraf således äfven hans tro på sin tillkommande uppståndelse och förut sägandet utaf densamma. Såsom ett tecken, såsom något utomordentligt, hvilket Gud ännu serdeles skulle göra för att legitimera honom, ansåg han den sjelf — så trodde han, hoppades och afbidade den ståndaktigt.

Men huruledes han kan hafva föreställt sig densamma — denna fråga hör väl visserligen till de svårare, att besvara, men är likväl alldeles icke för tänkaren oförklarlig. Utom Lucas' berättelse nemligen, att Jesus skall hafva försäkrat en af dem som jemte honom voro korssfästade, att samma dag vara med honom uti Paradiset, gifves det äfven en berättelse af Johannes, att han efter sin uppståndelse sagt till Maria Magdalena, det han ännu icke gått till sin Fader, men nu snart skulle gå upp till Honom. Begge berättelserne äro hvarandra uppenbarligen motsägande; men just denna motsägelse upplyser sluteligen — mig åtminstone — ännu tydligare, huru han måtte hafva föreställt sig sin uppståndelse.

Jag antager båda berättelserna enligt grundsatserne för min tro på den Ewangeliska historien. Åtminstone inser jag icke hvarföre Mathei och Marci utsago, att äfven de jemte Jesus korssfästade missdådare, skulle, på ett smädande sätt hafva förebrått honom hans sluteliga öde, icke äfven skulle kunna bestå med Lucas, berättelse

om! händelsen emellan honom och den ene af dem. De förra uttrycka sig ju icke bestämdt, att begge missdådarne verkeligen smädat honom, utan säga blott, att han äfven blef smädad af de jemte honom korssfästade missdådarne; huru lätt sker då icke en sådan förvexling af *dualis* emot *singularis*, hvilken denna, nemligen Lucas, rättade, enligt det som han nogare rönt. Denna rättelse är för mig så mycket trovärdigare, emedan jag knappt kan tänka mig, att det på en gång och under sådane omständigheter skulle kunna gifvas två djeflar uti menniskoskapnader; men man kan tro mig på mina ord, att den är mig högst välkommen. Jag betraktar nemligen nu afrättsplatsen, såsom det ställe hvarifrån menskligheten visar sig uti alla tre dess stora skepnader. En helig ser jag på Golgatha, hvilken var och förblef helig — en syndare ser jag, hvilken var och förblef syndare — och en syndare, hvilken var men icke förblef syndare. Är detta icke helt och hållet den till verklighet bragte bilden af menskligheten, sådan som man blott kan och måste föreställa sig densamma. För öfrigt säger jag detta blott uti förbigående, och endast för att gifva tillkänna, att jag alldeles icke har något att skaffa med den föreslagna nya interpunctationen af orden "sannerligen säger jag dig, i dag skall du vara med mig uti Paradiset," och som antyder, att icke sätta comat *framföre* i dag, utan *bakom* i dag, så att man icke får läsa — Jag säger dig, i dag skall du vara med mig uti Para-

diset — utan — jag säger dig i dag, du skall vara med mig uti Paradiset; den är uti begge fallen alltför orimlig.

Då jag nu antager begge berättelserne för sanna och rigtiga — den ena af Lucas, om händelsen med röfvaren på Golgatha, hvarest Jesus blef korsfästad, och den andra af Johannes, om händelsen med Maria Magdalena uti trädgården, hvarest han blef begrafven, så tjenar mig äfven den motsägelse, uti hvilken de stå med hvarandra, dertill, att just uti grund utröna, huruledes Jesus egenteligen måtte hafva föreställt sig sin, med visshet, förväntade uppståndelse. Enligt den första berättelsen trodde han uppenbart, att han redan på sin afrättnings-dag skulle öfvergå till ett annat lif; huru hade han eljest kunnat säga — "i dag vilja vi vara i Paradiset?" — Enligt den sednare berättelsen var han på sin uppståndelsedag uppenbarligen derom öfvertygad, att han ännu icke hade öfvergått till det andra lifvet; huru skulle han eljest kunnat säga — "jag har ännu icke gått till min Fader, utan skall nu först snart gå till honom?" — Huruvida de orden "vidrör mig icke," med hvilka han dervid först tilltalade Maria Magdalena, icke måtte beteckna en återkommen smärtsam känsla af hans erhållna sår — lemnar jag här oundersökt. Nog af, jag inser nu tydligt, att han på förhand måtte hafva föreställt sig sin uppståndelse på följande sätt — "på korsset lemnar han verkeligen sin kropp, men skall sedan verkeligen återtaga densamma."

Huru han ansett sin återkomst ifrån Paradiset för möjlig, hörer här alldeles icke till min undersökning. Korteligen, han förväntade äfven det aldra utomordentligaste för sig till sin fullkomliga legitimation såsom Guds första sändebud och såsom verldens störste Lärare. Sådan är min mening derom, huru Jesus måtte hafva föreställt sig sin förväntade och ståndaktigt afbidade uppståndelse. Den som tror sig bättre förstå denna stora sak, han säge mig det; jag vill gerna ännu vid grafven lära af honom. Men jag tillstår uppriktigt, att jag knappt tror, det något bättre kan vara att säga uti detta ämne.

Jag aflägger härmed högtidligen bekännelsen om min tro på Jesu skedda uppståndelse; men huru som jag föreställer mig den, måste inhemtas af det, som i det föregående redan är sagt. Ja, jag anser den för afgjordt sann; ty hvad skulle jag eljest tänka om de män, hvilka aldraförst hafva berättat och predikat den? Skulle de sjelfve hafva varit förvillade, eller uppsåtlige verldsbedragare? Det sednare kan icke äga rum; ty de dogo ju till större delen på, och för sina berättelser om honom. Således måste de hafva varit det förra. Men äfven detta kan icke antagas; ty deras berättelser äro alltför utförliga och omständliga, för att kunna anse dem såsom sjelfve förvillade. Jag vill såsom ett bevis härpå endast anföra Petri yttranden uti Cornelii hus — "Gud har på den tredje dagen åter uppväckt den dödade Jesus, och låtit honom visa sig, visst icke, för alla

folket, utan blott för oss, såsom dertill förut utsedde vittnen; men vi hafva äfvenledes åter ätit och druckit tillsammans med honom, sedan han var uppstånden ifrån de döda." Denna utsago är för mig uti hvarje hänseende högst vigtig, hvilket snart skall visa sig. Likasom jag nu dömmer om Jesu utomordentliga gerningar (underverk kallade,) så dömmer jag äfven om den utomordentliga händelsen med honom (uppståndelsen kallad). Med tron på så väl det sednare, som på de förra, står eller faller hela den Ewangeliska historiens sannfärdighet. För sjelfva Christendomens skull, sätter jag stort värde på det förra — men endast icke det värde, hvilket Paulus satte derpå, utan blott det värde, hvilket den, som det angick satte derpå. Aldrig skulle jag lemna mitt bifall åt det yttrande, att, om Jesus icke vore uppstånden, skulle hela den Christna Religionen vara falsk; kan då en Religions sannfärdighet bero på en enda händelse? Nej, den beror af dess öfverensstämmelse med det sunda förnuftet, och, har den detta uppenbarligen på sin sida, så är den, utan all vidare bevisning, sann. Men dervid förblifver jag likväl af den tankan, att Jesu uppståndelse har varit en ännu synnerligare bekräftelse, hvarmed Gud har beseglat sanningen af hans lära. Såsom sådan förklarade han den sjelf, och derföre hoppades och afbidade han den. Det värde, hvilket han således satte på den, gifver jag den äfven. Att den af Gud blifvit föranstaltad, fordrar, som jag tror, icke något vidare bevis;

men att dess första predikant Petrus har förklarat den sådan, synes af hans anförda yttrande uti Cornelii hus. (Detta tjenar alldraförst till en närmare förklaring öfver mitt yttrande, att detta utlåtande är för mig uti allt afseende vigtigt.) För öfrigt slutar jag sålunda — "Har Gud föranstaltat, att den begrafne Jesus åter skulle uppstå, så måste denne Jesus hafva varit den, för hvilken han förklarade sig, nemligen — den förste af alla Guds sändebud, eller den förste af alla de Lärare, genom hvilka Gud, jemte det allmänna förnuftet, ännu synnerligare talade till menniskoslägtet, den sanne Messias uti högre begrepp tagit, ty huru skulle Gud kunna låta ett så utomordentligt utmärkande vederfaras en falsk Messias, och, om också icke en alldeles falsk Lärare, likväl en, som blott gjorde anspråk på den första gudomliga sändning, och det första utomordentliga Lärarehvärf, och så mycket mera om denna till och med förut derpå skulle hafva åberopat sig.

Men i det jag således ännu vid grafven sätter samma värde på Jesu verkeligen skedda uppståndelse, i anseende till hans läras sannfärdighet, hvilket han sjelf i detta hänseende förut derpå satte, bekänner jag äfven ännu vid grafven, att jag icke föreställer mig den så, som han tänkte sig den, innan den verkeligen skedde, utan sådan, som den befanns, då den verkeligen hade skett. Jag tror således icke, att Jesus redan på korsset öfvergaf sin kropp, och derefter uti graf-

ven återgick uti densamma, utan jag tror, att han uti sin kropp blef lagd uti bergsklyftan, och sedan utgeck med denna sin kropp utur bergsklyftan; med ett ord sagt, jag tror, att han på tredje dagen — efter tretiosex timmars förlopp (längre tid kan ej antagas, om man börjar, att, enligt de lämnade underrättelserne, räkna efter) — öfvergifvit sin graf alldeles sådan, som han var ditflyttad. Jag tror alltså äfven, att hans egenteliga och sanna öfvergång ifrån detta lifvet till det andra, måtte hafve skett sednare — men så stilla — att man väl kunde föreställa sig den under bilden af en himmelsfärd.

Under det jag här omnämner Jesu himmelsfärd, vill jag, såsom en grånad åldersman, blott lemna åt mina mig efterlefvande yngre samtida trosförvandter, att väl begrunda följande. Johannes talar alldeles icke något om en så kallad himmelsfärd, eller om någon himmelsfärd uti kyrkans mening. Huru vore det möjeligt, att han skulle hafva förtegat något sådant — han, som var sin herre och Mästare så kär, som han var det, och som så gerna plägade tala om dennes höghet och herrlighet, som endast var den oförliknelige egen, hvilken kom från Fadren (om en herrlighet, såsom den enda sonens af Fadren). Här skulle han likväl hafva haft det skönaste tillfälle, att likaså med Jesu herrlighet sluta sina berättelser, som han med den började desamma, men — som sagt är — han talar ingen bokstaf derom. Äfvenså förhåller det sig med Mattheus, hvilken,

likasom Johannes, måste hafva varit närvarande vid en synlig himmelsfärd af Jesus, och han berättar blott, att Läraren tagit afsked af de elloſva lärjungarne på det galileiska berget, dit han kallat dem. Markus och Lucas blifva således endast öfrige, hvilka icke kunna hafva varit ögonvittnen till allt, hvad de berättade; men — äfven de äro skiljaktige uti sina berättelser. Icke destomindre skulle de ändå kunna förenas, om der icke straxt uti början af den så kallade Apostlarnes historia, gafs en annan berättelse af Lucas, hvilken också endast och allenast har lagt grunden till tron på en sådan Jesu himmelsfärd, som Församlingen sedan antog. Men härvid är likväl att märka, det Chrysostomus tillstår, att Apostlarnes historia ännu på hans tid måtte hafva varit okänd för många Christliga Församlingar.

Jag återgår nu ifrån denna digression öfver Jesu himmelsfärd, till Jesu uppståndelse. Denna förlorar derigenom för ingen del något af sitt värde, hvilket den måste hafva, såsom ett af Gud, synnerligt på sanningen af Jesu lära, tryckt insegel; eller såsom ett nästan sinnligt Guds-vittne för den sanningen, att Jesus varit det första Guds sändebud, för hvilket han sig utgaf, — enär man föreställer sig denna händelse så som jag föreställer mig den. Sluteligen är det ju likgiltigt, huru Gud, som föranstaltade den, har föranstaltat den; nog af — om den verkeligen har skett. Såsom en gråhårig man anser jag i

sanning

sanning icke eller den frågan såsom otillbörlig, huruvida det icke är mera öfverensstämmande med Guds vishet, om Han har föranstaltat den naturlig och icke öfvernaturlig. Men den kunde af Honom föranstaltas ganska naturlig, genom det sätt hvarpå Jesus blef afdagatagen, och genom det sätt, hvarpå han begrafdes. Skulle Jesus i stället för att blifva korssfästad, hafva blifvit halshuggen, eller skulle han såsom korssfästad tillika blifvit råbråkad, såsom de jemte honom korssfästade, eller om han såsom korssfästad och fritagen från råbråkning, endast blifvit begrafven så djupt uti jorden, som vi bruka begrafva våra lik — och skulle han då likväl uppstått, så skulle det gudomliga föranstaltandet vid hans uppståndelse visserligen hafva varit öfvernaturligt. Men ingen enda af alla dessa här uppräknade tre händelser passar för den. Han blef korssfästad, undgick råbråkning, emedan man ansåg honom redan vara död, och lades uti en bergsklyfta; följakteligen o. s. v. Jag vill här ännu blott anmärka, att vid Jesu korssfästande blefvo hans fötter icke genombårade, såsom det skedde med hans händer, utan endast ombundna med streck, så, att inga märken efter spikar derigenom kunde uppkomma uti fötterne. Härom försäkras vi, icke allenast af de beskrifningar, hvilka vi i allmänhet äge om korssfästningar, utan äfven — skulle fötterne också blifvit genombårade, så skulle den, icke otrogne, men icke eller lättrogne

Thomas äfven hafva velat se dem, och Jesus skulle sjelf hafva visat honom sina fötter så väl som sina händer, för att låta honom undersöka — men hvarom Johannes icke har berättat oss hvarken det ena eller det andra. Denna anmärkning är af stor vigt, i anseende till Jesu skedda naturliga uppståndelse; men af ännu större vigt är det i detta hänseende, att Johannes, då han talar om ett lansstyng, hvilket måtte hafva blifvit Jesus gifvet ännu sedan man hållit honom för att redan vara död, uppgifver detta styng, icke såsom ett styng uti hjertat, utan blott uti sidan, och, att så väl Thomas endast begärt, att få lägga sin hand på Jesu sida, såsom ock, att Jesus blott erbjudit honom sin sida till undersökning.

Här erbjuder sig af sig sjelf för mitt ämne, ett bevis för min tro, att Jesus på samma vis, som han blifvit lagd uti bergsgrafven, åter utur densamma utgått, och, att hans uppståndelse varit en återgång till det första lifvet — ett egentligt åter upplefvande. — Jag må så ofta jag vill läsa samtelige Ewangelisternes berättelser om hans uppståndelse, och jemföra dem med hvarandra huru jag vill — nog af, jag måste stå och förblifva vid min tro. Redan den första underrättelsen derom, att Jesus var uppstånden, och hvilken emottogs af några qvinnor, hvilka blott kommo för att enligt det Österländska bruket balsamera honom — huru lyder den? "J söken den korsfästade Jesus, men huru kunnen J söka den lefvande ibland de döda? Han är icke me-

ra här; han är åter lefvande — sen där stället, hvarest han har legat." Detta ställe var tomt, der låg blott bindlar, och på något afstånd derifrån tyget, som blifvit lagdt öfver Jesu hufvud, sammanveckladt. Af hans kropp syntes ingen ting mera till uti grafven. Alltså, sådan som han blifvit ditlagd, sådan hade han också återgått derifrån. Ännu hade hans kropp icke blifvit förklarad; han hade ännu icke gått öfver till det andra lifvet, utan återtagit det första. Huru tydligt upplyses icke detta af den redan nämnde händelsen emellan honom och Thomas! Likväl — för att icke blifva alltför vidlyftig, må heldre straxt gå ifrån den första underrättelsen, rörande hans skedda uppståndelse, till den sednare berättelsen, hvilken helt och hållet gjordes till dess besannande och äfven är dertill särdeles passande. Den innehåller, att Jesus, sedan han blifvit begrafven, äfven åter hade ätit och druckit tillsammans med sina Apostlar. Nu skulle då i sjelfva verket allt sundt förnuft vara borta, som man nu icke ville tro, att Jesus åter uppstått sådan han blef begrafven, och sedan åter befunnit sig uti detta lifvet på sammå sätt som förut. Sådan var min hufvudsakliga mening, då jag sade, att Petri yttrande uti Cornelii hus är uti alla afseenden ytterst vigtigt. Om man kanske tror sig kunna bringa mig till tystnad i denna omständighet, igenom mitt eget anförande, af Chrysostomi yttrande angående Apostlarnes historia — i hvilken den sköna Cor-

neliaden endast är till finnandes — så åberopar jag mig på sjelfva de egenteliga ewangeliska berättelser, hvilka Lucas och Johannes hafva lemnat om den måltid, som Jesus hade hållit jemte sina Lärjungar, efter sin uppståndelse.

Nu tycker jag, att man äfven har den alldra naturligaste förklaring deröfver, hvarföre Jesus, såsom uppstånden icke visade sig offentligen, utan blott för sina vänner. Emedan han var uppstånden alldeles sådan som han blef begrafven, hvad skulle väl hafva skedt, om han skulle hafva visat sig offentligt? Man skulle ännu en gång hafva bemägtigat sig honom, och nu först hafva dödat honom på ett sådant sätt, att ingen åter uppväckelse för honom vidare hade blifvit möjlig. Han hade för sig det mäst varnande exempel uti Lazarus, hvilken efter sin uppväckelse lät offenteligt se sig. Underrättas vi icke uttryckligen, att Öfverste-presterne hade fattat det beslut, att låta rödja honom utur vägen? Nå väl så skulle det äfven hafva gått med honom. O huru visligen handlade således icke den store uppståndne deruti, att han uti det hela höll sig förborgad, och endast då och då visade sig för sina älskade och förtrogne, hvilka visst icke förrådde honom! Men för Apostlarne måste han visa sig, på det de måtte för verlden förkunna honom såsom verkeligen uppstånden, och, likasom han, blifva fullkomligt villige, att uppoffra sig för hans lära; derföre visade han sig då äfven för

dem, och det på ett sätt, att deras inbillningskraft omöjligen kan hafva bedragit dem.

Oagtadt allt hvad jag nu har sagt, rörande Jesu uppståndelse — såsom skedd på ett naturligt sätt — förblifver det stora värde, hvilket jag alldeles så, som Jesus sjelf, sätter derpå, likväl afgjordt sannt. — — (Huru skulle jag en gång kunna få anseende af, att onödigtvis åter upprepa hvad jag förut sagt om ett så vigtigt föremål?) Den är det af honom fordrade tecknet för sig, för hvilket han sjelf förklarade den. Gud har derigenom, att Han uppväckte honom ifrån de döda, såsom han förutsagt, äfven tryckt ännu ett särdeles yttre insegel på hans utomordentliga sändning och såsom ännu varande uti mensklig skepnad, legitimerat honom såsom den förste af alla Lärare, hvilka utom den ursprungliga Lärarinnan — förnuftet — gifvas. Hvarföre skulle Han eljest hafva uppväckt honom ifrån de döda? Sjelfva uppväckelsen må för öfrigt hafva skett, huru som heldst).

Det är enahanda om man säger, att Jesus uppträdt såsom Guds första sändebud, eller om man säger, att han uppträdt såsom Guds Son. Likasom hans nation höll sin tillkommande Messias för det förra, så höllo de honom äfven för det sednare; om han alltså ville vara denne Messias, så måste han förklara sig för så väl det sednare som det förra. Att han äfven verkeligen gjort det, derpå framtager jag af de många be-

visen, det alldra-högtidligaste, det, hvilket hans omförmälte förhör, inför Öfverste-presten Kaiphas, gifver vid handen. Men utaf detta förhör upplyses äfven tydligt, att benämningarne Messias (Christus) och Guds Son hos Judarne hade lika bemärkelse. Den som ännu icke vill tro detta, den öfvertyge sig härom derigenom, att Jesu skötevän förvexlar båda med hvarandra. "Hvem tror, att Jesus är Christus" — "hvem tror, att Jesus är Guds Son" — så lyder det uti 1 Joh. 5.

Man behöfver icke härvid erinra mig, att jag sagt,, det straxt efter begreppet om Gud uppkommer uti förnuftet äfven begreppet om Guds Son; jag erinrar mig det sjelf. Men huruvida Jesu tänkt sig sin egenskap af Guds Son så, som jag öfver hufvud föreställer mig den, derom skulle ännu fråga kunna uppstå. Jag för min del tror det. Men, att han icke har tänkt sig den så, som hans församling sedermera och till och med ännu beständigt föreställer sig den, derom är jag på det lifligaste öfvertygad. Dertill var han icke allenast för vis — (är detta kanske alltför ohelgande taladt om honom? Nå väl så låtom oss heldre alldeles upphöra, att tala om honom) — utan äfven hans egna hit hörande yttranden gå derföre i borgen. Hvar har han förklarat sig för Gud N:o 2, eller för en annan Gud? Talade han icke blott derom, att han var Guds son? Är det icke en mer än himmelsvid åtskillnad emellan dessa båda uttryck? Man fäste likväl sin uppmärksamhet äfven endast vid följande uttryck af honom

hvilka lätt kunna ökas med flere — "Du skall allena tillbedja Gud, och endast dyrka Honom allena" — "Hvarföre kallar du mig fullkomlig? Ingen är fullkomlig, mer än en enda, nemligen Gud" — "Fadren är större, än jag". — "Jag går nu snart till eder Fader och min Fader, till eder Gud och min Gud" — måste man då icke underskrifva Pauli mening, att han, ehuru i Gudagestalt, dock icke satt sig uti bredd med Gud, icke gjort anspråk på likhet med Gud? Huru dyrbar är icke för mig hans anspråkslöshet, då jag kort före hans död hör honom bedja — det är en evig glädje, att erkänna Dig, såsom den enda sanna Guden, och — Jesum såsom Messias, såsom ditt sändebud (såsom uppenbarad uti Gudaskepnad)! — Här har han sjelf klart och tydligt uppgifvit och fastställt den stora åtskillnaden emellan Gud och sig; han ville sjelf blott vara Guds första sändebud, den första af Gud högtidligen insatte menskligehetens Lärare. Hvad skulle han väl således säga, om han hörde, att den af honom stiftade Församlingen, sedermera har tillbett honom såsom Gud — honom, som sjelf var en så hjertlig tillbedjare af Gud, och af alla Guds tillbedjare, endast ville vara den första, så väl föregångaren i den sanna Gudsdyrkan, såsom och vägledare deruti? Hvad skulle han säga, om han hörde, att äfven uti våra tider en Christen Konung utsatt en stor belöning, för den skrift, hvilken fullständigt bevisade Jesu Gudom? Ostridigt skulle det behaga honom om han tillika hörde, att af alla

i detta ämne inlemnade skrifter, ingen blifvit förklarad förtjent af den utsatte belöningen.

Jag kan här icke underlåta, att till läsning synnerligen recommendera Johannes 10:de, om man vill rigtigt veta, huru Jesus sjelf tänkt om den honom tillegnade egenskapen af Guds Son, och äfven af andra ville blifva ansedd. Här anföres nemligen följande ordvexling, hvilken föreföll emellan honom och Judarne, då de ville stena honom för detta enda hans yttrande — "Jag och Fadren äro ett."

Jesus. Jag har bland eder förrättat många välgörande hvärf, hvilka jag blott genom den i mig boende Gudakraften kunde förrätta; (Jag hafver många goda gerningar bevisat eder af min Fader) för. hvilken af dessa gerningar viljen j stena mig?

Judarne. Vi vilja icke stena dig för någon god gernings skull, utan för det du hädar Gud, derigenom att du, sjelf en menniska, sätter dig uti bredd med Gud, (att du som är en menniska, gör dig sjelf till Gud.)

Jesus. Heter det icke uti edra heliga skrifter — Jag sade, j ären Gudar? — Enär nu skriften (Ps. 82: 6.) — och vid det som skriften säger måste det väl förblifva (Skriften kan likväl icke göras om intet) — äfven kallar menniskor, Gudar, mot hvilka en hotande Guds dom riktas (J skolen dö såsom menniskor och såsom

tyranner

tyranner förgås) huru kunnen j påstå att jag hädar Gud, för det jag blott förklarat mig vara Guds Son — mig, hvilken Gud dock uppenbarligen, genom de mig meddelade förmögenheterne till underfulla hvärf, förklarat för sitt första sändebud (hvilken Fadren helgadt och uti verlden sänt?) Gör jag icke sådane gerningar, hvilka Gud allenast genom mig kan förrätta (min Faders verk) så erkännen icke min egenskap af Guds Son (tron mig icke); men måsten j tillstå, att de gerningar, hvilka jag dock, enligt eder egen bekännelse, verkeligen förrättar, endast derigenom af mig kunna förrättas, att Gud, den alsmägtige står med mig uti en utomordentlig förbindelse, så erkännen mig såsom Guds Son, (tron mig åtminstone för dessa gerningars skull, om j också icke viljen sätta tillit — sätta tro till mina egna försäkringar om min himmelska sändning) och öfvertygen eder genom dem, att Gud och jag stå med hvarandra uti innerligaste förening. (Att Fadren är uti mig och jag uti Fadren — att jag och Fadren, såsom sagt är, äro ett).

Behöfver man väl nu utom denna ordvexling, uti hvilken Jesus har varit med de korttänkande och illasinnade Judarne, att läsa ännu något vidare derom, huru han sjelf har tänkt om sin egenskap af Guds Son och huru han ville, att äfven hvar och en annan — i synnerhet hans egen församling — derom skulle tänka så vida

den till fullo njuta lugnets och fullkomlighetens tider? Aldrasist vill jag likväl endast ännu nämna, att Jesus sjelf, för att undvika och afböja all misstanka, det han föreställt sig sin egenskap af Guds Son såsom en verkeligen annan Gudom eller ansett sig vara den andra Jehova, Gud N:o 2, vida, vida oftare har kallat sig Menniskoson, än Guds Son. (Alltså — det kan vara nog med 1:sta Thimoth. 2: 5, "menniskan, Jesus Christus"). Med skäl återkommer jag vid detta tillfälle ännu en gång till hans förhör inför Öfverste-presten Kaiphas. Äfvenledes här, hvarest han så högtidligen bedyrade sin egenskap af Guds Son, förvexlade han denna egenskap straxt åter med sin egenskap af Menniskoson — ehuruväl säkerligen uti så ståtliga uttryck, att Kaiphas, hvilken icke förstod deras egenteliga mening, till betygande af sin förskräckelse öfver dem, sönderref sin klädning. Då Jesus såg detta, så måtte han väl på Joels vis säga inom sig sjelf — "Lät du likväl dina kläder vara hela, och sönderrif heldre ditt hjerta!"

Ifrån denna bianmärkning öfver Jesu egenskap af Guds Son skyndar jag nu tillbaka till mitt hufvud-ämne, att Jesus, då han fordrade tro uppå sig, isynnerhet åberopat sig på sin läras öfverensstämmelse med det sunda förnuftet, såsom ett bevis, att han förtjente denna tro, och att

man bör anse honom för Messias i ett högre begrepp, för den förste af alla Guds sändebud till menniskoslägtets undervisande — för hvilken han ock förklarade sig. Denna lära vare det således äfven, öfver hvilken jag, till stärkande af min tro uppå honom, ännu en gång må rätt gläda mig under några af de gladaste stunderne uti min höga ålder!

Jag börjar likväl mad skäl vid den Gudsdyrkan, som han ville införa, eller vid den Gudstjenst, hvilken var hans egen, och som han önskade, att göra allmän. Man har uti nyare tider med Cultus i enskildtare mening, velat förstå den yttre Gudsdyrkan, i synnerhet den yttre Gudstjensten: men detta är alldeles emot språkbruket. Cultus betyder Gudsdyrkan i allmänhet; den föreställningen uppkommer alltså genast, att det skulle kunna gifvas mera än ett slags Cultus, mera än en Gudsdyrkan, och, så uppstår den stora frågan, hvilkendera Jesus egenteligen har velat införa uti verlden. Det var, såsom redan är sagt, den rent andeliga, vid hvilken icke allenast alla offer och gåfvor, utan äfven alla blotta yttre heliga bruk uteslutas, under det, att uppfyllandet af den uti hjertat inskrifne moraliska lagen, Guds enda sanna lag, dervid bibehålles. (Att man såsom bedjare kan, likasom Jesus sjelf, blicka upp emot himmelen, och nedfalla till jorden, hörer icke hit; ty detta är icke någon blott helig ytterlighet, utan allenast ett kroppsligt uttryck af den innerligaste andäktiga Gudsdyrkan.)

Den rent andeliga Cultus, hvilken Jesus lärde, var ingalunda en i sig sjelf alldeles ny, utan en till sin grund urgammal, och han har redan kallat den, den Melchisedeckska Gudsdyrkan. Man känner den urgamla berättelsen om händelsen emellan Abraham och Melchisedeck, och den sköna Commentarius, hvilket brefvet till de Hebreer deröfver lämnar. Uppenbarligen var Abraham, om han också kallas, (nemligen uti den Israelitiska kyrkan) alla troendes stamfader, ännu icke så vida kommen, uti den andeliga Gudsdyrkan, som Melchisedeck; ty han hade ännu alltför mycket att göra med den yttre omskärelsen, med altarens byggande, och med offrande, och gick i anseende till det sednare, så långt, att han, enligt den heliga sägen, en gång äfven ville offra sin enda son. Melchisedeck må likväl blott tjena såsom ett bibliskt bevis för sanningen af det påstående, att det äfven i de äldsta tiderna redan gafs åtskilliga Vise, hvilka utöfvade den enda sanna — rent andeliga — Gudsdyrkan. Att nu göra denna lära till en enda stor församlings (kallad Kyrka) Gudsdyrkan, hvilken ständigt mer och mer skulle utbreda sig öfver jordklotet, var Jesu hufvudsakliga ändamål. Gud, sade han, är ett andeligt Väsende, ingenting annat, än en Ande; sannfärdigt, och på ett, Honom värdigt sätt, kan han alltså endast dyrkas på ett andeligt sätt — genom tänkesätt, med hvilka man alltid, och uti alla händelser är honom undergifven. Gud, tillade han, är Fader, allas Fader,

Hans sanna dyrkan kan således blott bestå uti Hans viljas görande, hvilken af Honom blef inskrifven uti Hans barns hjertan. Måste icke nu det sunda förnuftet säga Ja och Amen till dessa båda framställningar om Gud och till de af dem gjorde slutsatser? Kan man tänka sig Gud i och för sig sjelf annorledes, än såsom blott en Ande. Eljest skulle han ju icke vara det alldrahögsta Väsendet, hvilket alldeles icke kan inskränkas inom några kroppsliga gränsor. Men om man måste så tänka sig Honom, så kan man också icke tänka sig Hans dyrkan annorlunda, än såsom äfven rent andelig. Kan man tänka sig Gud uti dess förhållande till oss menniskor annorledes, än såsom allas Fader? Vore han eljest Urbilden af all vishet och godhet? Men om man måste tänka sig Honom sådan, så kan man icke eller tänka sig Hans sanna dyrkan annorlunda, än såsom äfven rent barnslig, vid hvilken endast fordras lydnad, eller hjertats böjelse, att göra och lida så, som Gud vill. Huru kränkes icke således all egentlig vördnad för Gud af hvar och en som anser Honom vara dyrkad genom yttre bruk! ja, huru kränker icke den äfven all aktning för sig sjelf; äger han då något bättre, än sitt sinnliga? hvarföre framträder han icke alltså med sitt moraliska? Men detta är nu äfven den aldra viggigaste otillbörlighet, hvartill den Gudsdyrkan föranleder, som sysselsätter sig med det yttre; den, som är denna dyrkan tillgifven, tror, att han, såsom Gudsdyrkare dermed gjort nog, och

— tänker icke på något vidare. Jag offrar, jag gifver, jag röker, och jag tvår mig". — häruti består hela hans Gudstjenst. Prester i allmänhet — först Afguda-prester, och derefter falska Guds prester — hade af egennytta infört eller åtminstone befordrat denna all moralité förstörande Gudstjenst. De funno sin räkning vid offer och gåfvor; derföre frågade de icke efter, huru mycket frambärarne af offer och gåfvor också dervid förvildades. Alltså måste de angripas vid införandet af den enda sanna Guds dyrkan, om menniskorna skulle bjuda till att värdera och utbilda deras moraliska — deras stora och heliga menniskovärde. Likasom en röst ifrån himmelen måste denna anmaning starkt ljuda till dem — "endast genom fullgörandet af den uti edra hjertan inskrifne Guds viljas görande, endast genom dygd kunnen j sannfärdigt ära Gud." Denna anmaning företog sig Jesus, och företog den på det högtidligaste — ja, så högtidligt, att han för den lät korsfästa sig. Hvilken dygd han nu lärde, derom längre fram en serskildt framställning. Nu blott den anmärkning, att enär han ville blifva sedernas förbättrare, måste han först blifva trons förbättrare, Lärare, uti den sanna, och enda sanna Gudsdyrkan.

Ifrån det sätt att dyrka Gud, hvilket han lärde, öfvergår jag till det sätt, att försona Gud, hvarom han undervisade. Jag har redan ofvanföre utförligt nog, å det sunda förnuftets vägnar, sagt min mening om hela försoningsverket, och

således kan jag nu utan vidare förberedelse genast påstå, att förnuftet måste säga Ja och Amen äfvenså väl till Jesu lära om den sanna försoningen, som till hans undervisning uti den sanna Gudsdyrkan, emedan denna — i sjelfva verket är alldeles den samma, som det redan gifvit. Blott beviset härpå återstår således nu för mig. Jag kunde här med rätta draga många slutsatser deraf, att det är ganska mycken åtskillnad deruti, om nemligan det skulle vara frågan om en Guds försoning med menniskan eller om en menniskans försoning med Gud, och äfvenså kunde jag lätt bevisa, att Jesus endast haft att göra med den sednare; dock — det må förblifva vid det allmänna uttrycket — Gudaförsoning! — Huru lyder då nu Jesu lära om sanna beskaffenheten af densamma? Den är alldeles harmonisk med hans lära om sanna beskaffenheten af Guds dyrkan, och måste också vara det. Guds dyrkan, hade han sagt, är endast dygden, utöfvandet af den himmelske Fadrens vilja; så sade han också, försoningen med Gud är blott en ny dygd, ett förnyadt utöfvande af den himmelske Fadrens vilja. Likasom han vid Gudsdyrkan alldeles icke hade att göra med några offer, så hade han också vid försoningen med Gud alldraminst att göra med synd- och försonings-offer. Han yrkade endast på bättring, och lät derföre predika bättring och syndernas förlåtelse för alla folkslag. Den, som ännu icke finner detta tillräckligt, läse hans berättelse om den förlorade

sonen, uti hvilken han går så långt, att han låter Fadren icke allenast gläda sig öfver sonens återkomst; utan äfven för honom låter slagta en gödkalf! Djupare kunde han väl icke förnedra det uti Israel införda synd- och försonings-offret. Men uppträdde han då icke äfven just i det ändamålet, att göra ett slut på allt offrande af hvad namn som helst?

Men blir då icke hans död uttryckligen framställd såsom synd- och försonings-offer för alla synd- och försonings-offer? "Härtill svarar jag endast — icke *af honom sjelf;* och så förfaller all invändning af sig sjelf, ty hvad del har han deruti hvad andra göra? Att några af hans Apostlar verkeligen gjort det, ligger i öppen dager, så väl som det är solklart, att författaren till brefvet till Hebreerne gått alldra längst uti saken — men hvilket, som snart skall visa sig, äfven är ganska lätt, att förklara. Man skulle ganska mycket misstaga sig, om man kanske ville räkna denna slags framställning af Jesu död, till de hemliga uppdrag, hvilka Apostlarne skulle hafva erhållit af honom för deras framtida embetsförvaltning, hit hörde snarare det uppdrag, att med tiden göra ett slut på hela det Judiska kyrkoväsendet, hvilket han sjelf såsom en vis Reformator för det närvarande lämnade orördt, och, att afskaffa så väl omskärelsen och Sabbaten, såsom och allt offrande — ifrån de dagliga morgon-offren till och med de årliga stora försonings-offren.

Nej

Nej, man ser tydligt nog, att Apostlarne egenmägtigt betjent sig af förenämnde sätt att framställa Jesu död, men likväl — uti den bästa afsigt. De ville nemligen derigenom uppenbart göra det lättare för sig, att omvända Judarne, hvilkas offertjenst låg dem så mycket om hjertat, till Christendom, och således framställde de, till deras lugnande, denna hans död, såsom ett offer, hvilket Jesus en gång för alla fullgjort, såsom ett synd- och försonings-offer för alla synd- och försonings-offer. Med den hjertligaste öppenhjertighet tillstår Paulus detta — (1 Kor. 9: 20.) "för Judarnes skull har jag blifvit såsom en Jude, på det jag måtte vinna Judarne!" Han må nu således vara författare till brefvet till Hebreerne, eller icke, så är det likväl nu här upplyst, hvarföre saken just uti detta bref, blifvit drifven alldralängst. Är det då icke alldeles påtagligt ett bref till de Judiske Christne? Men hvad angår oss då vidare, denna af Apostlen för de Judiske Christne såsom nödvändig ansedde framställningen af Jesu död, enär vi hvarken äro, eller hafva varit Hebreer, tvertom härstamma ifrån en lång kedja af Christliga föräldrar, hvilka aldrig hade något att göra med offertjensten? Emedlertid må det likväl nämnas till Apostlarnes beröm, att de, oagtadt allt deras nedlåtande till de Judiske Christne, hvarken sjelfve förlorade utur ögonsigte Christendomens hufvudsakliga ändamål, icke eller lärde så, att de förlorade det utur sigte. Hvad Paulus vidkom-

mer, så hänvisar jag derföre blott till Rom. 12: 1. (vid Guds barmhertighet förmanar jeg eder Bröder, att j måtten framställa eder sjelfve såsom ett heligt, Gud behagligt offer. Eder själ vare helgad åt Gudomligheten)! Hvad Petrus angår är det i detta afseende äfven nog med 1 Petr. 1: 5. (J blefven helgade till Prester, hvilka efter Jesu Christi föreskrift skulle frambära andeliga offer, hvilka behagade Gud). I allmänhet måste man, såsom Teller sade, icke förblanda den syndernas förlåtelse, som uti Christendomens första tider blef i synnerhet Judar och hedningar förkunnad, men syndernas förlåtelse i det hela, hvårom frågan är uti det nya Testamentet och hvarunder man endast bör föreställa sig det gudomliga välbehaget till hvar och en syndare, som omvänder och bättrar sig — hvilket den redan anförde berättelsen af Jesus, om den förlorade sonen, på det tydligaste intygar.

Men som jag förut påstått, att Jesus sjelf aldrig framställt sin död, såsom ett allmänt synd- och försonings-offer, så afbidar jag ganska trygg beviset om motsatsen. Uti hans yttranden, hvilka äro af den beskaffenhet, som kanske följande, kan det likväl i sjelfva verket icke ligga — "Jag låter mitt lif för mina får" — "Jag gifver mitt lif till en lösepenning för många. Hvem kan väl neka, att Jesus har uppoffrat sig för sin församling? Men hvem skall väl också anse hans, genom sin död, betalde lösepenning så, som måste den erläggas för Guds skull och icke för Prester-

skapets, hvars införda falska, och blott på deras egen fördel beräknade sätt, att dyrka och försona Gud, skulle genom hans lära blifva afskaffad, men icke på annat sätt kunde afskaffas, än derigenom, att han för denna sin lära lätt korssfästa sig? Det enda som således ännu skulle kunna invändas emot mig, vore det, att Jesus vid Nattvardens stiftande uttryckligt sagt, att hans blod utgjutes till syndernas förlåtelse; men enligt ett annat af hans yttranden om Guds fria nåd utan något försonings-offer, och blott till följe af skedd förbättring, kan han äfven härmed icke hafva menat någon ting annat än, att han dog för sin läras införande, eller för den nya Religion, genom hvilken alla de synd-offer, som den gamla Religionen föreskref, skulle upphäfvas, och hvilken icke föreskrifver något annat än bättring till erhållande af syndernas förlåtelse. Kallar han då icke äfven sjelf uttryckligen sitt blod för det nya Testamentets blod, hvilket skulle utgjutas för den nya Religionen? Men anmärkningsvärdt är det också, att endast Matheus har förenämnde tillsats — *till syndernas förlåtelse;* Markus och Lucas nämna ingen ting derom. Den förre låter Jesum blott säga — mitt blod, som utgjutes för många — och den sednare låter honom endast säga — mitt blod, som för eder utgjutit varder. Men deruti stämma alla tre öfverens, att han kallat sitt blod, det nya Testamentets blod, eller det blod, som skulle utgjutas i och för stiftandet af den nya Religionen och hans Församling.

Men härvid måste det också förblifva, och således bibehåller Jesu frivilliga död ett outsägligt värde, utan att vara ett allmänt synd- och försonings-offer. Ja, det förblifver dervid, att Jesus har uppoffrat sig, för att uti verlden införa den sanna Gudsdyrkan, och för att stifta en församling, hvilken skulle vara denna dyrkan tillgifven och derigenom blifva vis, god och salig. Det förblifver dervid, att han utgifvit sig sjelf till en återlösning ifrån vantrons och syndens ok, och att han med sitt eget blod dyrt köpt sig sin församling, det stora sällskapet af Gudadyrkare efter hans anvisning, o. s. v. För ett sådant exempellöst och uti sitt slag enda martyr-lidande och död, erhöll han då också den herrlighet, om hvilken han sade, att Gud redan ifrån verldens begynnelse hade bestämt för honom. Hans församling uppstod icke allenast, utan blef äfven beståndande, utbredde sig ständigt mer och mer, består ännu och skall bestå, så länge det gifves sundt förnuft, och han regerar det med sitt kraftiga ord — genom sin med förnuft fullkomligt öfverensstämmande och derföre till tro uppå honom tvingande lära. Men den som kan säga om honom, att han genom sin död har velat upphäfva det införda bruket af synda-offer på det sättet, att han framställt sig sjelf en gång för alla såsom ett synd-offer för alla synd-offer — eller hvem som kan säga om honom, att han har velat anses för den, som pliktat och godtgjordt för andra och således trädt uti andras ställe in-

för Gud, den försyndar sig högeligen emot honom — honom, som yrkade deruppå, att hvar och en måste sjelf och genom egen bättring, med Gud uppgöra sin stora angelägenhet (sin syndaskuld) — emot honom, som rent utaf förklarade, det han allenast *förut* gör och *förut* lider på det, att hvar och en må göra och lida *efter* honom, så göra och lida som han. Har väl någon lära mera befordrat osedlighet, än läran om vicarisk satisfaction? Huru skulle man således kunna tilltro den helige en sådan lära, honom som gerna hade velat göra hela verlden helig, och som hufvudsakligen åsyftade, att upprätta sedligheten? I sjelfva verket skulle han ju då åter hafva nedrifvit, hvad han förut genom sin anvisning till den sanna Gudsdyrkan hade uppbygt.

En skön beståndsdel af Jesu undervisningar var äfven den stora, för de genom sin nationalegenkärlek kortsynte Israeliterne främmande tanken, att Gud är att anse såsom alla folkslags Gud och Fader. Låt det äfven vara en sanning, att den förste ibland Apostlarne ännu sedan han redan påbörjat sin embetsförrättning, med möda gick in på, att sätta tro till denna tanke; så är det likväl också mindre sannt, att Petrus, om han också icke under det han ännu var uti Jesu schola, redan då hade kunnat finna denna tanke uti många yttranden af hans Mästare, likväl hade bordt finna den uti den bortgående Mästarens befallning, att utbreda hans lära ibland alla folkslag, utan undantag. Men uti hvilken herr-

lig och fullkomlig öfverensstämmelse står nu icke äfven denna tanke, med det sunda förnuftet! Hvad! Gud skulle af alla folkslag på jorden, endast utvalt ett enda folk för sig, emot hvilket Han ville vara nådig, och dertill ett folk, hvilket föga tackade Honom för detta Hans val, så, att Han alltså äfven dervid begått ett felsteg? Ty om man äfven ville förbigå detta sednare, huru skulle man väl anse en menniska, som uteslutande utsåg blott ett enda af sina många barn till föremålet för sin kärlek, och vore obekymrad om, eller till och med försköt alla de öfrige? Är då icke Gud redan uti allmänhet tagit, alla folkslags Gud? Är Han icke allas Skapare? Nå väl, så måste Han äfven uti en högre mening taget, vara allas Gud och Fader, och äfven vilja allas väl. Med skäl frågade derföre Paulus — är Gud endast Judarnes Gud, eller är Han äfven hedningarnes Gud? och svarade uti det sunda förnuftets namn — visserligen är Han äfven hedningarnes Gud, enär det ju endast gifves en Gud. Denne man ansåg sig nemligen såsom kallad, att vara hedningarnes Lärare uti Christendomen, (hedningarnes Apostel) och derifrån äfven hans förträffliga yttrande — Gud vill att alla menniskor skola blifva hjelpte, derigenom hjelpte, att de komma till kännedom af sanningen. Låt nu äfven vara, att Petrus icke strax vid sitt Läroembetes anträdande, tänkt rent Christligt öfver detta Christendomens stora föremål, så lärde han likväl sedermera, uti Cornelii hus, att så tänka, och utro-

pade der — "Så lärer jag då äfven af erfarenheten, att Gud icke gör någon åtskillnad emellan folkslagen, utan att hvarje nation, som utöfvar rättfärdighetens Religion, också har hans nåd.". Jag öfversätter de sednare orden med flit så, emedan jag till följe af den höga föreställning, hvilken jag bör göra mig om Gud, så snart jag uti ordets rätta mening vill tro på Honom, äfven måste utsträcka och uttyda den satsen — att Han icke har afseende på personen — derhän, att Han äfven visar nåd åt hvar och en, som dyrkar någon annan gudomlighet, än Honom, men dyrkar den genom rättfärdighet, ja, till och med Atheisten, hvilken alldeles icke dyrkar någon gudomlighet, men likväl älskar rättfärdighet —emedan Gud hufvudsakligen gör afseende på rättfärdighet, och emedan hvar och en, som handlar redligt eller följer den uti hans hjerta inskrifne moraliska lagen, likväl uti det hela dyrkar Honom, emedan det är Han den enda sanne Guden, som inskref denna lag uti alla samveten.

Nu vill jag anställa betraktelse öfver tron på en Försyn — denna så heliga tro — sådan som Jesus har lärt oss den. Hurusom det sunda förnuftet lärer den, har jag redan ofvanföre vidlyftigt omnämnt; det åligger mig alltså äfvenledes, att bevisa, det Jesus likaledes framställt denna lära, som läran om försoningen med Gud. Han kallade Gud icke allenast himmelens och jordens Fader, utan och himmelens och jordens Herre, och framställde Honom således icke blott

såsom verldarnes Upphof, utan äfven såsom deras beständige, förnämste Upprätthållare, Föreståndare och Förvaltare — icke blott såsom verldens Skapare, utan ock såsom dess Regent. Min Fader, sade han derföre äfven, verkar alltid (allt intill nu) och om härutaf, äfven icke följer, att verlden är evig, så förutsättes åtminstone Guds beständigt fortfarande verk, samma försorg för den af Honom skapade eller frambragta verlden, hvilken icke en gång af Sabbaten afbrytes. Nedlät sig Jesus ifrån himmelen till jorden, kom han från Universum ned till vår sol och regn behöfvande obetydliga planet, så beskref han Gud, såsom Den der låter sin sol uppgå (öfver goda och onda), och låter regn falla (öfver rättfärdige och orättfärdige). Genom sina egna utomordentliga gerningar; hvilka han endast med ett högre bistånd kunde utföra, bevisade han tillika, att Gud kan genom sin allmakt efter behag rubba naturens ordning. Sålunda lärde Jesus om Guds regering här på jorden uti physiskt hänseende; huru lärde han härom uti moraliskt? Här kan det vara nog med detenda uttryck, hvilket han fällde vid det tillfället då han förutsade Jerusalems förstöring — "sådane skola de straffdagar (hämdens dagar) blifva, då allt, hvad som långt för detta stod skrifvit, skall gå i fullbordan." Kom han på menniskoslägtets historia — huru begagnade han den, för att icke allenast bevisa, att menniskoslägtet har måst arbeta sig upp utur

stoftet,

stoftet, utan äfven för att bevisa, att det icke skulle hafva lyckats deruti, utom ett högre bistånd! Visserligen var Religions-väsendet hans hufvudsak — äfvensom detta också skulle vara alla menniskors hufvudsak — också kallade han kyrkan till hvars stiftande han ansåg sig vara af Gud bestämd, det rike, hvilket var beredt ifrån verldens begynnelse. Hvem måste icke äfven häruti vara af hans mening, så snart man eftersinnar, hurusom menniskorne hafva upplyftat sig, först ifrån okunnighet om Gud till afguderi; derefter ifrån afguderi till den enda sanna Gudens dyrkan, och sedan åter ifrån en falsk dyrkan af den enda sanna Guden till hans sanna dyrkan, huru som denna dyrkan under denna långa följd af Seder endast blifvit utöfvad af några få Vise, och hurusom Jesus först gjort den allmän uti verlden, eller åtminstone har gjort den till en dyrkan för en stor del af menskligheten folkslag? Öfver denna hufvudsats vid tron på en Försyn, att Gud har en synnerlig omsorg för hvarje mensklig individu, utlät sig Jesus sålunda — "Till och med håren på edra hufvuden äro räknade" — "intet hår på edert hufvud kan gå förloradt utom Guds vilja." Såsom inledning till denna så väl oerhörda som högst tröstande tanke, framställde han omedelbart förut den frågan — om man icke får köpa två sparfvar för en penning, då han likväl kunde försäkra, att icke en gång en sparf, kunde omkomma, utom Guds vettskap, och utropa-

de straxt derefter — "J ären värde mera än många sparfvar." Att detta yttrande icke angår endast Apostlarne, utan hvarje menniska, förstås ju utaf sig sjelf; men så måste då äfven förenämde tanke — om håret — lämpas icke allenast på Apostlarne, utan äfven på alla menniskor. Denna tanke vill likväl blott säga att Gud har omsorg äfven för den ringaste småsak, som angår menniskorna, o. s. v. Om utomordentliga menniskor tänkte Jesus äfven alldeles så, som deras existence ger vid handen — att nemligen deras lefnad innefattade högst synnerliga bevis för en Försyn, och, då han ansåg och högtidligen förklarade sig för den första ibland dem, den alldra utomordentligaste menniska, så lefde han också uti tron på en den aldra synnerligaste, öfver honom styrande Försyn. Ifrån hans påstående, att Gud aldrig lämnar honom ensam, ända till den förebråelse, hvilken Petrus erhöll då han gjorde sig färdig till hans nödvärn — "Skulle jag icke dricka den kalk, hvilken Fadren räcker mig?" och ifrån denna förebråelse åter ända till den högst oförskräckta afvisning, hvilken Pilatus måste hålla till godo af honom, då han (Jesus) erinrade honom om den makt han hade öfver honom — "Du skulle icke hafva någon makt öfver mig, om den icke vore dig gifven ofvan ifrån" — huru hopar sig icke det ena beviset, efter det andra derpå! Men det aldra starkaste beviset för hans tro på en den aldra synnerligaste, öfver honom vakande Försyn, innehålla visserligen de

orden, hvilka Nathanael hörde honom säga — "ifrån denna stund skolen j se himmelen öppnad och Guds englar stiga upp och ned till mig." Den som förstår Hebreernes sätt, att framställa och uttrycka sig, tager säkerligen dessa orden i den mening, som jag här tager dem.

Nu vill jag också nämna ännu några yttranden af Jesus, angående menniskorna uti de aldra vigtigaste moraliska hänseenden, för att äfven gläda mig åt deras herrliga öfverensstämmelse med det sunda förnuftet. Huru högtidligen har han icke erkänt menniskans fria vilja, hvilken grundar sig på sjelfva det menskliga förnuftet! Förkunnade han icke hvarje vedergällning efter hvars och ens gerningar? Hvarest det gifves vedergällning, der måste också gifvas tillräknande, och hvarest det gifves tillräknande, der måste äfven gifvas ett fritt görande och låtande. Han utsträckte detta ifrån gerningar till ord — "Ditt tal skall på domedagen frikalla dig eller ock skall ditt tal då fördömma dig." Uti denna menniskans medskapade fria vilja, och uti menniskans igenom förnuftet erhållna makt, att kunna bestämma sig sjelf till sitt görande och låtande, fann han den naturliga likheten emellan Gud och menniskan — hade han icke rätt?

Men han yrkade äfven på menniskans ännu högre likhet med Gud, på den likhet med Gud, hvilket menniskan sist måste förskaffa sig derigenom, att hon som, likasom Gud, sjelf kan bestämma sig, också måste likasom Gud, endast och alltid bestäm-

ma sig till det goda. "Varen fullkomlige, såsom eder Fader i himmelen är fullkomlig" — kan detta betyda något annat, än — bestämmen eder alltid blott till det goda, likasom Gud? — Hade han icke äfven här uti rätt? Ju svårare således det goda är, hvartill man sjelf-bestämmer sig, ville han säga; destomera närmar man sig till Gud." Älsken edra fiender — (hvad är väl svårare, än kärlek till fiender)? så ären j verkelige barn af Fadren i himmelen." Jag kommer nu till det höga värde, hvilket han satt på den menskliga naturens ursprungliga godhet. Kan någon lära vara förnuftigare, än den, att menniskan redan födes såsom syndare? Hvem har icke äfven, så snart han endast vill, dagligen tillfälle att gläda sig åt hjertats godhet hos friska och ännu ouppfostrade barn? Hvad öfverträffar väl deras deltagande i glädje och uti bedröfvelse? Visserligen, de äro den verkeliga bilden af en sann humanité, hvilken är grunden till allt godt. Huru herrligt öfverensstämmer icke härmed Jesu yttrande — "Vägren icke barnen tillträde till mig — de äro ännu goda — (ty sådane höra Guds rike till). Huru mycket mera herrligt öfverensstämmer icke härmed den lärdom, hvilken han gaf sina, om det främsta rummet, uti Guds rike, täflande lärjungar, i det han framkallade en gosse och ställde honom midt ibland dem — "om j icke åter blifven såsom barn, skolen j icke en gång blifva upptagne uti Guds rike!" — Hvem som så tänker om den menskliga naturens ursprungliga godhet,

den tillerkänner visserligen också menniskorne krafter, ja, stora krafter till det goda. Alldeles så gjorde Jesus. Han lärde icke blott, att man framförallt skall sträfva efter Guds rike, och efter den dygd, som behagar Gud; han lärde äfven, att man skall kämpa för att komma igenom den trånga porten; men till blotta sträfvandet erfordras redan kraft, och till kämpande ännu vida mera krafter; huru skulle han således hafva kunnat fordra sådant utaf menniskorna, om han icke hade ansett dem såsom nog starka för att uppfylla denna fordran? I allmänhet skulle ju äfven i sjelfva verket alla hans ifriga förmaningar, att göra Guds vilje, icke haft någon mening, om menniskan icke förmådde, att göra Guds vilja, och alltid handla bättre och bättre. Men dervid förstod han äfven, att så förnuftsenligt förklara det sednare uppkomna onda hos den utan ondska födda menniskan, att också de största Pedagoger i verlden häruti måste lemna honom sitt bifall. Härvid måste jag uti förhand utbedja mig det man noga märker, att han ingalunda har brutit stafven öfver alla fullvuxne. Han indelade uttryckligt menniskorna uti goda och onde, och, likasom han talade om rättskaffens tjenare och elake tjenare, så talade han äfven, icke allenast om botgörande syndare, utan ock om de rättfärdige, hvilka icke behöfde göra bot. Här följer nu den förutnämde förklaringen, för hvars skull jag vördar honom såsom den största menniskokännare — en god menniska fram-

bringar det goda utur sitt hjertas goda skattkammare och en elak menniska frambringar det onda utur sitt hjertas onda skattkammare.” Uppenbarligen lät han härigenom allt bero af uppfostran; ty hjertats skatt eller förrådet af böjelser, hvilka efter hand blifva rådande, inhämtas uti ungdomen. Fortfara således uppfostrare, att bygga på den menskliga naturens goda anlag, så antager lärjungen visserligen goda böjelser, och införlifvar dem så med sig, att han såsom utbildad alltid ådagalägger dem; men öfverlemna de honom på vinst och förlust åt sig sjelf; eller låta de honom genom förförelser förvildas, så är det förbi med hans goda anlag, och han antager elaka böjelser, hvilka han sedan också alltid ådagalägger. Förhåller sig då icke allt detta i sjelfva verket så, som Jesus här beskrifver det?

Jag slutar nu med Jesu undervisning om menniskans fortyarelse, och på hvilken tron, enligt min redan aflagde bekännelse, nu är mitt allt i alla. Förnuftet lär denna tro, — hvilket jag långt för detta har framställt — och Jesus lärde den äfven. Uti detta ämne erfordras likväl icke något vidare bevis. Uppträdde han då icke såsom offentelig Lärare häruti — hvilket allt hvad vi om honom läse ovedersägligen intygar? Låg det icke uppenbart uti hela hans, för sig utstakade Messiæplan att likaså väl göra denna tro allmänt bekant, hvilken redan tidigt uti hela sin renhet blott varit några enskildte Vises

egendom, som det sanna sättet, att dyrka Gud, hvilket också redan ganska tidigt några enskildte Vise varit tillgifne?

Det gläder mig mycket, att, innan jag kommer till hufvudsaken, dessutom kunna anmärka, att jag har Jesus till min högst vördade föregångare uti min yttrade mening, att tron på en Försyn och tron på ett tillkommande äro en och samma tro. "En sådan högre Försyn, sade jag, som den är, hvilken vakar öfver menniskans öden, kan icke annat, än evigt vaka öfver henne," och — huru sade Jesus? Han, som utlät sig — "Äfven edra hufvudhår äro alla räknade" — tillade också det yttrandet — "Ingen kan rycka eder utur min Faders hand." Är icke detta alldeles det samma? Men — nu tillbaka till hufvudsaken! Jesus lärde icke blott den tro på ett tillkommande, hvilken förnuftet lär, utan han lärde den och alldeles så, som förnuftet lärde den. Han lärde äfven, att vårt tillkommande lif måste tänkas såsom genom den fullkomligaste fortsättning förbundet med det närvarande; hvarföre hans blotta berättelse om den rike mannen och Lazarus — till hvilken berättelse jag ännu en gång längre fram gerna vill återkomma — lemnat tillräcklig borgen. Så lärde han också, icke allenast den fullkomligaste physiska, utan äfven den fullkomligaste moraliska förbindelse emellan båda lifven. Den tillkommande verlden var för honom vedergällningens verld. Utom den ofvannämde berättelsen, hvaruti denna föreställning

äfvenledes är upptagen, vill jag endast vidare anföra hans ord. — "De elake skola en gång få sitt förtjenta straff, de goda deremot sin tillkommande belöning." (Matheus 25: 46.) Äfvenså låter han också menniskans framsteg uti den tillkommande verlden. Såsom när han sade — "Vi skola komma till Fadren, och bo hos honom" — så sade han äfven — "Uti det andra lifvet skola menniskorna likna Guds englar i himmelen." Låt också det ena af dessa uttryck alltid vara otydligare, än det andra, så framlyser likväl utur dem, likasom utur ett skönt, ljuft morgonljus, det påstående, att menniskan en gång, på den stora skapelsens trappa icke skall blifva stående på samma steg hvarest hon nu står, eller ens göra något enda steg tillbaka, utan snarare framåt, på det, att (då vi tage saken i moralisk mening) döden icke må föra henne längre från, utan närmare till Gud, icke göra henne ofullkomligare, utan fullkomligare än hon nu är. Uti fullkomlig öfverensstämmelse med förnuftet, lärde Jesus sluteligen äfvenledes det, som vid tron på en fortvarelse efter detta, för mig är af det största värde — återföreningen på den andra sidan om grafven med dem, hvilka här för oss voro så oändeligt dyrbara och älskade, och äfvenledes en vida skönare återförening, än den närvarande första föreningen var. Begge upplysa redan de förut anförde ställen — "Vi skola komma till Fadren" — och — "der

skola

skola menniskorna blifva englar." Men huru klappade icke hans eget hjerta af den innerligaste glädje, när han tänkte på, förenämnda återförening med sina älskade och vänner! Icke allenast hans sista samtal med dem, utan äfven hans bön, hvarmed han invigde sig till sitt lidande, ådagalägga detta på det mäst älskvärda sätt. Detta var det ju äfven, för hvars skull jag försäkrade om min hjertligaste tillit till honom. O hvad rätt ägde han icke således, att såsom bevis, det han också verkeligen förtjente den tro uppå sig, hvilken han fordrade, i synnerhet åberopa sig på alla sina lärdomars öfverensstämmelse med det sunda förnuftet, och huru högt har icke jag till slut ännu en gång glädt mig deråt.

Hittills sysselsatte jag mina tankar med betraktandet af den vishet, med hvilken Jesus gått till väga, såsom uti högre mening uppträdande Messias, såsom verldens framtindrande ljus, såsom sinnad att uppträda såsom Reformator i trossaker — allt detta är ett och detsamma; men nu är det tid, att jag med riktigt alfvare betraktar dem, och beundrar honom så väl häruti, såsom ock uti det frivilliga åtagandet af sitt martyr-lidande för sitt, för menskligheten så helsosamma ändamål.

Småningom — så lydde det måtto, hvilket han utvalde och föreskref sig vid omskapandet af den moraliska verlden här på jorden, mennisko-verlden, och hvilket han med så mycket mera skäl kunde välja, som hans folks aldra äldsta urkunder intygade, att äfven den Alsmägtige vid verldarnes första skapelse gått *småningom* till väga, och derutaf gjort sex dagsverken.

Den som för sig utstakar en plan för att stifta många folkslags — och om möjeligt vore, hela verldens sällhet, den måste äfven först utföra denna plan hos något enda folkslag, hvarifrån den stiftade sällheten sedermera småningom och med tiden må kunna utspridas bland andra och flere nationer. Med *en* del måste början göras af det, som skall blifva nyttigt för *flere* delar, eller för det hela. I enlighet med denna obestrideliga grundsats uppträdde Jesus ibland sitt folk, med sitt värf såsom verldens Frälsare. Denna skulle först genom honom förklaras, och sedan skulle detta ljus utbreda sig öfver hela verlden. Då han endast kunde räkna på några år till utförandet af sitt läroembete, så inskränkte han sig äfven derföre till sin nation. De af honom bildade Lärare måste, så länge han lefde, häruti följa hans efterdöme. Aldrasist gaf han dem först den befallning, att med hans lära gå ut ibland alla verldens folkslag, likväl befallde han dem äfven då uttryckligen, att uti Jerusalem göra en början med sina predikningar. Således förblef han sitt fäderneslands vän ända intill det ögon-

blick då han försvann ifrån jorden, och älskade äfven så mycket sitt fädernesland, som de sina, ända till sin bortgång utur tiden.

Ehuruväl han nu åsyftade, att sjelf afskaffa mosaismen hos sitt folk, erinrade han sig likväl äfven härvid visligen den bepröfvade erfarenhetssatsen, att den som vill fullborda mycket på en gång, vanligtvis ingenting uträttar. Han angrep således för sin del först blott Phariseernes lära, eller de tillsatser, hvilka folkets Lärare af phariseiska Secten uti sednare tider ännu villkorligen hade bifogat de egenteliga mosaiska kyrkobuden, hvilka i sig sjelfve redan voro nog tryckande. Härvid hade han derigenom redan mycket för sig, att han, så ofta han kom till någon af dessa satser, tryggt kunde fråga — hvarest har Moses befallt detta, eder Moses, hvars anseende likväl endast bör gälla hos eder? Men äfven det kom dertill, att hela det phariseiska hyckleri-väsendet redan hade emot sig uppbragt folkets Lärare af den Sadduceiska Secten, och att det måste misshaga hvar och en, som fick anledning, att tänka förnuftigt deröfver. Således angrep han utan vidare omväg den phariseiska läran; men sjelfva den mosaiska lät han visligen ännu bestå, och gaf för sin del blott en vink derom, att äfven dess upphörande förestod.

Så till ex. yttrade han, som sjelf hade blifvit omskuren, sig icke något vidare öfver omskärelsen, än att den egenteligen icke blifvit af Moses först införd. Så lemnade han vidare Sabba-

ten uti sin helgd, firade den sjelf, och undanröjde blott den stygga vantron, att menniskan vore för Sabbatens skull, och icke Sabbaten för menniskans, genom frimodigt meddelande af hjelp på densamma. Så erkände han Templets anseende såsom Guds hus, besökte det sjelf flitigt när han befann sig i dess granskap, lärde ofta der, befriade det med verksam ifver ifrån dess tillfogade ohelgande, betalade äfvenledes den årliga tempelskatten, och förutsade blott en tid, då man icke mera skulle öfva, hvarken på berget Zion eller på berget Garizin, den vanlige yttre Gudstjensten. Så afskaffade han, åt hvilken hans moder sjelf hade bragt offer, icke eller offrandet, utan befallde fastmer, att under vissa omständigheter de skulle frambäras, lärde blott, att icke offret helgar den offrande, utan att den offrande måste helga offret (Math. 5: 23) och att menniskokärlek i allmänhet behagar Gud mera, än ett offer, och svarade den Skriftlärde, hvilken erkände dettta i anseende till alla bränne- och slagt-offer, att han icke var långt ifrån Guds rike. Så upphäfde han icke eller valet af födoämnen, utan yttrade sig vanligtvis endast, att ingenting af det som kom uti munnen, men väl det som kom utaf munnen, kunde orena menniskorna, och gaf tydligt nog tillkänna ordsaken dertill. Så lät han äfven Judarnes tre högtider tills vidare bestå, firade dem sjelf i enlighet med alla föreskrifter, i synnerhet den sista Påskhögtiden, och begagnade

dervid slutet af måltiden, till att underrätta sina förtrognaste, det hela den mosaiska kyrko- och Religions-författningen (det gamla Testamentet) nu skulle lemna rum åt en ny Religion, för hvars stiftande och införande han nu med det första ville gå att uppoffra sig (utgjuta sitt blod).

Att dessa vinkar, hvilka Jesus gaf endast i anseende till Mosaismens genom honom förestående slut, ej blefvo obemärkte synes klart af den ewangeliska historien, likasom det framför allt är tydligt, att folkets Prester och de phariseiska Folk-Lärarne bäst förstode dem, emedan hans aflifvande endast för deras skull genom desse blef utverkadt. Man eftersinne allenast den enda händelsen, då en af de sednare en gång frågade honom — för att sätta honom på prof — hvilket bud uti lagboken han ansåg vara det förnämsta, och huruledes Jesus besvarade denna fråga. Såsom det förnämsta bud ansåg han hvarken budet om omskärelse, Sabbat, offrande, försonings-dag, icke eller Påsk-högtidens firande. I allmänhet var ju hela hans framställning af Religionen uppenbart endast grundad på den moraliska Religionen; huru kunde Prester och phariseiske Lärare finna sig deruti, att denna en gång skulle äga rum? Men om han icke hade åtnöjt sig med blotta vinkar om sitt förehafvande, att afskaffa mosaismen, så skulle man icke uti tre år, utan knappt i tre veckor, hafva lemnat honom tid, att offenteligen lära. Endast det uttryckliga yttrandet — "jag vill upphäfva de af Moses föreskrifne plägseder (ändra

de seder, hvilka Moses har gifvit oss)" — skulle genast hafva bringat honom inför Synedrium, och gjort honom mogen till döden, likasom Stephanus, hvilken likväl endast blef beskylld för att hafva utlåtit sig om honom, det han skulle fullborda något sådant.

Men — åter till saken! Jesus gaf alltså blott vinkar, om mosaismens förestående afskaffande, och öfverlemnade åt sina efterträdare, Apostlarne, att sjelfve besörja om dess afskaffande. *Småningom* — ifrån denna idée, hvilken alla kyrko- och tros-reformatorer skulle väl behjerta, utgick han öfver allt högst visligen. Hans Apostlar skulle fortsätta der, hvarest han stadnade, och hade måst stadna. Att de också verkeligen gjort det, skall strax visas; men dessförinnan blott ännu den anmärkning, att Jesus äfven vid deras uppdrag, beredelse och befullmäktigande dertill, gått *småningom* till väga. Jag håller väl hans ord ganska dyrbara — "hvad jag säger eder i mörkret, prediken det vid ljusa dagen, och hvad jag hviskar eder i örat, utbasunen det ifrån taken" — men dessa ord kan jag icke uttyda på Mosaismens afskaffande; ty Apostlarne hörde dem redan vid sitt första utsändande af honom, vid hvilket de likväl lika så litet, som han sjelf under sin lefnad, skulle hafva vågat att tala högljudt derom, på det icke hela hans hemliga plan skulle göras om intet, och vid hvilket (sändande) de äfven erhöllo af honom den uttryckeliga befallning, att öfverallt hos deras nation blott gifva tillkänna, att

Messiæ rike snart skulle taga sin början. Jag tror således snarare, att de då för tiden ännu icke sjelfve visste något om det förestående afskaffandet af Mosaismen, till hvars begripande de, med sin tillgifvenhet för begreppet om det tusendeåriga riket, också ännu icke voro mogne. Härigenom blir jag för ingen del otrogen mitt påstående, att det hörde till de hemliga uppdrag, hvilka de af Jesus erhållit för deras framtida embetsförrättning, att göra ett slut på hela det Judiska Kyrko-väsendet, hvilket han ännu måste låta bestå; men min öfvertygelse är, och måste så vara, att de hafva erhållit detta uppdrag af honom alldrasist, efter hans uppståndelse, och vid deras sista utsändande till alla folkslag utan undantag. De voro icke allenast då först i sjelfva verket mogne dertill, emedan hans död gjorde om intet deras falska begrepp om beskaffenheten af hans messiat, och hans uppståndelse stämde deras sinnen till de sanna begreppen derom; utan — det berättas äfven af Lucas straxt uti början af Apostla-gerningarne, att Jesus, såsom uppstånden, hade uti fyratio dagars tid talat med dem om Guds rike. Således då, och *då först* blef det uppdrag dem gifvit, att afskaffa Mosaismen, hvilken han, såsom en vis Reformator, ännu hade måst låta bestå. Förhöll det sig nu verkeligen så, som Lucas berättar, så måste det ju förefalla hvar och en förunderligt, att Jesus under de sista fyratio dagarne af sin lefnad bildade sina Apostlar, likasom han under de sista fyratiodagarne

af sin privata lefnad (uti öknen) bildade sig sjelf till en sann Messias. Men om man också icke ville bygga på Lucas berättelse, så förblefve dock likväl dervid, att Apostlarne icke voro mogna till emottagandet af förenämde uppdrag förr, än vid den af honom uppgifne tiden. Huru hemligt öfverensstämmer icke härmed allt, hvad Jesus, enligt Johannis berättelse, ännu vid slutet talade till dem, för att trösta dem öfver sin bortgång. Här endast följande deraf — "Det är eder nyttigt, att jag lemnar eder. Om jag icke lemnade eder, så skulle sanningens Ande — eftertankans — icke komma till eder. Jag skulle ännu hafva mycket att säga eder, men j kunnen ännu icke fatta det. Men när sanningens ande kommer öfver eder, då skall den leda eder till sanningen. Han skall för eder förklara mitt rikes tillkommande författning. (Han skall förkunna eder, hvad som uti det tillkommande ligger fördoldt). Han skall bekräfta min lära (skall förklara mig). Endast af mig skall han taga det, som han kommer att meddela eder." Dessa sednare orden gå uppenbarligen derpå ut, att Apostlarne skulle, efter hans skillsmessa ifrån dem, mera behjerta, lära att bättre förstå de blotta vinkar hvilka Jesus gifvit om Mosaismens fullkomliga afskaffande, och derigenom skulle känna sig benägne, att verkeligen lägga hand dervid och således till alla delar verkställa hans stora upplysnings-plan, hvilken han endast kunde uppgöra.

Att

Att detta också i sjelfva verket skett genom
m, återstår visserligen för mig att bevisa; men
huru lätt blir mig icke detta bevisande! läs
ra, att de dervid på visst sätt äfvenledes ännu
åningom till väga; nog af, de hafva likväl slu-
igen helt och hållit afskaffat Mosaismen. Huru
rrligt låter icke det enda yttrandet af Paulus
röfver, hvilken förklarade sig för den ringaste
alla Apostlarne, (ja, för ovärdig, att bära namn
Apostel, emedan han fordom hade förföljt den
ristna församlingen — "Ingen må vidare. be-
ira eder med föreskrifter, hvilka angå mat och
yck, firandet af årlige och månatlige högtider,
er Sabbatens firande! Detta allt var blott skugg-
lder af något fullkomligare, hvilket skulle föl-
derpå; sjelfva saken måste sökas hos Christus!"
"Låten j såsom Christne ännu omskära eder,
le samme man, hvartill har då Christus tjent
er?" Huru han bedömde offer, har jag enligt
m. 12: 1, redan omnämnt, och huru han tänk-
om det sanna templet, kan läsas uti Ephes. 2:
. När nu den yngste och såsom den ringaste
utgifvande Apostelen så arbetade på Mosais-
ens fullkomliga afskaffande, hvad bör man icke
i detta hänseende förvänta sig af den första
h af Jesus sjelf såsom den förnämste förklarade
postlen? Och så förhåller det sig äfven. Huru
m Petrus har lärt, om Tempel, Prester och off-
nde, utvisa tillräckeligt hans första brefs andra
apitel äfven så skönt som tydligt. Hvad Jaco-

bus vidkommer behöfver man, för att öfvertyga sig, att han icke mer vill veta utaf den Mosaiska yttre Gudstjensten, ingen ting vidare höra, än hans ägta Christna förklaring — "Det är en ren, oförfalskad dyrkan inför Gud, vår Fader, när man vårdar enkor och faderlöse uti deras elände, och afhåller sig ifrån allt moraliskt förderf." Hvad sluteligen Johannes angår, så kände han ju, såsom hans bref allt igenom bevisa, alldeles ingen annan dyrkan, än den sanna kärlekens.

Jag går vidare. — Likasom Jesus *småningom* bedref afskaffandet af sjelfva Mosaismen, så befordrade han äfven endast *småningom* afskaffandet af sådane villomeningar, hvilka väl icke egenteligen voro utaf Mosaiskt ursprung men hvilka han likväl fann herrskande hos sin nation, och visar sig äfven härigenom såsom en verkligt vis Reformator uti Religionssaker.

Hvarest har till ex. Moses någonsin lärt om en satan? Likväl herrskade vid Jesu tid tron på satan hos Judarne. De hade fört den med sig utur den Babyloniska fångenskapen, och sedermera ännu mera utstofferat den. Satan, det vill säga, den inbillade allmänna mennisko-fienden, var uti deras ögon upphofvet till allt ondt uti verlden, och de tillskrefvo honom icke allenast menniskornas hela moraliska förderf, utan äfven alla kroppsliga lyten och sjukdomar. Skulle väl Jesus då hafva vågat, att straxt förklara hela tron på satan för oförnuftig, för så oförnuftig; som den i sjelfva

verket är? Den, som vill på en gång helt och hållet utrota herrskande villfarelser hos ett folkslag — i synnerhet om de äro af en religiös beskaffenhet, den befordrar dem snarare ännu mera; detta bevisar hela villfarelsens historia. Huru visligen förhöll sig icke således Jesus, när han, som åsyftade utrotandet af tron på satan, och — emedan den är en så frappant och Gud hädande tro — måste åsyfta dess utrotande, icke gick vidare i denna sak, än han verkeligen gjorde, och öfverlemnade det öfriga åt sanningens Ande — eftertankan — den han nu en gång så herrligt väckt, att uti en framtid utveckla! Här följer nu den autentika berättelsen om, hvad han för sin egen del egenteligen gjort uti saken. — Uti sina verkeliga folks-undervisningar förbigick han helt och hållet satan. De utförligaste af dem finne vi hos Mattheus uti tre hela Capitel, och der — icke eller ett enda ord om djefvulen. Derigenom gaf han likväl tydligt nog tillkänna, att han icke räknade något utaf läran om satan och djefvulen till den sanna Religionen. Således bestormade han väl icke den gamla starka satansborgen, men han undergräfde den likväl, och undergräfde den så, att den med tiden måste af sig sjelf instörta. Framför allt undergräfde han den genom tron på en Försyn, sådan, som han lärde den, "Utom Guds vilja faller ingen sparf ned ifrån taket" — huru kan väl den förfärliga tron på djefvulen bestå jemte denna lära? Hvarest således denna lära en gång antages, der måste o[illegible]

denna tro snart försvinna. Äfvenså förhåller det sig med den förklaring Jesus gjorde öfver upphofvet till det onda hos menniskan. "Utaf hjertat komma elaka tänkesätt, och genom en dålig uppfostran uppkomma de uti hjertat, så, att de med tiden blifva ett elakt hjertats förråd, hvarutur endast ondska sedermera alstras." Kan väl också härmed förenas den tro, att djefvulen skulle vara den, som ingifver menniskan ondska, och bereder hennes fullkomliga sede-förderf? Jesus botade dessutom äfven sjukdomar, hvilka man i synnerhet tillräknade satan; detta kallades enligt de dåraktige Judarnes mening, att han utdref onde andar. (Icke djeflar, ty, såsom Judarne endast trodde på en Gud, så trodde de ock endast på en djefvul, eller satan, men under hvilken, såsom den förnämste, hela skaror af andra onda andar Demoner, voro underordnade, genom hvilka, han lät intaga menniskorna och plåga dem. Luther hade uti sin öfversättning ofta icke iagttagit denna skillnad, som likväl är ganska noga iagttagen uti den grekiska texten; ehuru han bordt finna, att Jesus sjelf alltid talade om den egentliga djefvulen endast uti *singularis*) Jesus lärde sina Apostlar äfven botemedel för ofvannämnde sjukdomar, eller onde andars utdrifvande; äfven åt de sjuttio, hvilka han en gång skickade framför sig, lärde han dessa botemedel och när desse sedan glade berättade honom, att de onde andarne äfven underkastat sig dem, svarade han uti en slags hänryckning — "Redan ser jag sa-

tån falla, såsom en blixt ifrån himmelen" — — Detta är, hvad Jesus, sjelf och för sin egen person gjort, i anseende till denna mot förnuftet stridande och Gud hädande tro på satan; men dermed var det också till en början nog. I synnerhet värderar jag ganska mycket hans nyss anförde ord: ty jag öfversätter dem så här — "Redan nu förutser jag en tidepunkt, då all tro på satan hastigt skall försvinna." Låt äfven vara, att denna tidepunkt uteblifvit längre, än Jesus kanske sjelf trodde; så inträffade den likväl slutteligen, och Physiologie och Psychologie — om hvilka Judarne icke visste det ringaste, och hvilka först uti sednare tider hafva blifvit upparbetade — hafva lärt oss, att förklara de så kallade kroppsliga och andeliga sataniske anfäktningarne, såsom så naturlige, att hvar och en verkeligt förnuftig menniska ler åt djefvulen och hans englar.

Med allt hvad jag nu sagt, vill jag på intet vis antyda, att Jesus vid något enda tillfälle, — utom sina verkliga Religionsläror, synts hafva visat något slags öfverseende med den, bland hans nation herrskande tron på satan; men äfven detta länder hans vishet till ära. Hvarföre skulle han till ex. befatta sig med att, för Judarne bevisa, att, när han återställde och botade en sjuk, hvilken de ansåg vara af djefvulen anfäktad, han icke utdrefve utur honom någon ond ande? De skulle ändå icke hafva trott honom; nog af således, att han gjorde honom åter frisk.

Lät dem då derom hafva föreställt sig hvad de velat, och, förblifvit vid deras fåkunniga föreställning, så hade han dessutom den fördelen deraf, att de också måste tillerkänna honom hans välde öfver de onde andarne. Hvarföre skulle han icke vidare kunna kalla de verkligt elake ibland Judarne för satans barn, då han, efter deras eget sätt att tänka och uttrycka sig, icke kunde förklara sig kraftigare för sådane ondskefulle, än så, som han gjorde det? Hvarföre skulle han icke, likasom de sjelfve, inför dem hafva kallat satan en lögnare och mördare af begynnelsen, då han för dem ville göra begripligt, att just det, hvaruti, enligt deras egen mening, *denne* finner sin glädje, också utgör deras — och hvilken han derföre måste förklara för deras fader? Lät således äfven vara, att han härmed hade verkelig hänsyftning på historien om syndafallet, så skulle han dock hafva gjort det, endast för att rätt betjena sig af de Judiske begreppen på sin tid, enligt hvilka satan antagit en orms skepnad uti Paradiset, och såsom sådan tilltalat Eva — såsom något hvarom den egenteliga ursprungliga berättelsen från Eden ej omförmäler ett enda ord. Jag behöfver väl icke sluteligen också omnämna att uttrycket "satan eller djefvul," icke alltid, då det af Jesus nyttjades, betydde den egentelige så kallade satan, eller Judarnes djefvul, "en utaf eder är en djefvul" — skall väl detta betyda något annat, än — en af eder är en elak menniska? — Kalla vi icke ännu i

dag bofstreck för djefvulskap, utan att derföre tro på en verkelig djefvul, och blott derföre att vi icke tro oss kunna kraftigare uttrycka oss öfver gudlösa gerningar. Äfvenledes — "Gå ifrån mig, satan, du är mig förhatlig?" Här blir kanske icke Judas, utan snarare Petrus, kallad satan, och, hvad kan detta, enligt sammanhanget, annat betyda, än att han derigenom förklaras för en uppsåtlig förförare? Således alldeles så, som vi ännu bruka säga, att en menniska skulle genom förförelse kunna blifva en annan menniskas satan. Att Jesus vid detta uttryck — "bort med dig, förförare!" — icke en gång tänkt derpå, att den egentelige satan kunde hafva ingifvit Petrus det falska råd, hvilket han gaf honom, synes tydligt deraf, att han uttryckligen uppgifver Apostelens alltför menskliga tänkesätt, såsom orsaken till hans ovilja emot honom. Huruvida Jesu Apostlar, i anseende till utrotandet af hela tron på satan — hvilken egenteligen icke hörde till Mosaismen — gått längre, än deras Mästare, som endast begynde det, och endast kunde börja det, vill jag icke vidlyftigt undersöka; emedan bevisen derföre icke torde blifva alldeles tillfredsställande. Jag tillstår således snarare uppriktigt, att jag icke är nöjd med deras fortsatta behandling af ofvannämnde kålsvarta tro; må också Teller för hvars exegetiska förtjenst jag, äfven efter hans död, icke ofta nog kan försäkra om min högagtning, huru han än vill, söka, att försvara dem uti sin ordbok under rubriken satan. Aldramest

behagar mig ibland dem, Jacobus, hvilken uppriktigt och ädelt sade — "Hvar och en äggar sig sjelf till synd, i det hans egen böjelse lockar och förför honom" — ty äfven enligt alla försäkringar af Johannes, att Jesus verkeligen är kommen, för att förstöra djefvulens verk, förblifver sjelfva tron på djefvulen, om man med uppmärksamhet läser det sammanhang, hvaruti han framställer detta, ännu beständigt orubbadt. "Jesus kom, på det vi icke mera skulle handla såsom djefvulen" — uppenbarligen ville han endast så blifva förstådd; men förblifver det icke dervid ännu alltid vid tron på djefvulen? Jag för min del är derföre också innerligen öfvertygad, att Jesus hvarken uppdragit sina Apostlar ej eller en gång verkeligen åt dem öfverlåtit dess utrotande, utan endast förväntat detta af den sednare mera philosophiska efterverlden.

Alldeles så, och det huru man än betraktar saken, så, som det förhåller sig med tron på satan, förhåller det sig äfven med tron på de dödas uppståndelse. Moses hade likasom likaså litet lärt denna sednare, som den förra; ty hans yttrande, att Gud skulle lika så väl kunna döda och åter göra lefvande, som han kunde ge sår och åter hela dem, var ingen ting annat, än försinnligande af Guds allmakt. Icke desto mindre fann Jesus tron på uppståndelsen icke mindre rådande hos sin nation, än tron på satan. Äfven den hade Judarne medfört utur den Babyloniska

fån-

fångenskapen, och Phariseerne hade sedan äfvenledes utstofferat den öfverbabyloniskt. Saduceerne böra således egenteligen icke klandras derföre, att de alldeles icke ville veta utaf den, utan derföre att de tillika med den äfven förkastade tron på ett tillkommande lif. Huru visligen handlade icke Jesus således äfven deruti, att han icke allenast ej directe förkastade den, utan snarare, så mycket det var nödigt, fogade sig derefter. Han ville vara en offentelig Predikant om det tillkommande lifvet; skulle väl också hans råa och obildade nation hafva förstått, hvad han dermed menade, så vida han icke hade betjenat sig af tron på de dödas uppståndelse, hvilken tro han fann gängse ibland dem, såsom en bild deraf? Fastmera skulle de hafva alldeles öfvergifvit all tro på ett tillkommande lif efter detta, om han hade rent utaf sagt, att det alldeles icke vore att tänka på en sådan de dödas uppståndelse. Hans hänsyftning var endast, att bibringa den tron, det icke allt för menniskan slutade sig med döden, och så gick han till väga med saken, och måste så göra. Huruledes han sjelf tänkte häröfver, framlyser tydligt och klart uti hans berättelse om den rike mannen och Lazarus, till hvilken berättelse jag lofvade, att ännu en gång återkomma. Uti den omtalas uttryckligen, att Lazarus genast då han dog kom uti Abrahams sköte, och att den fördömde rike äfvenledes straxt efter sin död kom till helvetet. Längre fram vill jag tala vidare

öfver det härvid brukade Judiska bilderspråket. Nog utaf — en uppståndelse ifrån de döda var icke nödvändig hvarken för Lazarus för att komma uti Abrahams sköte, ej eller för den rike mannen för att komma till helvetet, utan begge kommo genom döden straxt till sin bestämda ort. Ja, hvad som är ännu mera, begge beskrifvas såsom genast begåfvade med nya sinnen och organer, följakteligen med en ny kropp, och föra således straxt ett verkeligt och fullkomligt lif, såsom förut. Kan väl med denna berättelse äfven den satsen förenas, att Jesus velat, det tron på de dödas uppståndelse — om man också dervid endast tänker sig kroppens' åter upplifvande — en gång skulle blifva en tros-artickel för hans kyrka, Christenheten? Men så är det då äfven i sig sjelf klart, att han, så ofta han verkeligen talade om uppståndelsen, antingen brukat detta uttryck blott såsom en bild och ett försinnligande af ett tillkommande lif, eller också endast talat derom allegoriskt. Hvad det förra angår, så slutade han ju sin berömda undervisning om de dödas uppståndelse, hvilken Saduceerne aftvingade honom, enligt Lucæ 20. uttryckligen med de orden — "Gud är icke de dödas Gud, utan de lefvandes; Abraham Isac och Jacob — alla de — måste fortfara, att lefva hos honom." Har man väl någonsin läst, att en uppståndelse tilldragit sig med desse tre stamfäder? Således är det ju påtagligt, att Jesus, brukade uppståndelse-bilden — så mycket mera, som den just erböds honom

— endast till försinnligande af läran om ett tillkommande lif, eller fast mera om menniskans oafbrutne fortvarande in i döden. Hvad det sednare, eller hans blotta allegoriserande vidkommer, så är äfven just det stället af Joh. 5, hvarvid man så mycket brukar fästa sig för att bevisa motsatsen, icke något undantag derifrån; snarare innehåller det härpå det starkaste bevis. Huru skulle han eljest enligt v. 25, kunna säga — "Jag bedyrar för eder; den tiden är icke mera långt borta, ja, den är redan för handen, då de döda (alltså endast de moraliskt döde?) skola förnimma Guds Sons röst och de, hvilka den förnimma skola lefva."

För att rigtigt förstå Jesus när han talade om uppståndelsen, slutar jag med hans ord Joh. 11: 25. Luther öfversätter — "Jag är uppståndelsen och lifvet. Hvilken som tror uppå mig, han skall lefva, om han än doge, och hvar och en som lefver och tror uppå mig, han skall aldrig dö." Jag öfversätter så här — "Jag är den af Gud tillförordnade Läraren om ett tillkommande lif efter detta. Hvilken som antager mina lärdomar, den vet, att han döende fortfar att lefva, och den, som rätt lefvande emottager dem, rigtigt intränger uti deras sanna mening, den vet, att han sjelf i egentelig mening alldeles icke dör. "De framsteg, hvilka Apostlarne gjort till afskaffandet af tron på uppståndelsen, hvilken tro Jesus ännu måste behandla ganska varsamt, och till införandet af den rena tron på odödligheten, hvil-

ket egenteligen var hans sak, vill jag likaledes icke vidlyftigt undersöka; emedan slutföljden deraf också på intet sätt skulle för mig blifva tillfredsställande. I sjelfva verket hafva vi äfven häruti ingen egenteligt upplysande underrättelse vidare, än den, som angår Paulus; men jag tillstår uppriktigt, att jag icke vet hvad jag skall göra deraf. Paulus vacklar uppenbarligen uti sina meningar, i anseende till den vigtiga omständighet, hvarom här är frågan. Stundom tyckes det, som han skulle hafva trott, att det icke fordrades någon uppståndelse, utan blott aflidande, för att komma till Christus; stundom åter säger han rent utaf, att de afledne Christne, hvilka han kallar afsomnade, måste först uppstå, för att blifva upptagne till Herren. Såsom jag säger — jag kan icke vara nöjd med honom. Likväl behagar mig mera Petrus, när han blott säger, att den glada läran har blifvit förkunnad martyrerne, att, om menniskorne dödade deras kropp, bibehöll Gud ändå deras själ lefvande. Dock — låt än så vara, men man måste likväl blifva högst missnöjd med Paulus för det han grundade läran om de dödas uppståndelse på Jesu uppståndelse. Jesus är uppstånden — vill detta säga något annat, än att han på tredje dagen uppvaknat utur sin döds-dvala och återtagit sitt första lif? Den som således slutar af hans skedda uppståndelse till vår blifvande uppståndelse — hvad säger han, dermed? Detta, att vi, likasom han skulle återvända till vårt förra lif; men är då icke frågan om vår

öfvergång till ett annat lif? Jag behöfver icke en gång anmärka att vi då måste uppstå, icke på den yttersta dagen, utan också, likasom Jesus, på den tredje dagen, emedan en sådan uppståndelse eljest icke vore möjelig. Men hade Paulus i stället för att grunda de dödas uppståndelse på Jesu uppståndelse, framställt denna sednare, såsom ett bevis för vissheten om ett tillkommande lif, så hade man måst lemna honom sitt bifall; ty Gud, som föranstaltade den, tryckte derigenom ännu ett synnerligt insegel på sanningen af hans lära, till hvars hufvudbeståndsdelar hörer tron på ett tillkommande lif. Så tror också Petrus 1 Br. 1 : 3. Jag vill gerna gå in derpå att man ursäktar Paulus för dess benägenhet för den phariseiska läran om de dödas uppståndelse, uti hvilken tro, han tidigt blef uppfostrad; men huru han har kunnat af Jesu uppståndelse bevisa de dödas uppståndelse, och lägga den förra till grund för den sednare, är och förblifver för mig obegripeligt. Då sakerna, i afseende på afskaffandet af tron på uppståndelsen, så förhålla sig med Apostlarne, att de nemligen deruti icke gjorde några verkeliga framsteg, så blir jag af samma tanka häruti, som i anseende till tron på satan, och jag måste vara af den meningen, att Jesus i sjelfva verket, hvarken öfverfört till dem eller ens öfverlemnat dem den, utan äfvenledes blott förväntat den af en sednare mera philosophisk efterverld. En förväntan i afseende på hvilken han icke bedragit sig; om den också något sednare, än förväntan

på afskaffandet af tron på satan, gått i fullbordan.

Nu äfven några ord angående läran om vedergällningen uti det tillkommande lifvet. Naturligtvis kunde Moses, då han ingenting nämnde om det tillkommande lifvet, icke eller lära om någon vedergällning der. Alla hans löften och hotelser — huru lyda de således? Här följa de sådane, som han sjelf skall hafva i korthet framställt dem enligt 5:te M. B. — — (Löften i den händelse de hörsammade Guds befallningar). "Jag vill välsigna ditt bröd och vatten. Regn skall komma uti rätter tid, på det att landet må frambringa sina vexter och träden sina frukter. Jag vill rikeligen förse dig med olja och sött vin. Du skall få stora boskaps- och får-hjordar. Dina barn skola blifva många. Intet otucktigt och ofruktsamt skall finnas hos dig. Jag vill ifrån dig afvända alla farsoter och sjukdomar. Alla skadliga djur skola afhållas ifrån dina gränsor. Du skall segra öfver dina fiender, och, om du går att strida, skall förskräckelsen gå framför dig. Trygg och i frid skall du bo uti ditt land och uppnå en hög ålder." (Hotelser i fall de voro ohörsamme mot Gud). "Jag vill förvandla himmelen till jern och jorden till koppar. Alla edra omsorger och arbeten skola blifva fruktlöse. Landet skall icke gifva några vexter och träden inga frukter. Förgäfves skolen j så, och edra fiender skola skörda, j skolen blifva slagne, så ofta j striden, och fly, utan att någon förföljer eder. Vilda djur

skola uppäta edra barn, och sönderslita edra hjordar. J skolen plågas af elakartade febrar, genom pesten skolen j utödas. En förskräcklig hungersnöd skall komma dertill och tvinga eder, att slagta edra söner och döttrar. Hvad som sluteligen blir öfrigt af eder, skall förskingras bland alla folkslag." Så lydde de Mosaiske löften och hotelser, eller Moses lära om vedergällning för dygd och laster, och kunde icke lyda annorlunda, emedan han helt och hållet förteg ett annat lif efter döden. (Hvarföre han gjorde det förra — han som blifvit uppfostrad vid det Egyptiska Hofvet och således måste, ganska väl känna det sednare, hörer icke hit). Men då nu Judarne hade ifrån Chaldeen fört med sig tron på de dödas uppståndelse, så hade de också antingen fört med sig densamma såsom tro på en kommande vedergällning, eller också sedermera dertill utbildat den. Man kunde med allt skäl antaga det förra, emedan alla folkslag, hvilka trott på ett tillkommande lif för menniskan, äfven hade trott på en tillkommande vedergällning, och måste tro detta i kraft af det sunda förnuftet. Dock — det må härmed vara, huru det till — hvad begrepp gjorde Judarne sig om vedergällningen uti det tillkommande lifvet? Svaret härpå blir — ett blott sinnligt. Sådan fann Jesus således vedergällnings-tron hos sin nation; hvad skulle han göra? Hade han alldeles satt å sido deras sinnliga begrepp om en tillkommande belöning, och i stället framställt de renare högre begreppen, så

skulle man antingen alldeles icke hafva förstått honom, eller åtminstone icke velat veta utaf hans föreställningssätt. Hvad bekymrade sig den vanlige Juden om själ och hjerta? magen var honom kärare. "Salig den, som en gång blir satt till bords uti Guds rike" (den som får äta i Guds rike —) så yttrade sig äfvenväl en förnäm Jude till honom. Känslan af vällust eller af smärta — utan den förre kunde man icke tänka sig den tillkommande saligheten, och utan den sednare, icke eller den tillkommande osaligheten. Huru visligen handlade icke Jesus således äfven deruti, att han, som hade att framställa läran om tron på ett fortfarande efter döden, såsom tron på en vedergällning, så mycket som var nödigt rättade sig efter sitt folks och sin tids tankar om en kommande vedergällning, på samma sätt, som i anseende till tron om uppståndelsen. Att han verkeligen gjorde det, derpå behöfves väl icke något vidare bevis för den, hvilken såsom en verkelig läsare någon gång tagit Ewangeliiboken i hand? Men jag borde visserligen nu bevisa, att det talesätt, hvilket han efter omständigheterne nyttjade, endast måtte hafva varit bilderspråk och en vis nedlåtenhet till sitt folks och sin tids rådande anda. Egenteligen skulle väl den berättelse, hvilken han gjorde för en förnäm Jude, som var hans bordgäst, i stället för något svar på hans "Salig den, som äter af brödet uti Guds rike" redan vara bevis nog derpå, men jag kan likväl

icke

icke förbigå hans undersköna och den af honom sjelf gifne fullkomliga förklaringen öfver hans ådagalagda Accommodation och nedlåtenhet till de sitt folks och sin tids begrepp innefattande ord, hvilka Matheus (Cap. 13: 5.) anför" "Hvar och en sann Lärare, om Guds rike, måste göra likasom en husfader, hvilken utur sin förrådskammare delar ut nytt och gammalt." Hela det sammanhang, uti hvilket han talade dessa orden måste, efter hvad jag formodar, fullkomligt öfvertyga hvar och en derom, att han ville blifva så förstådd, som jag förstår honom. Han hade nemligen straxt ofvanföre talat derom, att de lastfulle en gång skulle skiljas ifrån de rättskaffens, blifva kastade uti en brinnande ung, samt derstädes tjuta och gnissla med tänderne. Detta var således det gamla hvilket han framtog utur sin Lärokammare, rörande vedergällningstron. Endast så bör det då följakteligen förstås, när han talade om den rike mannen och Lazarus, om den förres pinsamma, törst uti helvetets lågor, och om den vederqvickelse, som den senare åtnjöt uti Abrahams sköte. Hvilken som rigtigt uppmärksamt läser denna berättelse, han skall också redan uti den finna det nya, som den store Läraren äfvenledes deruti framtog utur sin lärokammare. De samvetsförebråelser och samvetsagg, hvilka den förakteliga rike kände, och hvilka för moraliska väsenden äro den egenteliga helvetiska elden, kunna åt-

minstone deruti icke misskännas, och man ser redan vid första ögonkastet på hela denna berättelse, att Jesus ville uti den framställa det tillkommande lifvet, såsom en fullkomligare skådeplats för den gudomliga rättvisan, så väl den belönande som den straffande. Men huru han också härvid egenteligen borde förehålla sig, så behöfde han likväl icke uti sin ställning, dervid något vidare åtgöra, än hvad han verkeligen gjorde; — jag vill gerna upprepa detta tre gånger i stället för en. Det tillkommande vedergällningstillståndet framställde han, såsom en sak, hvilken icke kunde eller borde sättas uti tvifvelsmål, och framställde den så, att hans tidehvarf nödvändigt skulle förstå hvarom han talade, men öfverlemnade åt den upplystare efterverlden, att bortlägga de dervid nyttjade bilderne, och mera höja sig till den moraliska vedergällningen. Kan väl någon läsa blott detta enda utlåtande af honom — "uti det andra lifvet skall man lefva uti himmelen likasom Guds englar" — utan att tillika inse hvad han måtte hafva menat med alla förenämde bilder? Paulus man ser härutaf, huru jag tacksamt tillerkänner hans förtjenter allt hvad dem tillkommer i anseende till den upplysning, hvilken Christendomen såsmåningom skulle bereda; — var ibland Jesu första efterträdare uti läroämbetet, i synnerhet den, som höjde sig till förenämnde högre begrepp om vedergällningen. Detta synes icke blott redan derutaf, att han, så ifrig förfäktare af tron på uppståndelsen han också var, lik-

väl äfven talade om en sådan herrlig förvandling af de fordna jordiska kropparne, vid uppståndelsen, med hvilken hvarken bordets förfriskningar, eller pinan uti elden låta förena sig; utan — det hufvudsakligaste stället såsom bevis härpå (Rom. 2.) intygar detta på ett sådant sätt, att man rätt philosophiskt högt deröfver måste fröjda sig. ”Gud skall, då tiden kommer, till ett fullkomligt utöfvande af sin rättfärdighet såsom domare uti den moraliska verlden vedergälla hvar och en efter sina gerningar. Jemmer och ångest då öfver alla utan undantag, hvilka varit lastbare; men pris, ära och fröjd skall då äfven blifva hvarje rättskaffens lott.” Huru äro icke här de sinnliga, ja, jag må väl säga, groft sinnliga bilder, hvaraf Jesus måste betjena sig, när han talade om det saliga och osaliga tillståndet uti en annan verld, redan helt och hållne uteslutne! Under orden jemmer, och ångest, pris, ära och fröjd, kan ju hvar och en tänka sig, hvad han vill? Men ju förnuftigare man sjelf är, ju förnuftigare skall också det blifva, som man dervid tänker sig. Uppenbart är här åtminstone icke frågan om mat vid ett himmelskt bord, eller om törst uti helvetes lågor. Tillägger man slutelіgen äfven det sköna stället 1:sta Cor. 13. — ”vår kunskap är för det närvarande ofullkomlig o. s. v.” — o! huru älskvärd blir icke då Paulus genom sina föreställningar om den tillkommande saligheten; Likaså älskvärd är Johannes genom sina begrepp härom (1 Br. Cap. 3: v. 2) — ”Det är

ännu icke uppenbaradt" hvad vi skole blifva o. s. v. "Det är således bedröfligt nog, att så väl de äldre som de senare Apostlarnes efterträdare uti Läro-embetet icke uti den saken följde i Pauli och Johannis fotspår, utan förblefvo vid de förblommerade framställningarne af vedergällningen; men ännu bedröfligare är det således äfven, att det också efter ett och halft årtusende ännu förhöll sig på samma vis, och det länge nog med de Protestantiske Kyrko-Lärarne. Men — äfven i detta hänseende har Jesu förhoppning om ett fullkomligt ljus, hvilket genom honom skulle uppgå, blifvit uppfylld, och så snart man förkastade läran om kroppens uppståndelse, förkastade man äfven den, om spisningen uti himmelen och elden uti helvetet, med ett ord, alla så väl groft sinnliga, såsom och blott sinnliga föreställningar om himmel och helvete, eller om salighet och osalighet uti det blifvande vedergällnings-tillståndet. Förutsätt nemligen också, att det ännu i dag gåfvos protestantiske Kyrko-Lärare, hvilka icke allenast sjelfve ännu voro tillgifne dylika föreställningar, utan äfven offentligen framställde dem för sina församlingar, så skulle likväl erfarenheten visa, att de derigenom mera skadade än gagnade den goda saken, rörande den blifvande vedergällningen. De skulle uppenbarligen vara uti ett läge, alldeles motsatt det, uti hvilket Jesus var, och, likasom Jesus alldeles icke skulle hafva blifvit hörd af sina samtida när han talade om den tillkommande vedergällningen, om han icke

hade talat derom uti Judarnes förblommerade talesätt, så skulle äfven de, när de talade om den tillkommande vedergällningen, icke vidare blifva hörde af sina samtida, om de på ett sådant förblommeradt sätt skulle tala derom. Prisad vare Gud, för det jag äfven upplefvat dessa tider! Philosophien har, såsom Religionens trogna syster, uträttat detta. Tackad vare den derföre! Just denna har också äfven under min lifstid upphäfvit tron på evigheten af de så kallade helfvetesstraffen, och hvarest gifves väl en menniskovän, hvilken icke äfven derföre skulle tacka den? Denna tro var, ifrån alla sidor betraktad, alltför vidskepplig, för att tillika kunna bestå evigt. Jesus fann den hos sin nation; ty den helvetiska elden var enligt Pharíseernes uppgift, hvilka ledde folkets meningar uti Religionssaker, också en evig d. v. s. (enligt Josephi omskrifning) en aldrig upphörande eld. Var han således också verkeligen nödsakad att låta denna tro förblifva orubbad, så kunde han likväl förlita sig på efterverlden, att den, när den först förkastat tron på helvetets eld, äfven skulle förkasta tron på en evig eld. Han, som på ett så högt sätt beskref glädjen i himmelen öfver en syndare, hvilken redan på jorden bättrar sig, tyckes dermed vilja hafva gifvit tillkänna, att ännu vida större glädje uppstod i himmelen öfver en syndare, hvilken sluteligen äfven i helvetet bättrade sig. Kyrkofadren Lactantius måste redan i sitt århundrade (det var först det fjerde) hafva väl förstått honom. "*Guds vre-*

de, säger han nemligen, *varar evigt emot dem, hvilka evigt syndar, men de, hvilka upphöra att synda, göra Guds vrede dödlig.*" Då man undantager det bildlika talesättet af *vrede* — hvarest gifves väl då en man med hufvud och hjerta, hvilken icke undertecknar detta yttrande som fälldes redan för ett och ett halft årtusende tillbaka? Man undervisas åtminstone visserligen icke om Guds aldrafullkomligaste rättfärdighet derigenom, att man talar om eviga straff på andra sidan om grafven; — snarare om den aldrahögsta grad af gudomlig orättfärdighet. Huru skulle man då begripa, om efter ett verkeligt fulländande af detta lifvet, Gud skulle med oändeliga straff belägga ett omoraliskt lefverne, ett synda-lefverne, hvilket föres i ett lif, som snart fick en ända — antag äfven, att det, ända till sista ögonblicket af detsamma, fortsattes? — Endast då skulle detta kanske låta säga sig, om ett sådant synda-lefverne också fortsattes uti ett lif utan ända. (Alldeles så tänkte Lactantius). Men detta är ju icke en gång möjeligt vid den tillkommande kropps- och verlds-inrättningen. Ville man härtill svara, att det evigt fortfarande synda-sinnet hos förbrytaren likväl måste evigt bestraffas, så låter äfven ett sådant evigt fortfarande af synda-sinnet alldeles icke tänka sig. Hvad fördel skulle väl en menniska hafva deraf, att hon evigt underhölle sina elaka böjelser, hvilka hon icke mera skulle kunna tillfredsställa, ja, hvilka då en gång blefvo äg-

gande? Utaf ren klokhet måste hon ju redan snart blifva missnöjd med sig sjelf. Men derjemte ligger det uti ett förnuftigt väsendes natur, att det omsider, efter alla moraliska utsväfningar, måste återkomma till sedlighet. Om nu detta verkeligen sker, eller — jag vill en gång uttrycka mig rigtigt äkta theologiskt — om syndaren återvänder till Gud, måste icke Gud då äfven återvända till syndaren? — måste icke således då, likasom syndarens straffskyldighet, äfven hans bestraffning upphöra? Alla dem, hvilka häruti icke tänka lika med mig, rekommenderar jag den allvarsamma lecturn af Hesekiels Cap. 18, — detta Capitel som öfverträffar alla Propheters Capitel ifrån v. 21 till och med v. 28. Hvar och en gjorde bättre uti att tiga, som häremot skulle kunna invända, att här endast är frågan om detta lifvet. Om det tillkommande lifvet skall vara en fullkomligare skådeplats för Guds rättfärdighet, och enär den upplyste Mose-lärjungen redan här så tänkte om Guds rättfärdighet, huru mycket mera måste icke då den upplyste Christi lärjungen en gång efter döden så tänka om densamma! *"Om syndaren omvänder sig skall han lefva"* (skall blifva lycklig) — vid denna grundsats måste det förblifva; emedan Gud är rättvis. Omvänder sig nu syndaren först uti den andra verlden, så måste han också sedan uti den blifva lycklig (lefva), och det så mycket mera, som den tillkommande verlden skall blifva en fullkomligare skådeplats för Guds

rättfärdighet, än den närvarande. Denna tjenar tillika till en förklariug deröfver, hvarföre den grundsatsen, att efter skedd bättring, syndarens bestraffning måste upphöra, nu ingalunda alltid följes af verlds-Domaren. Dervid måste man allenast åtskilja moraliska och physiska straff! De förra försvinna visserligen i den mohn bättringen fortsättes; men är detta icke alltid händelsen med de physiska, så ligger ordsaken dertill, uti deras beskaffenhet. Är denna sådan, att de, såsom till ex. vid en genom liderlighet förstörd helsa, måste fortfara ända intill döden, så fortfara de i sanning intill döden, och skulle endast kunna upphöra uti ett annat lif; men der skola de visserligen då upphöra genom den nya kroppsinrättningens bidragande dertill. Lät alltså Paulus ständigt hafva talat äfven om ett evigt förderf (2. Thess. 1: 10.). Så hade han likväl dervid det tänkande förnuftet emot sig, och endast det, som detta förkunnar, och hvad som dermed öfverensstämmer, är trovärdig sanning. Detta gäller icke allenast om lärjungarnes yttranden, utan ock om sjelfva Mästarens, derföre vädjade också den sednare, hvilket redan är visadt, så ofta också gerna till förnuftet, såsom den högste Domaren uti trossaker, och förlitade sig derpå, att det skulle gå vidare uti allt det som han måste stillatigande förbigå, och med tiden gå så långt, som det behöfdes. Det sednare inräffade alldeles så, som han förutsåg — äfven i anseende till läran

om

om de tillkommande straffens fortfarande. Då jag ännu var gosse blef jag undervisad utur en Christelig lärobok, hvaruti på den frågan — "huru skulle du blifva till mods, om du såg till och med dina anhöriga evigt brinna uti helvetet? skulle du sörja deröfver?" — Svaret blef — "Nej! emedan min vilja blir öfverensstämmande med Guds vilja" — — men; hvilken afskyr icke nu för tiden ett sådant vanvett, förutsätt äfven, *att man dervid menat aldrig så väl?* Hvad denna punkten angår, hvilken jag så vida jag icke vill vara orättvis emot fornverlden icke bör lemna alldeles ovidrörd, så trodde man visserligen allmänt, att fruktan för det eviga straffet uti helvetet, skulle vara det rätta medlet, att återföra elake menniskor ifrån deras ondska; men jag kan icke bekännna mig till denna tro — emedan erfarenheten lär oss, att, på sådane menniskor fruktan för ett till lifvets slut fortfarande tuckthusstraff, hvilket de dock i hvarje fall måste anse såsom vida vissare dem förestående, icke visar sådan verkan. Men väl måste jag på den andra sidan snarare instämma med den ädle naturmannen Rousseau, när han påstår att fruktan för ett evigt straff uti helvetet, redan ofta varit orsaken dertill, att äfven goda menniskor, men hvilka i sanning icke känt sig vara heliga englar, hafva råkat uti förtviflan öfver deras tillkommande salighet. Detta må vara nog sagt om punkten rörande välmeningen med predikandet öfver tillkommande eviga straff!

Nu, då jag har talat om det behandlingssätt af den förut antydda tron på en blifvande vedergällning, hvaraf Jesus betjenade sig, erbjuder sig också ett synnerligt tillfälle, att till fullo bringa min förundran öfver den vishet med hvilken han, såsom uppträdande Messias i högre mening gick till väga. Han fann nemligen äfven hos sin nation väntan på en allmän verldens dom, ja, till och med på en viss dag då denne skulle inträffa, med hvilken den tillkommande vedergällningen skulle taga sin början. Om Moses, enär han icke hade undervisat om ett tillkommande lif, också icke kunde lära om någon vedergällning efter detta lifvet; så hade han äfven, då han icke lärt om någon tillkommande vedergällning, icke kunnat tänka sig någon verldsdom, med hvilken den skulle taga sin början. Uppsöke man alltså ursprunget till den, först hos Hebreernes sednare Propheter, hvilka lefde vid slutet af den Babyloniska fångenskapen. Desse nemligen förutsade en förskräckelig Jehovas dag, då han på det hårdaste skulle straffa Hedningarne, hvilka hade så jemmerligt plågat hans folk. Häraf uppkom, åtminstone efter hvad jag tror (likväl gemensamt med flere män, hvilkas röst gälla mera än min) jemte tron på en vedergällning uti ett annat lif, så snart denna tro verkeligen ägde rum, äfven tron på en allmän verldsdom, och på en dertill bestämd dag. Man finner åtminstone redan spår deraf uti Vishetens bok, hvilken lär vara skrifven vid pass ett hundrade år före Christi födelse. Lärarne af

den Phariseiska Secten hade på längre håll befästat denna tro — ehuru visserligen endast i afseende på sitt inbillade tusendeåriga Messiærike, och sådan fann Jesus den rådande hos sin nation; huru förhöll han sig dervid? Svaret härpå blir — med samma en Lärares vishet, som han alltid hade. Hans hufvudsakliga ögnamärke var tron på vedergällning i ett tillkommande lif; derföre lät han nämde tro tills vidare bestå, och talade äfven, då han kom att vidröra en tillkommande vedergällning — för att uttrycka sig på ett för folket begripligt sätt — om en allmän verldens dom och betjenade sig till och med af bilden af en viss dag, den yttersta domens dag, som han då kallade den. Men huruledes han häruti egenteligen har velat blifva förstådd, och att han dermed äfvenledes blott visat nedlåtenhet till sitt folks och sin tids begrepp, är likvisst påtagligt nog af hans redan ofta omnämnde berättelse, om den rike mannen och Lazarus. Uppenbart lärde han nemligen genom densamma, att så väl goda som onda menniskor blifva genom döden straxt försatte dit, hvarthän de höra, så uppstår då alltså den frågan, huruvida detta sker utan föregången dom af Gud, eller icke? Man må antaga det ena, eller det andra — det är detsamma (beträffande en verldsdom). Hvilken som icke vill göra sig skyldig till en inconsequence uti sin tro, den måste antaga det sednare. Men skulle han åter antaga, att ett specielt, gudomligt doms-utslag skall straxt öfvergå hvar och en, så snart han går utur

dödligheten, så måste man också med skäl fråga — hvartill, när denna en gång har skett, framdeles och hvem vet när, en universel skall tjena? om hvar och en för sig redan är der, hvarthän han hörer, huru kunde alla — vare sig efter tjugutusende århundraden, eller och endast efter tjugutusende år — då först, visas och förvisas dit, hvarthän de hörde, och — hvarest de redan verkeligen äro? Härmed förmodar jag, måste tron på en förväntad verlsdom — jag vill ingalunda säga, anses med åtlöje, utan blott på förnuftets befallning upphöra; likasom det nu äfven har blifvit tillräckligt bevisat, att Jesus, när han rättade sig efter den, endast gjorde det, för att, med sin *aldra högsta* predikan om vedergällning på andra sidan grafven, vinna en önskad inflytelse hos sitt folk och sina samtida. Ja, han gjorde ännu mera för detta ändamåls vinnande, och hans nedlåtenhet till de rådande begreppen, gick ännu mycket längre. Likasom han nemligen fann hos sin nation tron på en förestående verldsdom, så fann han hos den också en annan, nemligen att deras förväntade Messias skulle hålla densamma. Då han nu uppträdde såsom Messias, så förkunnade han sig äfven vara den tillkommande Verldsdomaren. Att han verkeligen gjort detta, derföre går redan Matth. 25: 31 endast och allenast uti borgen. Men huru han dervid egenteligen har velat blifva förstådd, kan *uti vårt tidehvarf* icke undfalla en tänkande läsare af Ewangelium. Han rättade icke allenast

uppenbarligen, när det så passade sig, hela den vanliga folkstron om en förestående verldsdom; och sökte att förvandla den till en blott ren tro på en viss förestående vedergällning på andra sidan om grafven; utan han talade äfven lika så uppenbart, när han talade om sin återkomst till doms såsom Messias, på ett helt olika sätt derom. Hvem t. ex. skall väl tro, att Jesus, när han enligt Matth. 16: 27 försäkrade, att han en gång skulle komma uti sin faders herrlighet, och ledsagad af hans englar, för att löna hvar och en efter sina gerningar, och då på samma gång äfvenledes försäkrar, att några af dem, som hörde detta, icke skulle dö förr, än de hade fått se honom uti sitt Majestät — hvem skall, frågar jag ännu en gång, väl tro, att han här har talat om sin återkomst till verldsdomen? Uppenbarligen talade han här endast om sin återkomst till doms öfver den Judiska verlden. Han hade nemligen förkunnat sin nation dess Statsförfattnings fullkomliga undergång, uti den händelse den skulle förkasta hans lära; då han nu kunde förutse denna händelse, så framställde han sig såsom försmådd Messias, äfven såsom ransakare och domare. Hans kyrkas tillväxt var förknippad med Judiska Statens fullkomliga försvinnande; ty Christendomen har uppstigit på det Judiska rikets ruiner. Med sin ankomst uti sitt rike och uti hela sitt Majestät, betecknade han således sin kyrkas blomstrande tillstånd, hvilket nödvändigt skulle blifva en följd utaf Jerusalems förstöring. Men då han nu, så-

som sagt är, måste, så snart han uppträdde såsom Messias, äfven framställa sig såsom en allmän verldsdomare, så hände det, att han stundom talade på en gång om sin enskildta dom öfver Judarne och om sin allmänna dom. Då uppstod och måste uppstå missförstånd. Af allt mitt hjerta ursäktar jag derföre Apostlarne, hvilka råkade, att göra detta misstag; men Jesus sjelf urskuldar jag för det han gaf anledning dertill, medskäl äfven derföre, att han enligt grundsatsen af en sann Lärares vishet, det vill säga, småningom, uti allt gick till väga. Han förlitade sig äfven häruti på en sednare efterverld, och kunde häruti säkrast förlita sig på den; ty som ändå ingen verldsdom blef hållen, och domen öfver Jude-verlden gick för sig utom hans personliga närvaro, så måste man väl sluteligen inse, att han öfver hufvud endast måtte hafva talat bildligt hvarje gång han talade om sin förestående återkomst. Apostlarne tolkade allt hvad han hade sagt härom, egenteligen efter ordalydelsen, och trodde icke allenast Judiska Statens upphörande och verldens slut, en dom öfver Judéen, och yttersta domen, utan trodde äfvenledes hans snara verkliga återkomst. Paulus tycktes till och med hafva hoppats, att sjelf få öfverlefva det sednare. Såsom Apostlarne tänkte och trodde, så tänkte och trodde också hela den första Christna församlingen, och derföre hände det, såsom ofvanföre är sagt, att man först så sent befattade sig med samlandet och ett sorgfälligt bevarande af de skrifter, som rörde honom, eller hans biographier,

hvilka voro uti omlopp i enskildta Christna Församlingar. Allt detta var nyttigt — ty det gick så, som det måste gå; — men vi måste nu änteligen, efter nära tvåtusende års förlopp, likväl alldeles rigtigt förstå Jesus, och betrakta den tidpunkt, uti hvilken Christendomen blef herrskande Religion genom Judiska lärans omintetgörande, såsom den af honom förkunnade och fullbordade återkomsten uti sin herrlighet, men icke vidare tänka på hans förnyade återkomst till den så kallade yttersta domen. Jag för min del går med följande öfvertygelse utur verlden, i afseende på denna tro — "Likaså litet som Jesus har velat blifva, uti egentelig mening, ansedd såsom Jerusalems förstörare, lika litet har han visserligen också ansett sig för den egentelige verldsdomaren, utan blott betjent sig af den Hebreiska bilden af läran om en Messiæ dom, under hvilken bild han sig sjelf framställde, för att helt och hållet synas såsom Messias uti sin nations ögon. *På andra sidan grafven förestår den fullkomligaste vedergällning* — ville han blott säga, när han talade om sin verldsdom; likasom han, då han talade om sin enskildta dom öfver Jerusalem, också icke ville säga annat än — *för Jerusalem stundar en snar förstöring.* Såsom nu denna enskildta dom har utan honom öfvergått ett enskildt folk, det Judiska, så skulle också (om en allmän verldens dom på den yttersta dagen, som nu ändteligen länge nog, ja otillbörligt län-

ge, förgäfves har blifvit väntad, upphöre nu mera att vara någon fråga) en enskildt dom utan honom straxt uti döden öfvergå hvarje enskildt menniska.

Då jag ofvanföre bevisade, att det sätt, att dyrka Gud, för hvars införande Jesus uppträdde — Guds dyrkan genom Hans viljas görande, genom dygd — måste af det sunda färnuftet icke allenast gillas, utan äfven erkännas för den enda sanna, låfvade jag derjemte, att serskildt omnämna *hvad för en dygd* han menat. Härmed vill jag således nu sysselsätta mig, och det så mycket helldre, som derigenom den tron krönes, att han den förste af alla Lärare — en Lärare i egentelig bemärkelse sänd af Gud — också verkeligen har varit sådan, som han sig utgaf.

Jesu så kallade bergs-predikan är och förblifver den egenteliga källan till hans sedo-lära. Jag upptager den sådan, som Mattheus har uppgifvit den — utan att bekymra mig om, antingen Jesus verkeligen på en gång hållit den sådan, som den uti sitt sammanhang finnes hos Mattheus, eller icke. Nog af, den finnes, finnes till läsning, och hvarje verkeligt god menniska läser den med mycken glädje; ty den innehåller quintessencen af allt hvad någonsin de enskildte sedo-lärare ibland de oss bekanta äldre och mest bildade folkslag endast styckevis hafva lärt. Jag

tackar

tackar Mattheus för den; likasom jag icke kan tacka Marcus, för det han endast lemnat oss en lång berättelse, huru som Jesus en gång gaf en måltid åt femtusende menniskor, sedan de hade afhört en af honom hållen lång predikan. Säkert instämmer hvarje förnuftig Christen med mig, om jag påstår, att Marcus gjort mera, om han häldre hade lemnat oss *den långa predikan*. Alltså — enligt den af Mattheus oss berättade Jesu bergs-predikan, kan det ganska väl förklaras hvilken dygd Jesus har menat, när han upphöjde dygden i och för sig sjelf. Han menade uppenbart en sann, och icke blott skenbar dygd. Han menade icke en half, utan en fullkomlig dygd. Den uti alla menniskors hjertan inskrifne och oföränderlige moraliska lagen, hvilken Paulus så förträffeligt uttrycker med dessa orden — *"Hata det onda, och förblif sorgfälligt vid det goda"* — förklarade han så här: *"Du skall icke allenast icke göra något stort ondt, utan också icke något mindre ondt — du skall icke allenast icke göra något ondt; utan också icke en gång vilja göra det — du skall icke allenast göra godt, utan du skall äfven vilja göra det — du skall icke allenast göra det goda uti smått, utan äfven uti stort."* Detta är uti största korthet innehållet af Jesu hela sedo-lära. Till bevis härpå utropar jag blott — *"Hvilken som läser bergs-predikan, han vare uppmärksam derpå!"* Mig åligger nu blott, att visa, det en sådan dygd,

som den af Jesus lärdes, också kan erkännas af det sunda mennisko-förnuftet endast såsom en fulländad dygd. Vidare härom i det som följer."

Är det möjeligt, att tro, det Guds heliga, ja, aldraheligaste lag — *"hata det onda"* derigenom efterlefves, att man endast icke gör något stort, eller groft ondt? Utgör då icke redan ett ofta förnyadt mindre ondt, om det sammanräknas, sluteligen lika så mycket som ett begånget större, och — ofta nästan ännu mera? — Man behöfver härvid endast erinra sig bedragare uti handel och vandel, hvilka förblifva det under hela sin lifstid, och derigenom sammanbringa en ansenlig förmögenhet, hvilken de, om den också icke kommer till arfvingar uti tredje ledet, likväl åtminstone döende lemna efter sig, och hvarföre de, om lik-predikan betalas väl, på köpet erhålla en ganska hertlig lik-predikan, såsom de der i tiden varit kloke och verksamme män! Äro de icke vida argare tjufvar, än den verklige tjufven, som straxt för det första halsbrytande arbetet, hvilket han företog, och för hvilket han ertappades, dömmes också verkeligen enligt rätt och ransakning till att mista lifvet? Äfvenledes må man endast erinra sig förföljare, hvilka nästan krossa hvar och en, som icke vill det de vilja, törsta efter blod, och gripa omkring sig såsom lejon och tigrar! Äro de icke värre mördare, än den verklige mördaren, hvilken — kan hända af fullkomlig obetänksamhet — på stället bragte en enda om lifvet? Dock — nog

härom, och nu vidare! Hvarföre — frågar jag nemligen nu — uteblifver merendels endast stora och grofva missgerningar? Hvilken som rådfrågar sin erfarenhet, ger härpå följande svar: För stora brott äro laglige straff stadgade, men icke för små förbrytelser. Tjufven måste frukta repet — mördaren bilan; hvem straffar den listige bedragaren uti handel och vandel? Hvem den oförsonlige förföljaren? Äfven den oförskämde förtalaren, som om andra berättar nidingsverk dem man icke kan bevisa, måste åtminstone inför Rätten göra afbön och gifva upprättelse; men den illsluge förtalaren, som förklenar andras ädlaste handlingar, och tillskrifver dem de ovärdigaste orsaker, han är fullkomligt fri. Det är en afgjord sanning, att många afhållas ifrån begåendet af stora brott, endast af fruktan för lagligt straff. Andra afhållas derifrån genom deras verkliga oskicklighet dertill. De äga antingen icke nog mod och beslutsamhet, eller också felar det dem blott kroppslig styrka dertill. Man får också mycket tillskrifva brist på tillfälle, att begå ett stort brott, när frågan är derom, hvarföre det ofta uteblifver. Detta gäller i synnerhet uti sådane fall, när två personer dertill erfordras, och om då den ena vid detta tillfälle icke svarar emot den andras önskan. Ja, det kan dessutom ofta vara den sista välsignelsen, hvilken en god uppfostran lemnar efter sig, att de, hvilka densamma erhållit, under hela lifvet måste rysa tillbaka för hvarje grof illgerning; då de deremot ge-

som ett ofta förnyande af finare brott väl veta, att derföre hålla sig skadeslöse. Sammanlägger jag ännu en gång allt hvad här är sagt, så måste jag stå fast dervid, att det icke kan vara möjeligt, att tro, det den heliga lagen — *"hata det onda"* — derigenom uppfylles, att man allenast icke begår något stort eller grofft brott. Huru instämmer icke således det sunda förnuftet med det stället hos Jesus, der han lärde — *"du skall icke allenast icke göra något stort ondt, utan också icke eller något mindre ondt!"*

Men måste det icke vid nogare efertanka också bifalla, att han lärde — *"du skall icke allenast icke verkeligen göra något ondt, utan också icke en gång vilja göra det?"* Det gifves ett gammalt tankspråk, hvilket förskrifver sig ända ifrån Israels äldsta tider, och sedermera har blifvit upprepadt så väl uti gamla som nya Testamentets skrifter, men hvilket tillika är äfven så rigtigt som gammalt — "Gud ser icke på det yttre, utan på hjertat." Det blir alldeles det samma om man säger — en sann och allfvarlig vilja gäller inför Gud redan lika mycket som sjelfva gerningen. Äfvenså rigtigt tänkt som det är gammalt, sade jag. Gäller då inför blotta menniskoförnuftets domstol en sådan vilja icke äfvenledes likaså mycket, som sjelfva gerningen? Om det icke skulle vara så, huru bedröfligt vore då icke detta för de ädle, hvilka ofta hafva den bästa vilja, men antingen icke kunna, eller också icke våga utföra den! Men man låter dem ju

äfven vederfaras rätt så väl uti smått, som stort. Den enskildte rättrådige, i nöd fördjupad, tackar den, som gerna ville vara hans hjelpare, om han kunde blifva det, äfvenså väl, som om han verkeligen hade blifvit det, och ett helt rättskaffens förtryckt samhälle beter sig på samma sätt mot den pröfvade Patriot, som visserligen skulle göra det fritt ifrån förtryck, om han endast kunde. Nå väl, så måste väl då de oädle, hvilka hafva den elakaste vilja, men icke utföra den, icke belönas för det de icke utföra den, utan måste låta samma rättvisa dom öfvergå sig. Hvarföre nemligen utföra de den icke? Emedan de antingen icke kunna, eller också icke våga utföra den. Kunde eller vågade de, så utförde de den verkeligen. Deras onda vilja uppgår således emot ond gerning; ty för sin egen del äro de dertill alltid färdige, och de befinna sig blott i lika fall såsom det ofta förhåller sig med dem, hvilka i stället för att begå något stort ondt, endast begå ett mindre. Huru fullkomligt rätt hade icke således den helige Sedo-Läraren, som förböd icke allenast, att *göra* det onda, utan äfven att *vilja* göra det! — Men är då icke endast inre helgande, ett verkligt helgande? Man kan hafva rena händer, och det oagtadt hafva ett ganska orent hjerta; men den, som har ett rent hjerta, har också säkert rena händer. Den som icke har ett elakt sinne, utöfvar också icke något ondt — denna slutsats gäller; men tvertom får man icke sluta. Snarare hafva ofta de, hvilka icke gjorde något ondt, det

aldra elakaste hjerta. Beständigt afundsjuke, och beständiga fiender, hvaraf det gifves alltför stora skaror, äro härpå det mest öfvertygande bevis. De förre begå uti sitt hjerta likasom beständiga stölder, och de sednare likasom beständiga mord. Att sålunda dömma — dertill har Jesus ostridigt gifvit anledning, och förnuftet måste deruti gifva honom fullkomlig rätt. — Med ett ord, det var ganska rigtigt sagt, att man icke allenast icke verkeligen skall göra det onda, utan också icke en gång skall vilja göra det. *Hata" det onda"* så lyder den heliga lagen; och innefattas icke denna mening uti uttrycket *"hata"*?

Men det goda skall du icke allenast verkeligen göra, utan också vilja göra, "så började Jesus att förklara Guds heliga och alldraheligaste lag — *"håll dig fast vid det goda"* — och — måste icke förnuftet äfven härutinnan gifva honom fullkomlig rätt? Att också *vilja* göra det goda, som man gör, betyder nemligen, att föresätta sig dess utöfvande, fritt och af böjelse samt af innerlig kärlek till det goda. Om nu detta icke är händelsen, huru kan då det goda, som någon gör, räknas honom till förtjenst? Han gör det således blott, emedan han egenteligen måste göra det, och emedan han eljest skulle ställas till ansvar, skulle blottställas för förebråelser af sina förmän, eller också endast måste frukta, att blifva bannlyst af den upplystare allmänheten. Eller gör han det tilläfventyrs blott, för att dermed väcka uppseende, och för att derigenom förvärfva sig

beröm och ryktbarhet. Eller gör han det kanske endast, för att dermed öfverskyla förut begångna brott. Ack — och huru många andra, orena källor gifvas det icke dessutom, hvarutur det goda uppkommer, som menniskorna verkeligen göra! Man gifver till ex. bort en liten del af sin förmögenhet, blott för att försäkra sig om all sin öfriga, eller man visar en ringa tjenst, för att kunna göra anspråk på en tre gånger större. Hvilken' röst ifrån himmelen var icke således Jesu yttrande — *"Du skall icke allenast göra det goda, utan också vilja göra det!"* — Jag känner knappt någon skönare hit passande moralisk tanka, än denna — *"Lät icke din vänstra hand veta hvad den högra gör, när du gör godt."*

Jag kommer nu till det sista. Likasom Jesus började hela sin moraliska undervisning sålunda — *"Du skall icke allenast icke begå något stort brott, utan också icke eller något litet"* — så slutade han äfven på följande sätt — *"Du skall icke allenast göra det goda uti smått, utan äfven uti stort."* Med andra ord vill detta säga — du skall icke allenast uppfylla lätta pligter, utan äfven svåra, ja, de alldra svåraste. Måste icke det sunda förnuftet äfven häruti sluteligen instämma med honom, likasom straxt uti början? Hvad vore det eljest vidare, om man blott skulle utöfva sådant godt, som hvar och en kan göra, och tillfälligtvis också verkeligen gör? Hvad vore det vidare, om man gjorde vissa goda gerningar blott utaf sedvana, tillkom-

men af uppfostran eller natur-anlag? Hvad vore det sluteligen, om man endast skulle utöfva sådane goda gerningar, hvilka äro småsaker i förhållande till det läge, hvaruti man lefver och i anseende till de omständigheter, hvaruti man sig befinner? Nej, man måste äfven göra sådant godt, hvartill erfordras stora ansträngningar och krafter, sådant godt, hvarvid något betydligt måste vågas, godt, hvilket icke kan ske utan uppoffring af hög, ja, högsta betydenhet. Då, då först visar man hela sitt ädla sinnelag; ty det är då som man verkeligen kan säga — *min pligt gäller för mig framför allt.* "Håll dig fast vid det goda." — så lyder den heliga lagen; innefattas icke således detta påtagligt uti uttrycket *"håll dig fast vid?"* Hålla sig vid, fast vid — det må kosta hvad det vill.

O huru sannt och rigtigt har jag icke likväl förut sagt, när jag sade att undersökningen, hvad för en dygd Jesus menade, då han upphöjde dygden i och för sig sjelf, till värdet af den enda sanna Guds-dyrkan, kroner vår tro, att han, den förste af alla Lärare, för hvilken han sig utgaf, också verkeligen varit det! "Icke allenast icke göra något stort ondt, utan också icke något litet — icke allenast i allmänhet icke göra något ondt, utan också icke vilja göra det — icke allenast göra godt, utan också vilja, och af allt hjerta vilja göra det — icke allenast göra litet

och

och lätt utöfvadt godt, utan också mycket svårt godt" — hvarest gifves en mera fullkomlig sedolära, än denna? Denna, ja, denna lärde Jesus af Nazaret; hans namn vare derföre prisadt!

Den invändning, att en sådan sedolära icke skulle af menniskor kunna efterlefvas, har han ganska högtidligt förebygt derigenom, att han sjelf, han, *Menniskan* Jesus Christus (så kallar honom Paulus, och dennes namn vare äfven derföre prisadt!) efterlefde den. Att han underkastade sig döden på korsset, lemnar visserligen härpå det aldra största bevis. För öfrigt tänkte han ju humant nog, i anseende till sina moraliska fordringar. Den dygd, som han menade, måste han väl nödvändigt mena, enär han ville vara den förste af alla Lärare, emedlertid var det för honom nog, att man sträfvade efter den, men likväl uppriktigt, af hjertat, och af alla krafter. Han fördömde icke den menskliga svagheten; men väl sökte han att upphjelpa den. Han yrkade, likasom hans ädle efterträdare i läroembetet, Paulus, förkofran uti det goda, och anbefallde bönen, såsom ett förträffeligt medel dertill. Finnes det för öfrigt ibland hans enskilta moraliska fordringar några, (och detta kan visserligen icke nekas) hvilka uti våra tider alldeles icke skulle kunna, eller behöfde utöfvas, så måste den anse dem för sådane, hvilka endast angingo de förste Christne, men också måste angå dem, emedan de samteligen voro kallade till

men vida öfverträffar denna. Den förra är den, som icke blef menniskan gifven, icke eller kunde gifvas henne, utan hvilken hon sjelf måste förvärfva sig, men endast genom dygd kan förvärfva sig. — Det är ännu en gång sagt en naturlig, en oss hemifrån gifven, gifven och medskapad likhet i anseende till Gud, att vi likasom Gud, sjelfve skulle kunna bestämma oss vid våra handlingar; men den likhet med Gud, hvilken vi sjelfve förvärfva oss derigenom, att vi också blott, likasom Gud, alltid stämma oss till goda handlingar, är en högre likhet med Gud. Som nu Jesus måste erkänna den förra, och äfven verkeligen erkände den, så måste han yrka densamma, och gjorde det också verkeligen. Han måste yrka den; ty endast den upphöjer egenteligen menniskan till ära, emedan det är den, som hon sjelf förskaffar sig, och emedan hon först genom den blir alldeles lik Gud. Men Jesus yrkade den också verkeligen, och hämtade utaf den det förnämsta skälet till dygdens utöfning. "*Varen fullkomlig*, utropade han, *såsom eder himmelske Fader är fullkomlig*," det vill säga: bestämmen eder alltid sjelfve endast till det goda, likasom Gud alltid endast bestämmer sig.

Ju svårare det goda nu är, hvartill menniskan sjelf bestämmer sig, destomera stiger också hennes högre likhet med Gud. Sådane slutsatser drager förnuftet med skäl, och äfvenså lärde ock Jesus. Hvad är väl svårare, än att älska sina ovänner? När nu Jesus anbefallde detta, med de sköna uttrycken — "Välsignen dem som förban-

na eder; gören dem godt, hvilka hata eder!" — hvilken bevekelsegrund bifogade han? *Då skall eder lön blifva stor"* — sade han, och huruledes ville han härvid blifva förstådd? Han gaf ju sjelf tillika förklaring deröfver, i det han straxt tillade — "J skolen nemligen vara *ägta söner af den aldra Högste*, hvilken låter sin sol uppgå öfver goda och onda, och låter regn falla, så väl på de lastbares, som på de rättskaffens-menniskornas fält." För denna underrättelse vare den oss sände Läraren öfver alla Lärare, prisad, högtidligt och evigt prisad — Men tillbedjom nu och i evighet endast Den, som honom oss sände!

Rättelser:

Sid.	rad.	står:	läs:
15	23	förberedelse	förödelse
22	7	tröst	tron
34	17	och en gång	och icke en gång
41	23	ären	varer
57	18	de	du
108	7	borgadt	bergadt
118	13	hvad menar	hvad jag menar
138	28	han	kan
140	16	afträdde	afrådde
—	18	utropsbegär	upprorsbegär
143	4	skul-	skulle
—	12	och	ok,
—	30	kunde måste	kunde och måste
170	1	till fullo njuta	till fullo skulle njuta
172	3	han har	jag har
178	6	1 Pet. 1: 5.	1 Pet. 2: 5.
—	13	men	med

